శ్రీ

తులసీదాస చరిత్రము

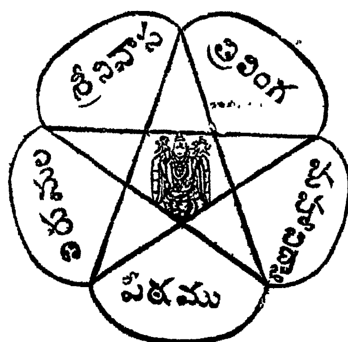
భాగము ౧.

(మద్రాసు యూనివర్సిటీ, బి. యే. పరీక్షకు పాఠ్యగ్రంథముగా)
నిర్ణయింపబడినది.

గ్రంథకర్త:

దంటు శ్రీనివాసశర్మ, బి. యే., బి. యెల్.,

వకీలు, బెజవాడ.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు

శ్రీ వాణీ ప్రెస్, బెజవాడ.

1938

[వెల: రు 1—4—0

మన్నారాయణచర
ణౌ మమత్వారహితవ్యాఘయనళినవసంత
రామ। శరణంప్రపద్యే
భూమానందప్రదౌ విభూసుమహంతా।

కవి యీ గ్రంథమును ప్రధానముగా నాత్మవిజ్ఞాన విషయమై మననమునకుఁగాను వ్రాసికొంటినని వ్రాసెను. ఆ మననదశలో గురువాక్యము, దాని కుపకారకమైన యుపనిషద్వాక్యార్థము, నన్వయించుకొనుచు, సచ్ఛాత్రియగు కనకాంబగారి జీవయాత్రాది గ్రంథములనుండియు ప్రత్యక్షముగాఁ "దాము గురుముఖమున నుండియు, విని" జీవయాత్రాపథమున ననుభవములోఁగనిన యుపమానములమూలమున సుబోధముగా జ్ఞానమును స్థిరపఱచుకొనుటయే యీ గ్రంథరచనమునకుఁ గారణమను గ్రంథకర్త కంఠోక్తి గమనార్హము. ఇది సూక్ష్మదృక్కులగు యోగులధర్మము. పురాణములయందలి సత్రయాగాదిప్రశంసలు, సధ్యాత్మచర్చలు నిందులకు నిదర్శనములు.

సృష్టిచిత్రమును గాముకుఁడును, యోగియును సమముగానే పరిశీలింతురు. కాని కాముకుని పరిశీలనము తాత్త్వికము, బాహ్యము. యోగిపరిశోధన మట్టిదిగాదు. అతని దృష్టి వేఱు. అది తత్త్వసమన్వయైకమూలము. అంతరంగికము. 'యోగః కర్మసు కౌశలమ్' అనుటచే నట్టి కర్మకౌశలమును, ఆత్మసాధనమగు చిత్తనిరోధనమును యోగమని పిలువఁబడెను. అదియే సమాధి. సారస్వతోపాసనము నిపుణైకగమ్యమగు రహస్యము. అట్టియుపాసనాస్థితికి సమాధియే యుపాయమని పెద్దలనిరి.

"సారస్వతం కిమపి తత్సుమహారహస్యమ్
యద్గోచరే చ విదుషాం నిపుణైకసేవ్యమ్

తత్సిద్ధయే పరమయం పరమోఽభ్యుపాయః
యచ్చేతసో విదితవేద్యవిధేః సమాధిః."

కవికి సమాధి (ఏకాగ్రత) యెచ్చుడు ప్రధానమంటి మో; తత్కార్యమగు కావ్యమునకు 'మోక్షము' ప్రధాన ఫలమని తెల్పినట్లే. మోక్షమానందరూపము. అది విగళిత వేద్యాంతరమును శాశ్వతమును. దానిఁ బొందఁగోరి యోగమార్గమున నడచువానికి దారిలోఁ దత్సదృశములగు నానందములెన్నో యానుషంగికముగ ననుభవమునకు వచ్చును. అవి రుక్కువున కవిసోపానములు. నాదానుభవగమ్యమగు గానము శబ్దార్థగమ్యమగు కవిత్వము మొదలగు కళారూపముల ఖండానంద తేజోమూర్తియగు నాత్మయొక్క కిరణలేశములు. వాని కంతర్లక్ష్యమున సమన్వయము వేఱు. ఇది తెలిసివ్రాసిన కవితయందాలక్ష్యములు మణిశకలములవలె మిణుకు మిణుకుమనఁ దేజరిల్లును. వానింగని రససిద్ధులు ముగ్ధులగుదురు. సూక్ష్మదృక్కులగు రత్నపరీక్షకుల పరీక్షల కవి నిలుచును. అవిలేనికావ్యము లసత్కావ్యములు. 'కావ్యాలాపాంశ్చ వర్జయేత్' అను శాస్త్రమిట్టి కావ్యములనే నిషేధించుచున్నది.

నవిద్యతే సత్ బ్రహ్మ తదసత్ కావ్యమ్, (బ్రహ్మప్రతిపాదకముగాని కావ్య మసత్కావ్యము) అని వేత్తల హృదయము. బ్రహ్మప్రతిపాదకముగాని కళ కళయే కాదు. శాస్త్రము శాస్త్రమే కాదని మన్వాది స్మృతుల నిర్ణయము. ఇది భంగ్యంతరమున నీ గ్రంథమునఁ గూడ యిట్లు దెలుపఁబడెను.

శ్రీభక్తిరసహీనశుష్క వాక్ప్రౌఢిమలన్
గమలజామోదగరిమంబు గలుగునట్లు
వట్టివడగాలి తాకున వట్టివేళ్ళఁ
బుట్టునే తావి రసపరిప్లుతి విగాక"

జీవుఁడు తురీయావస్థాపన్నుఁడైన తఱి (మోక్ష) సాధనము లన్నియు సందేహించును. అపుడు కేవల బ్రహ్మస్వరూపుఁడగును. అట్టిస్థితిలో కవిత్వాదులనిత్యసాధనములే. అయినను యోగపథగామి యగు వానికిఁ గవిత్వసిద్ధి యానుషంగికము కావచ్చును.

ఆహావహ పంకజాసమా
ధికిఁజొక్కెడు యోగి ఝుంకృతులు సేయ దుబం
భరిషట్పదము లనుభవమునర
కరయన్ రోద సేయు ఘృతిలనాత్మారామా!

అనుటచే హేతుకము. అదిగాక పానకరసాస్వాదన పరుండగు వానికి తత్సంపాదనయత్నమున, నేలకులు, పచ్చకప్పురము మొదలగు సుగంధద్రవ్యముల సౌరభానుభవ మవాంతరఫలమ్మైనట్లు, బ్రహ్మానందరసాభిలాషికిఁ దత్సద్వృత్తములగు కవితాశక్తు లాత్మవికాసజనకములగును. కావుననే కవిత్వము యోగసిద్ధులలో నొకటిగాఁ బరిగణింపఁబడినది. అయాచితలభ్యమైన యీసిద్ధి కభ్యాసి(ఉపాసకుఁడు) ముగ్ధుఁడగును. అవాగ్ధ్య మొకప్పుడు పెడదారిం బట్టింపఁగలదు. అపుడే యోగభంగమగును. ఆసమయమును నిపుణుఁడుగమనించి తప్పుకొనును, అట్లుతప్పుకొనవలయునని యోగ

తత్త్వోపనిషత్తు చఱచి చెప్పుచున్నది. అట్టి యుపదడిన సాధకుఁడే ధీరుఁడు.

ప్రకృతమునఁ గవి యీ ప్రత్యక్ష సు పాటులలో పరీక్షలో నిలిచెననుటకీ క్రింది పద్యములే సాక్ష్యములు.

"సాధుజనుల పంచల విజ్ఞాన కణికలములను
నేరుకొనువాని నను వరియించెఁ గవిత"
"చేతగానికిఁ జేతులు జోడించి
స్థానపతులు గురులదాని గొలుస
దఱిని తెలియముకొని కదంబకోరకము
సరణి సకలసిద్ధు లరుగుదెంచు"

గురుస్మరణ పూర్వకముగా నహంకారమును చెప్పించు కొనుచు జాలువారిన యీ సూక్తిసుధాబిందువుల హాస్యము సహృదయైకగమ్యము.

"బ్రాహ్మీవరివస్యను నే బ్రహ్మయ్యఁడనైతి"
"అగ్రజులు నాకు బ్రహ్మ వి
దగ్రేసరు లిద్ద రొప్పు లలఘుసుతులు నా
కగ్రాహ్య ధర్మసూక్ష్మము
నుగ్రహమునఁ దెలియఁ బలుకు నుతచరితులిలన్"

అని కవి మంత్రోపాసనావైభవమును, కులీనత్వమును, వర్ణించుకొన్నట్టున్నది స్వాత్మిశయ సూచకముగాక, అతి తానందానుభవమునకనుభావమని ముముక్షువులగు నుపాసకుల కర్థము కాకపోదు.

ఇది కావ్యమంటిని. కావ్యము కాంతాసమ్మితము. అగుచో నిందు వ్యంగ్యార్థమేది? అనునది చర్చకుఁ జిక్కినవిషయము. ఆలంకారికులందరు కావ్యసామగ్రీ నిరూపణమున వ్యంగ్యమున కుదాహరణముగా నొక్కొక వాక్యము నుదాహరించుచువచ్చిరి. దానినిబట్టియే "వాక్యం రసాత్మకం కావ్యమ్" అనికావ్యమును వాక్యమాత్రముగా లాక్షణికులు వాకొనిరి. ఈలక్షణము యథావస్థితముగా నన్వయించిన భారత భాగవతాదులయు మఱియితరపురాణములయు, రచనములయందుఁ గావ్యత్వము ప్రసక్తముకావలసినదే. కాని యది రూఢమగు విషయముగాదు. కావ్యము వ్యంగ్యప్రధానమనఁగా, కావ్యము నందలి యఖండార్థమున వ్యంగ్యము ప్రధానముకాఁదగునని భావము. ఆప్రాధాన్యమునందరతమభేదమును బట్టి కావ్యము త్తమమధ్యమాధమ భేదముచే మూఁడు తెఱఁగులగుచుండును. తులసీదాసు చరిత్రము వ్యంగ్యప్రధానము నుత్తమకావ్యము. ఆ యంశమును గవియే "భక్తుని చరితమిషమునన్ జెప్పువాఁడఁ ద్వచ్చరితంబున్" అనిసూచించెను. ఇందు 'మిషము' అనుపదము వ్యంగ్యత్వసూచకము.

తులసినిదొలుత "బ్రహ్మచారిఁగాఁబిమ్మట గృహస్థుగాఁ జిత్రించి, ధర్మార్థ కామ స్వరూపములఁజూపి, యావల వానప్రస్థునిగామార్చి యా ధర్మములకు మోక్షపర్యవసాయిత్వము గల్పించెను. ఇందుఁదులసి కథ ప్రధాన వాక్యార్థము. మోక్షవిషయమిందు ప్రధానవ్యంగ్యార్థము, ఈవ్యంగ్యబీజమే.

"తివిరి యోనమాలు దిద్దించు నాఁడెద్ది
మాణవకుఁడు నేర్చు మానులదియె

జపము సేయుచుండుఁ సంసారమునకై
మొదలె తుదియె నిత్యపూర్ణమునకు"

అను పద్యమున నిక్షిప్తమైనది. ఇదియక్షరాభ్యాస బోధకమై యయ్యక్షరాభ్యాస మూలకమైనది. ఇందలిపూర్ణపద మాత్మార్థకము. తర్కశాస్త్రములకువలెనే గణితమునకుఁగూడ తత్త్వబోధము పరమలక్ష్యము. బిందు - సంఖ్యలచే నాత్మప్రకృతులను సూచించు 'సాంఖ్యశాస్త్రము' అను నొక దర్శనమును శ్రీవిరూపాక్షపీఠాధిపతులు శ్రీ శ్రీ బోధానంద భారతీస్వాములవారు వ్రాసిరి. "ఓం పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే, పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే" అనునథర్వణ వేద శాంతిపాఠము నూఁతగాఁగొని యీసిద్ధాంతము విస్తరింపఁబడినది. నిత్యపూర్ణమునకు మొదలె తుదియునగుట యీసిద్ధాంతరహస్యమే. అక్షరసంకేతమగులిపి యీకుండలీ రూపమునుండి యుద్భూతమైనది. ఇది కుండలీశక్తి కిసూచకము. ఇది సూక్ష్మదృగ్జ్ఞేయము. స్థూలదృష్టికిఁగూడ ప్రాచ్యుల వర్తులాకారలిపులిందులకు సాక్ష్యము నిచ్చుచున్నవి. ప్రకృతమునఁ దులసికి దిద్దించిన ఓనమాలు శివమంత్రమును సూచింప, లిపిరచనమునకుఁ బూర్ణానుస్వారముల బోధించిరను నభిధేయముమూలమున జ్ఞానోపదేశము వ్యంజితమొనర్పఁబడె. మఱియును శైశవేఽభ్యస్తవిద్యానామ్ అనునట్లు బ్రహ్మచర్యాశ్రమ ధర్మమిటసూచితము ఇట్లు "తొలుత నాటినబీజంబె మొలచి, పెఱిగి, శాఖియై, పుష్పఫలంబులొసంగు" ననుటలో, బాల్య, కౌమార, యౌవన, వార్ధక్యావస్థలు,

భ్యంతరము లించుకయు నెఱుఁగకుండునో యట్టి బ్రహ్మవేత్త యగునాతఁడు బాహ్యాభ్యంతరముల నెఱుఁగఁడు) అనునుపనిష త్తాత్పర్య పర్యవసానమున నిలిచియుండుచున్నది. క్రమ ముక్తికి గార్హస్థ్య మొక సోపానము అని చెప్పుచుండుటకు లేదిది. అందు నిలిచిన పురుషుఁడు ఇహమును బరమును ప్రేమశ్రీదేవివిభూతిగఁ గాంచును. 'వనితాచుంబన మాల్యలేపనములు' ఘనము, నిర్భరము, అఖండము, నిష్కామము, శాంతము నైన బ్రహ్మసుఖమును స్థూలారుంధతీన్యాయమునఁ జూపఁగలవు. లౌకికుఁడగు నరున కలౌకిక బ్రహ్మానందము బోధకు రావలయునన్నచో విగళిత వేద్యాంతరమగు 'రస' స్వరూప మనుభవమునకు రావలయును. ఇదియే కామ పురుషార్థముయొక్క రహస్యము.

భార్యను దేవతామూర్తిగాఁ జిత్రించి **తులసికి** హితోపదేశము సేయించుటలో నామెకు గురుస్థానమిచ్చుట కవి తాత్పర్యము. అది శ్రుతిస్మృతి పురాణాది తాత్పర్య పర్యాలోచనైకనిపుణులకు మాత్రమే గమ్యమగు రహస్యము.

"ఏకాంతబోధ మొసఁగెడు
నాకాంతయె ముక్తికాంత యాస్థానం బె
న్నాకము శూన్యస్థానము
శ్రీకామేశ్వరుఁడు గురుఁడుఁ సిద్ధము జీవా!"

అని జీవయాత్రాదులును—

'విమలచారిత్ర శిక్షకాచార్యకంబు'

అని భారతమును, 'కాంతాసమ్మితతయోపదేశయుజే'
అను నాలంకారికుల వాక్యమును నిందులకు బలవన్నిదర్శన

ములు. ఇందు 'ఆచార్య' 'ఉపదేశ' పదములు స్త్రీయెడల వాడుటచేఁ బ్రాచ్యులదృష్టిలోఁ గాంతకీఁబడినగౌరవస్థానము మరెచ్చటను లేదని చెప్పవచ్చును. 'పుష్పేణాపినతాడయేత్', అనిమన్వాదిస్మృతుల యాదేశమును బట్టిచూడ గురుదేవతామూర్తిగా స్త్రీ యుపాస్యయనియే తేలును. ఆ యంశమును వేదాంతజ్ఞు లెల్లరును జాటిరి.

శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు—

> "శివశ్శక్త్యాయుక్తోయది భవతిశక్తః ప్రభవితుమ్
> నచేదేవం దేవోనఖలు కుశలః స్పందితుమపి।
> అతస్త్వా మారాధ్యాం హరిహర విరించాదిభిరపి
> ప్రణన్తుం స్తోతుం వాకథ మకృతపుణ్యః ప్రభవతి"

అని ప్రశంసించుటలోఁ బైయర్థమిమిడియున్నది. సమరసమిథునము ప్రకృతి పురుషైక్యమును సూచించుననుట విజ్ఞుల పక్షపాటియే.

కాంత కాధ్యాత్మికోపదేశాధికార మెప్పుడు లభించెనో, యప్పుడు కాంతాసమ్మితమగు కావ్యమునకు నిట్టిదోపదేశాధికారములభించినట్లే. కాని యీగ్రంథమున మఱొక చిత్రముకూడ జరిగినది. కవి యిందొక కార్యమునఁ బ్రయోజనములను రెండింటిని సాధించెను. కావ్యము మొత్తముమీఁద మోక్షవిచారమును వ్యంజితమొనర్చుటయొకటి, కావ్యకథాంతర్భూతమగు మమత పాత్రమునుగూడ మోక్షవిచారసాధనముగాఁ జిత్రించుట మఱొకటి. పర్యవసానమునఁ దులసివివాహప్రస్థునిగాఁజిత్రించి కవి కృతకృత్యుఁడయ్యెనుఁ

కాంతాసమ్మితమగు నీ కావ్యమునందు 'రసము'ను గూర్చి కొంత తెలుపవలసి యున్నది. 'రసో వై సః' అను శ్రుత్యర్థప్రతిపాదితమగు రసముగాఁ గావ్యరసము నాలంకారికులన్వయించిరి. ఈ సమన్వయ మభిమానమూలకము. రసము విగళిత వేద్యాంతరమే కావచ్చును. "ఎందే డెందము గందళించు రహిచే నేకాగ్రతన్ నిర్వృతిం జెందున్' అని పెద్దన ఈ రసము నూఁతగాఁ గొనియే ప్రపంచమును బరీక్షించెను. సహజపూర్ణరసో2స్మ్యహమ్" అని యలంకారవేత్త లిందద్వైతమును సూచించిరి. ఇదంతయు తత్త్వవేత్త దృష్టిలో నకించిత్కరము. ఈ మాటలకతఁడు చలింపఁడు. ఇది తాత్కాలిక సుఖలేశమే కాని శాశ్వతముగాదని యతఁడెఱుంగును. 'సద్యఃపరనిర్వృతయే.' (అప్పటికప్పటికి మాత్రమే యానందము కలిగించునది కావ్యము) అను మాటలోని 'సద్యః' అను పదమునాతఁడు క్షణికత్వమును సంధానించును. అతఁడే ధీరుఁడు. ఆక్షీరత్వముతోడనే—

'చెప్పకుమిట్టి తుచ్ఛసుఖముల్ మీసాలపైఁ దేనియల్' అని యాంధ్రకవియపితామహుఁడీ యానందమును ద్రోసిరాజెను. పెద్దన యిట్లు నిరసించుట దేశకాలపాత్రాదులకనుగుణమై, సిద్ధాంతమునఁ బ్రస్తుతము కావచ్చును; కాని యీ యర్థమునకే యిక్కడివి

" చెకిముకి రాఁతను గల్గు శి
ఖికణముల వెలుఁగు తిరంబె? కృతియుఁగు నతఁడా
చెకిముకి సాయమునను దీ
పిక వెలిగించి సుఖియించు వీతలముంజై"

అనియొక నవరిణామును బ్రతిపాదించెను.

'తుచ్ఛసుఖముల్ మీ సాలస్తెఁ దేనియల్ చెప్పకు'మని పెద్దన, 'వనితా చందన మాల్య వేవములు సంభావింప భావ్యంబగున్' అనిమనకవి, ఇట్లు వీరిరువురకు 'తాతామను షులవరుస' కిది ఘట్టము. చెకుముకిరాతి నిప్పుకణములు పడును. అట్లే సంసారికిఁ దాత్కాలిక సుఖలేశము లంటును. తిరంబె యనుటలో నవి శాశ్వతములు గావనియే కవి తెల్పెను కాని చెకుముకి రాయిమునునే దీపము వెలిగించి పీతతము హైనట్లే. తాత్కాలిక సుఖవేశముగా వనితా చందనాదుల యనుభవమున శాశ్వతముగా నాత్మానందరసము ననుభవగమ్యమగునట్లు గాచిచూచి ముముక్షువగునని యు, నప్పుడాతఁడు పీతతముఁడు (తమోగుణరహితుఁడు) అగునని యు, కావున గ్రమముక్తిని గోరువానికి గార్హస్థ్యముపకరణమేకాని యపకారము కాదనియు కవి సిద్ధాంతముచేసి గెలుపొందెను.

ఈ విషయమునే—

సరస శృంగారరస సుధా సరసిఁదేల్చి
భేదభావము హరియించి విశ్వమెల్ల
మఱవఁజేయుచు వెతలెల్ల మాపనోపు
తరుణిలేకున్న నరున కీశ్వరుఁడుగలఁడె?
పటముకపటంబు బోఁద్రోచి బంధురమగు
బాహుబంధంబునను సర్వబంధముక్తి
ననదృశింబగ లీలమై పొనఁగఁజేయు
తరుణి ....గలఁడె?

ఆరురుక్షుండు దిగజారక క్రమమున
నున్నతంబగు స్థానంబు నొందుపొంటె
గాలిబందంబుగానోపుఁ గాంతయరయ
దరుణి.....................గలడె?
పాలలీలను జిత్తంబు భవమహాగ్ని
నుడుకఁ గైవల్య నవనీత మొందభువిని
ఆకుదియెత్తోడు వాస్తవ మరసిచూడ
దరుణి.....................గలడె?.........

అను పద్యములలో సమర్థించుట గానవగును. సంసార విష వృక్షమున కమృతతుల్యములగు ఫలములు రుచిచూచుట యన నిదియే. మమతాహంభావ స్తంభసంభవాద్భుతరూపా, యనుటలోని రహస్యమే యిమిడెను. కాని యీ లౌకికానందమాత్రము బ్రహ్మానంద సాధనమని పలికి యూరకున్నచో, నేవ లైహిక విషయోపభోగముల కున్నత స్థానమిచ్చినట్లేయగును. అదియెంచి పర్యవసానమున దానిని గూడ త్రోసిరాజని, యభ్యాసి గురుకృపాకటాక్ష పాత్రుఁడగునని సిద్ధాంతము చేయుటలోఁ గవి యేమరుపాటుఁజెంద లేదు. 'యదహరేవ విరజేత్ తదహరేవ ప్రవ్రజేత్' అను వానప్రస్థాశ్రమ స్వీకార వైభవమునకు వలయు పునాది యిడుటలో కవిసునిపుణముగాఁ బ్రవర్తించెను.

కాలిబందంబుగానోపుఁ గాంతయరయ' అనుతులసి వాక్యము ను.

"ఆరురుక్షున కరయనీవన్నయట్లు
కాలిబందంబె యగునుపకారినిజము

బందమిడుకొని క్రిందనే ప్రాకులాడ
నసుగుసాగునె పడఁడె యాజడుఁడు చెడఁడె”

అవి మమతమాటలఁబూర్వపక్ష మొనర్చెను. మఱియు

“కైవల్య నవనీత మొందుపాంటె
అడుదియెతోడు” అనితులసియు,
“తోడు బెట్టినమాత్రాన దుగ్ధమందు
వెన్నఁబడయఁగవచ్చునె యెన్నఁడైన?
నిశ్చలంబుగ త్రికంబు నిలుపవలయు
నాథ! యటుపైన గురుమథనంబువలయు”

అనిమమతయుగావించిన పూర్వపక్షసిద్ధాంతములు యోగిజనహృదయంగమములు. ఇట నిక్షిప్తమైన ‘భావ’ మద్భుతము. ఇట్లుతులసివాక్యములయందు గార్హస్థ్య ధర్మమును, మోక్షసాధనముగా నిరూపించి, మమతగార్హస్థ్యధర్మమునందే విశ్రమించుట మోక్షసాధనముగాదని ‘గురుమథనంబు వలయునని’ శ్లేషచమత్కృతితో సయుక్తికముగా ‘బల్కించి’ క్రమముక్తిసాధించుటలో విహంగమార్గము ప్రమాదకరమనియు’ నందులకు గురుచరణసమాశ్రయణము, వేదాంత తత్త్వవిచారము ముఖ్యములనియు తోఁపింపఁజేసి, తులసియొక్క వానప్రస్థాశ్రమాధికారమును వ్యంగ్యరూపముగా బోధించెను. తులసియొక్క తురీయాశ్రమ వైభవమును భవిష్యత్కథాపథమునఁ జిత్రింపనెంచి యందులకు బీజముగా గురుమథనంబు వలయునని యిటమమత

సూక్తులనిక్షిప్తమొనర్చుట గమనార్హము. ఈగురుమథనము మూంకుభాగమున జరుగును. అపుడు కైవల్యనవనీతముపుట్టును. అప్పుడు తులసితోఁబాటు భావుకులురసాస్వాదన మొనర్తురు. అపుడు వారమరు లగుదురు.

“అంభోజాక్షుఁడు మమతా
హంభావ స్తంభమందు నగపడును”

ఇకావ్యమునందలి ప్రధానవ్యంగార్థము లివియ. అవాంతర వాక్యార్థములఁ బెక్కుచోట్ల వ్యంగ్యసంపదయిరవు కొనికవిని నిసర్గ సంస్కారిఁగారూపింపఁజాలియున్నది. విస్తరభీతినింతట సంక్షేపింపవలసె.

కావ్యమునఁ గథావస్తువు రసపాకశయ్యాదులు ముఖ్యములు. కావున నిందన్యైవిషయములఁగూడ స్థాలీపులాకముగానిరూపించి నా విమర్శనమునకు సమగ్రతను సంపాదించెదఁగాక.

నిసర్గకవికలంకారాది సామగ్రిసంస్కారలభ్యము. అభ్యాసమున నించించుక సాధింపఁజూచిన నది కృత్రిమముగా నేగోచరించును. కామశాస్త్రపఠనమాత్రమునఁ గళానుభవము కానియట్లు, కేవల శాస్త్రులు కవితాచిత్ర మలంకారపాత్రము నొనర్ప నాత్రపడిననది స్తుతిపాత్రముగాదు. ఆతని వాఙ్మయప్రవాహమున నది నిసర్గ సుందరగమనమున దమంతవచ్చి యిరవుకొ, వలయును. అప్పుడే యీ చిత్రమును జూచి ‘కికిమివహిమధురాణాం మండనం నా కృతీనామ్’ యని రసికుఁడు తన్మయుఁడగును. అవి యమత్సరులగు సూక్ష్మపరీక్షకులకే గోచరించును. అట్టి భావుకలబ్ధియు కవియదృష్టమే. అపుడిరువురును సంభావ్యులే.

"ఏకః సూన్యతే కనకముపల
స్తత్పరీక్షాక్షమో న్యః।
కశ్చిద్వాచాం రచయితుమలం
శ్రోతుమే వ్యాపర స్తామ్॥"

కథావస్తువు- తులసిదాసునుగూర్చి భక్తవిజయమున నొక గాథ వినవచ్చుచున్నది. ఆకథాచ్ఛాయ నూఁతగాఁగొని, రస పోషకములగు మరికొన్ని సంఘటనములను గూర్చుకొని కవి కవితారథమును నడిపించెను. ప్రసిద్ధుఁడగు నాయకుని గొని, యితివృత్తమును రసానుగుణముగామార్చి పెంచి తగ్గించి, కావ్యము వ్రాయవచ్చునని లాక్షణికు లంగీకరించియే యున్నారు.

వర్ణనములు—కావ్యమున నష్టాదశవర్ణము లుండవలయు ననుట మొదలుగాఁ గొన్ని నియమములున్నవి. ఇందుఁ బదు నెనిమిది వర్ణనములును గానరావు. అందుచే దీని కావ్యత కొఱవడదు. కావ్యలక్ష్మికివ్యంగ్యము ప్రధానమగుటచే తత్సహ కారి సామాగ్రికి వర్ణనములు ప్రధానములనుట శాస్త్రకర్తల హృదయముగాని యన్ని వర్ణనములు పూర్తిగానుండి తీర వలయునని కాదు.

"వీనిలో నెవ్వియేని లోపించినంతఁ
జెడదు కావ్యం బుపాత్తముల్ చేవగలిగి
కావ్యహృదయజ్ఞులా విచక్షణులమదికి
సంతసంబు నొసంగఁగఁ జాలునేని"

—ఆంధ్రకావ్యాదర్శము.

గ్రంథము ప్రాచీన ప్రబంధలక్షణముల జాడ నేనడచి నను, నేటివారాక్షేపించు ప్రత్యంగశృంగార వర్ణనములకుఁ దావు గల్పింపని కతన నవనాగరికులనుగూడ యాకర్షిం చునని తోఁచెడిని.

రసములు-ఇందు శాంతము ప్రధానరసము. శృంగార, హాస్య, కరుణ, అద్భుతరసములంగములై, పరిపుష్టములైనవి. తులసికి సామాన్య నాయికాయోగమున శృంగారము గోచరించినను నది మమతా శృంగారరసపరిపోషమున కంతరాయముగా నుండుటచేఁదదాభాసమైనది. వియుక్తులగు మమతకును తులసీదాసునకునుపునస్సంయోగప్రసక్తికలుగుటలో శృంగార రసరూపము సహృదయహృదయావర్జకమైనది. ఇవన్నియుఁ దుదకు మమతా నిరాకరణచరణములగు మమతాచతుర వచన రచనలలో జాలువారిన శాంతరసమున కంగములై కథాబీజమునఁజిందెడు శాంతరసస్థాయీభావమునకుఁ బరి పోషకములై యలరారుచున్నవి. వీరము, భయానకము భీభ త్సము, రౌద్రము, ననురసములు ప్రధానరసపోషకములు కాకమీఁదు మిక్కిలి తద్వ్యంజకములగుటకవి వానికిందుఁదావు గల్పింకపోవుట వింతగాదు.

అలంకారములు:— శబ్దాలంకారములు: ఇకావ్యమున ననుప్రాసము విరివిగా గోచరించుచున్నది. నైసర్గికమగు పోక డయే యిందుఁగలదు. ఛేకానుప్రాసము, వృత్త్యనుప్రాశము 121 పుటలో 49–51 పద్యములు.

అర్థాలంకారములు- ఉపమ (2ఆ-82) దృష్టాంతము (2 ఆ - 86) ఉపమాలాంకారధ్వని (3 ఆ- 65) అప్ర

స్తుతప్రశంస (2 ఆ- 102) వక్రోక్తి (2 ఆ- 109 జాతీయ శ్లేష (3 ఆ-88) శ్లేషానుప్రాణిత మర్థాంత రన్యాసము (3 ఆ- 114) పరిణామము 3 ఆ- 134.

వృత్తి: శృంగారకరుణముల కుపయుక్తముగ మధ్యమ కైశికియు హాస్యశాంతాద్భుత రసముల కుపయుక్తముగ భారతీవృత్తియు నిందు గోచరించుచున్నవి. సార్వత్రికముగాఁ బాంచాలీ- వైదర్భీరీతు లిందు గోచరించును. పాక-శయ్యాకులు రసోచితముగా నున్నవి. ఏదియోయొక్క పాకమే సమగ్రముగఁ బోషింపఁబడెననుట సాహిత్యవేత్తలపక్కి- కాదు. రసోచితములగు పాకాదులయ్యెచోట్ల భావుకులకు రుచిగొల్పుచునే యున్నవి.

గుణములు—ఇవి గ్రంథము మొత్తముమీఁద ప్రౌఢ యంగములై యున్నవి. లక్ష్య లక్షణ సమన్వయమున విస్తృతియగునని దిఙ్మాత్రముగా సూచించుచున్నాను. భావుకులయ్యె పద్యములను దప్పక గమనింతురుగాక! ఓజస్సు, (1ఆ-2వ) అర్థవ్యక్తి, 1ఆ6వ ఊర్జితము 1ఆ-20 శ్లేషగాంభీర్యాది గుణములు 2 ఆ11వ. గాంభీర్యము 2-38, 3-9 ప్రసాదము 2 ఆ 73. సౌకుమార్యము 2-99 ప్రేయము 2 ఆ. 103. 2-105. ప్రౌఢి 2-120. రీతి 2-120. భావికము 3-3. చాటూక్తి 5-44. ప్రసాదమాధుర్యములు 2-5.

ప్రకృతి శోధనసాధనమగు విశేషదృష్టియొకటి కవియైశ్వర్యము. దానననుభూతవిషయములను సమయోచితముగఁగుఱుకుదు పఱచి, రసమూర్తినారాధించు వైదగ్ధ్యమాతనిది. అట్టి సంఘటనములు నిసర్గకవుల రచనలలో సొనఁదీరి

యుండును. ఆముక్తమాల్యద, పాండురంగమాహాత్మ్యము మొదలగు నుత్తమప్రబంధములనిట్టి కల్పనములు విరివిగా గోచరించును. లోకానుభవలబ్ధములగు నిట్టి భావరత్నములుకొన్ని యీగ్రంథమున నపూర్వవైభవమునఁ దేజరిల్లుచు గవిప్రతిభను బ్రదర్శింపజాలియున్నవి. దిఙ్మాత్రముగానిటనుదాహరించుచున్నాను.

గుణముప్రధానము- కులముగాదు. అనిసందర్భోచితముగ పలుకవలసి-

కస్తురియుఁబున్గు నాయాపుమృగమ్ములందు
బేరుకొనరాని నెలవులఁ బేరుకొనిన
గర్వ సేయుట రసికుల కర్వమగునె
గుణ గణముగల్గుచోఁగుల గణన మేల,

అని కూర్చుటలో భావసౌష్టవము, పేరుకొనరాని నెలవుల, యను జాతీయపదయోగము వ్యంగ్యమోహనమై యున్నది.

స్త్రీలకు సవతిపోరుకంటె దుస్సహమైనది లేదు. ఆదోనమును సహించుట మహాప్రతివ్రతధర్మము. అట్టి ధర్మసమన్వయముచే మమతపాత్రమును లోకోత్తరముగస్తుతిపాత్ర మొనర్చుట కవికిఁదాత్పర్యము. అందులకు-

"పుణ్యాగరిమను జంద్రు లావణ్యసుధను
దానెకోరి చకోరి యుద్ధతి వహింపఁ
బగవహించునె తోగకన్నె? పంకజారిఁ
గనులఁగాంచిన యంతనేకనదె ముదము"

అనిమమతచేఁబల్కించెను. ఈయుక్తియందలి యుపమాన మనుపమానము. చంద్రులావణ్యసుధను గ్రోలుటలోఁ దొగకన్నెకుఁ జకోరియు భాగస్వామియగుచున్నది. పైన యాథార్థ్యమువహించుట (ఆకసమంటుట) మఱియొకటి. ఇన్ని జూచియు దానియెడఁదొగకన్నె పగఁగొనదఁట. సరికదా నాయక సందర్శనమాత్రముననే హర్షించునఁట ఇట్లనుటలోఁ దొగకన్నె యెడధ్వనించు మాధుర్యమానందము నించుచున్నది. "కనులఁగాంచిన యంతనే" యనుచో 'కనులన్' యను పదము తొలఁగించుటవసరము. 'ముదము' కనదె యనుటలో ముదమునకు మారుగ వికాసము అనుపదమి తోధిక సుందరమగునని తెలుపఁగోరెదను.

"దేనఁడవులక యినుఁ డుదాసీనుఁడగుచుఁ
గరము మెరయంగఁ దత్కరగ్రహణభాగ్య
గరిమ మోదింతువద్మినీ కాంతలెల్ల
దక్షిణుండౌట తప్పౌనె దక్షునకిల"

అనియొకపద్యముకలదు. పతివ్రతకుఁబతి యెడఁగల చెడుగుకూడమంచిగనే సమన్వయించును. అదియకృత్రిమము. ఏకరససాధ్యము. ఆసమరసమున కాత్మతోనైక్యమొందిన యోగివృత్తికంటె మించినపోలిక లేదు. అట్టి సామరస్యమునే మమతపాత్రమునెడఁబోషింపనెంచి కవియిందుఁజూపినపవితన ముగొప్పది. మమతతననాథుని వేశ్యాసహవాసమును దక్షిణనాయకధర్మముగా నన్వయించుట యింపుగానగును. అంబులకుఁ బద్మినీకాంతలు, ఇనునికరగ్రహణభాగ్యగరిమ మోదించుట

సాటిగాఁగొనెను. పద్మినీకాంతలనుటలో, పద్మినీస్త్రీలయుని, తామరలతనియు, ఇనుఁడనుటలో,నాయకుఁడు, సూర్యుఁడనియు శ్లేషింపఁజేయుట కవినైపుణ్యమునకుగుర్తు. అదిగాక 'ఉదాసీనుఁడగుచు' అనుటలోనొక చిత్రముగలదు. తుల్యో నేకత్రదక్షిణః, (అనేకనాయికలను సమానానురాగమున రంజింపఁజేయువాఁడు దక్షిణుఁడు) లనులక్షణముంబట్టి ఉదాసీనుఁడగుట, లాక్షణికముగాను.నాయికారంజకములగు హావభావాదులఁ గరంగింపవలయుఁగాని, తెల్లఁబోయిచూచుట దక్షిణనాయకత్వమనిపించుకొనదు. కావున 'ఉదాసీనుఁడగుచు' అనుటయుక్తముగాదని శకించుట కవకాశము కలిగినది సత్యమే; కాని యీయుదాసీనత రక్తనిచూపుటలోఁగాదు. నాయికలుపలువురలో దేని కదియే ప్రియునిదనవలలోఁదగులొన్కనఁ జేసికొనుటకై విశేషహావభావములు చూపగా నవి చూచియు 'దేనఁదవులక' యొకేనాయిక యందత్యాసక్తుఁడుగాక యుదాసీనుఁడై సమరసుఁడై యుండెననుట కవిహృదయమని సమర్థింపనగును. ఈయాదాసీన్యమునరసికత ప్రసక్తమగునేమోయని శంకింపకుండ, 'కరము మెఱయంగ' అని వాడుటయు సరసమై మనసమర్థనమునకుఁ జాలియున్నది. ఇదియిట్లుండె, ఉదాసీనుఁడు_ ఉద=ఉదకములయందు, ఆసీనుఁడు= ప్రతిబింబరూపము ఉన్న వాఁడు, ఇనుఁడు = సూర్యుఁడు, అనియు, తత్కర గ్రహణ భాగ్యగరిమను తత్కిరణప్రసార భాగ్యమున తత్పాణిగ్రహణ భాగ్యగరిమను, పద్మినీకాంతలు మోదింతు, అని రెండర్థములు నద్భుతరీతిని సమన్వయించుచున్నవి. ఇటదేనియందును దవు

లకయను నర్థమాసించి, 'దేనఁదవులక' అనికవిప్రయోగించెను. కాళియదియంత సువ్యక్తముగా లేదు. 'దేనినేఁదవుల కీనుఁడుదాసీనుఁడగుచు, ననుట సరి.

ఇట్టిఘట్టములను గల్పించుటలోఁ బరమార్థమునఁ దులసికిని మమతకును గల దాంపత్యధర్మమునందకృతిమ, ప్రేమరసమూర్తిని బ్రత్యక్షముసేయుట కవితాత్పర్యమనునది మరుఁవరాని విషయము. అది ప్రకృతిపురుషు లైక్యమేయని కూడ వ్యంజితమైనట్లు తోఁచుతనే వాకొంటిమి. అట్టి యైక్యసాధనకుఁ దులసియెడ వేశ్యాసహవాసాదులు వికారహేతువు లంతరాయములు. అట్టివియున్నను వికృతి నొందకుండుట ధీరుల లక్షణముగదా! అట్టి ధీరత్వము గురువుల కుండును. మమతకు గురుస్థానము కవి యిచ్చినదే, అది

"తరుణులు స్తనజఘనములన్
గురుత్వము వహించుటొప్పగునుగానియిటన్
వరునకు గురువరు తెఱగునఁ
బరతత్త్వముబోద సేఁత భావ్యమె"

యని తులసి మమత నపహసించుటలో వ్యక్తము. ఇవి వేదనాసౌందర్యజ్ఞాన మాత్రమునఁ దృప్తుఁడగు కవికిఁ జేతనైన మాటలుగావు. అగాధవిజ్ఞాన విషయముల నిట్లతిసులభముగ నందించుటకు గంభీరమగు తత్త్వ సమన్వయదృష్టి కవికిఁ గావలయును. ఈ దృష్టితోఁ దిలకించిననుడే—

భూతకాలంబు మదిఁదలపోయఁగాల
భుజగభూతంబైచుట్టుముట్టుకొనును;

ముందు వెన్కఁ దలఁపక పొందుటొప్పు
వర్తమానంబుతోనైక్యవర్తనంబు.

అను మాటలలోని యర్థ మమృతోపమానమై యమరత్వ సాధకముగాఁ జాలియున్నది. ప్రకృతిపురుష వివేకమూలమగు నీ భావమునే కవి,

ఉల్లిగడ్డఁజూపి యుపనిషద్గోప్యంబు
నెల్లఁదానఁజూపనెవ్వఁడోపె
నెవఁడు విశ్వమందు నెల్లెడఁబరతత్త్వ
మరయఁజాలెనట్టి గురునిగొల్తు

అని గురూపదేశస్మరణమున రహస్యముగా నిమిడ్చెను. ఈ యంశమే జీవయాత్రాదులందును వివరింపఁబడెను. ఈ ప్రకృతి పురుషుల వివేకమునఁగాని దృశ్యవిలయము గాదని యొకచోఁ గవి;

"మిథునమునఁగాక సాధ్యమే మీననయన
దృశ్యవిలయంబుసేసి సర్వోన్నతిని జెంద,
రెండుచేతులు గలియక యుండెనేని
కలుగునే చెలియ! లయసుఖంబు భువిని"

స్పష్టపఱచెను. 'దిక్కాలంబుల నెన్నక దృక్కాశేషించి నట్టి ధీరవతంసులు లేరా? యనియు, సాంబా! దిక్కాలంబుల నెన్నక దృక్కాశేషించినట్టి ధీరులదిక్కై నీవుందువు అను నిక్కపుమాటలును,

దృశ్యమెందాకఁదోచు నవశ్యమతఁ
దనుక శాంభవి నభ్యసించిన నరుండు

దృక్కాగాసక్తి శాంతిని నిక్కముగను
సాధుజనకల్పభూజ! విన్నాణతేజ.

అని మఱి పెక్కుతావుల జీవన్ముక్తానుభవములను, నిత్యానిత్య వివేకమును వ్యాఖ్యానించుచున్నవి. ఇట్లు పోయినకొలఁదియు నుపనిషద్వాక్యార్థరత్నస్థగితమై యున్న పద్యము లను పద్య సోపాన పరంపర మనలను విజ్ఞానశాఖముననుఁ గొంపోవఁజాలి యున్నది. అందందు దాఁటిలోఁ గన్యాకుమారీస్తోత్రాది ఘట్టములు లాసందరసనుధాసేచనమునఁ జాపవిమోచన ములై యలరారుచున్నవి.

కవితాప్రవాహవేగమున సందందొంచు రెండుదోష ములు దొరలుట స్వాభావికముగాను. అవి పరిగణింపవలసినం తంత సూక్ష్మరూపములుగాఁ గపిలిమోహపెట్టును. కానిసార గ్రాహులగు చదువరులు కవితాచిత్రము నేకాంతసుందరముగా గనుఁగొన నిచ్చయించినపు డవి యొకటనే నటించును. అట్టి వానిలో నొకటి,

సానులందునరుంధతి సతిని బోలు
శీలవతులును గలరె?

అనునది. ఇట నశ్లీలదోషము వారింపరాకున్నది. ఇట్టి

అట్టి గంభీరసాహిత్యసంపద నెఱిఁగి
మహాఁ బత్రినతోఁకు నుకమైన
యందే నాథుఁగను బౌము సంజవడిన
క్షుద్రదీపంబులను దగఁ బొక్కు మనరయారె!

అనుపద్య మొకటిగలదు. పత్రివతియను పేరొందిన దానియం

మును ధర్మలోపము గానవచ్చుచున్నదని సమర్థించుటకై కవి యీకల్పన మొనర్చెను. ఇందు ఛాయకు అభిసారికా నాయికాత్వము వర్ణించెను. అది చూచుటకుఁ జిత్రముగానేయున్నది. కాని మహాపతివ్రతల కుపమానమై, అబ్జబాంధవు సాహచర్యంబు నెరపు ఛాయ ఛాయాభిమాన దేవత; పంజవడిన క్షుద్రదీపంబులనుదగుల్కొను ఛాయనీడ. ఇట్టార్థికముగా భేదము కనంబడుచుండఁగా నా ఛాయయే క్షుద్రదీపంబులను దగుల్కొనుననుట యెట్లు? అపుడలంకార లక్షణము పొసఁగదు. అట్లుగాక ఛాయయను నీడశబ్దమాత్రముగా గోచరించిన యభేదమున కేతృప్తి వడుదమన్నను, 'మహాపతివ్రతలకు నుపమానమైన' యను విశేషణమడ్డుతగులును. అది 'నీడ' యెడల నన్వయింపదు. అదిగాక ఛాయసూర్యుని భార్య; దీపాస్యదేవత; అయ్యెడనట్టికల్పన మౌచితీదూరము. కావున నీపద్యమన్నివిధముల సవరణ నపేక్షించుచున్నది.

మొత్తముమీఁద నీకావ్యము స్వతంత్రరచనమగుట, తత్త్వసమన్వయదృష్టి కలిగియుండుట, యను రెండు ప్రధాన గుణములచే నాపిండప్రితారాధ్యము సహృదయాకర్షకమగునని నావిశ్వాసము.

ఇరువదవవత్సరప్రాయమున నిట్లు స్వతంత్రరచనారమణీయమగు విమర్శనాలంకారమున భాషాయోష నలంకరింప సాహసంపడిన కవికి ధన్యవాదము లర్పించుచు నింతతో విరమించుచున్నాను.

విద్వాన్, కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు,
బెజవాడ, ప్రాచ్యోన్నత పాఠశాల పండితుఁడు.

పండితాభిప్రాయములు.

బ్రహ్మశ్రీ దంటు శ్రీనివాసశర్మ బి. ఏ. బి. యల్. గారిచే రచింపఁబడిన "తులసీదాసు చరిత్ర"మను గ్రంథరాజమును పఠించి యమేయానందము నందితిని.

ఈ కృతియధునాతన కవివరుల ప్రాథమిక నిర్మితి యైయున్న, సనాతనులగు పోతనాది కవిపుంగవుల లాలిత్య కవితలతోఁ దులదూగుచున్నది. గురుకటాక్ష పరంపర ననుకూరిన వారెంతటి మహిమాఢ్యులైన నగుదురుగదా! బోయడు కవితా సుగంధమావంతయు నెఱుంగని వాల్మీకికి బ్రహ్మ నారద సరస్వతీ కటాక్షపరంపరచే నసమాన లావణ్యకవిత యగు ప్రాథమిక కవితాకన్యకకు జనకుఁడగు భాగ్యమబ్బలేదా?

అటులనే ఈ శ్రీనివాస కవితిలకులకు బ్రహ్మశ్రీస్వామీ అమృతానంద నాథస్వాములవారు గురువులగుటయు, ఉభయ కవితాధౌరేయులగు వైద్యరాజ సుబ్బావధానులు గారగ్రజులగుటయు, భారతీయువతారమనదగు కవితిలక కాంచనపల్లి కనకాంబగారు సారస్వత బీజప్రదాత్రి యగుటయు, వీరి కవిత యమృతానంద సువర్ణ భారతీ భాసురమై తేజ

చెప్పి చూపెట్టి ఈ విషయమును కవిగారు తమకృతిలో "జ్ఞానబీజంబు నాగభూషణుడు నాకె" అను పద్యమున వెల్లడించి యున్నారు.

అసభ్య కవితా ప్రాగల్భ్యపటలములు చెలరేగుచున్న ఈ సమయాన నిట్టి పావనభావ బంధురమగు సచ్చరిత్రామృతమును వర్షించిరి. ఈకవిపుంగవులు త్రిలింగదేశమున కవితా లక్ష్మీసామ్రాజ్యమును సమకూర్చినారనుట అతిశయోక్తిగాదు. ఇంకను ఇట్టి సత్కావ్యముల రచించి సోదర సంఘమునకు, విజ్ఞానానందముల నొసగజేయుదురుగాత.

ఇట్లు,

రామారావుపేట.
కాకినాడ

కాశీభట్ల సుబ్బయ్యశాస్త్రి
సాహిత్య విశారద

శ్రీ మత్పర దేవతాయైనమః

(కిం కవీంద్రఘటా పంచానన నేత్యాది బిరుదాంకితులగు బ్ర॥ శ్రీ॥ శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి గారి యభిప్రాయము)

బ్ర॥ శ్రీ॥ దంటు శ్రీనివాసులుగారికి

ఆశీః కుశలోపరి—మీరు తులసీదాసు పంపినారు. అప్పటినుండిన్నీ నేను అనారోగ్యస్థితిలోనే వున్నాను. కాని మీరు రెండేండ్లనాడు నాకు వినిపించి ఉన్నారు. అప్పుడే అది చక్కని శైలిలో వున్నదని మీతోచెప్పి వున్నాను పరుండిగాని నేనుకూర్చుండి ఏపనిన్నీచూచుట లేదు. ఈస్థితి లోనే అక్కడక్కడ చదివి చూచాను. మంచిగా రుచించింది కవిత్వం ప్రస్తుతం ఆపిన ఆపుదల చాలాకాలం ఆపక వెంటనే తరవాయి ప్రకటించండి. మీది విద్వద్వంశం మీతండ్రిగారు వైదిక లౌకికాలలో నిష్ణాతులు. మీ అన్నదమ్ములు కూడా అందరు వారిపేరుకు వన్నె తెస్తున్నారు. సంతోషిస్తున్నాను. ఇంతే ఆశీర్వచనములు.

కడియం 10—4—38.	(Sd) చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి శతావధాని.

శ్రీపరమేశ్వరదేవతాభ్యాం నమః

తొలిపలుకు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు శక్తికొలంది సేవఁజేయుచుఁ బరమార్థ తత్త్వబోధనామృతసారమును గ్రోలుచుఁ బరమ పవిత్రముగఁ గాలమును జీవయాత్రను గడుపుచున్న సుప్రసిద్ధ న్యాయవాదులును, మహాకవియును నగు దంటు శ్రీనివాస శర్మగారు పుణ్యగాథను ప్రబంధరూపమునఁ జక్కని కవితా గానముతో గానముఁజేసి లోకప్రఖ్యాతి నార్జించుచున్న శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస శ్రీలింగ మహావిద్యాపీఠమునకుఁ గానుకగ బెట్టి సాహిత్యలోకమున కందఁజేసిన పుణ్యపురుషులు. వీరి సారస్వత సేవాపరిణామము భక్తి, జ్ఞాన, వైరాగ్య ప్రబోధముల కాలవాలమై తత్త్వప్రధానమై యలరారుచున్నది. కవితాకళ లలితకళలయం దగ్రస్థానము వహించుననియు, నయ్యది పురాకృతసుకృత తపఃఫలముచేగాని లభింపనేరదనియు విజ్ఞులెఱింగిన విషయమే. దైవదత్తముగ, నయ్యది లభ్యమై వేదవేదాంత బోధనామృతపూరితమై, భగవంతుని లీలావినోదములనుఁ జిత్రింపఁజాలినదై, మహాపుణ్యపురుషుల భగవద్భక్తుల శుభచారిత్రములను లోకాదర్శముగ నివ్వటిల్ల జేయునదైయుండునేని మోక్షసాధకమగుననుటలో సందియము లేదు. అట్టి యనన్యభాగ్యము చక్కని గురూపదేశమున లభించును. ఇక్కవిగారు త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠము

నకుఁ జేరినవారు. త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠము సనాతన ధర్మ సూత్రములను, గీతావాక్యములను, వేదవేదాంత ప్రబోధమును సర్వశాస్త్ర రహస్యములను, ఆర్యమత సిద్ధాంతములను సాక్షాత్కరించుకొని నెఱింగి సర్వసమత్వమును గాంచిన మహ సత్త్వశీలమని చెప్పనొప్పు " అమృతానందనాథస్వామి " వారనంబడు బ్రహ్మశ్రీ పాలావజ్ఝల నాగభూషణ మహాతపశ్శాలి యాపీఠమున కాదిపురుషుఁడన్న దాని తత్త్వ సత్త్వ గుణ ప్రాశస్త్యమును చెప్పనేటికి.

ఇక్కవిగారీ గ్రంథమును నాధ్యాత్మికదృష్టితో రచించుటకును, నిందుఁగల భక్తి ప్రబోధమునకును, సత్యవాక్స్ఫూర్తిని వెల్లడించుటకును, మహాపురుషుని జీవితచారిత్రమునందుఁగల పరమార్థతత్త్వమును నిర్వచన మహాకావ్యముగ వ్రాయుటకును గల ముఖ్యకారణ మట్టి గురుమహాశయునిఁ గొల్చి చేసిన జ్ఞానభాగ్యమే.

గురుముఖమున నిహపర సాధకంబగు జ్ఞానసూత్ర మొసంగిన వెనుక కవితారూపమున నయ్యది లోకమున వ్యాప్తిఁజేయ సంకల్పించి యీ మూలమునసైన జన్మజన్మములకును దీర్పరాని గురుఋణ మొకింతయైనను జెల్లుబెట్ట సంకల్పించి హంసవిజయ, జీవయాత్రానందామృతసార గ్రంథములను రచించి విజ్ఞానధన్యయనియు, బరమసాధ్వీమతల్లియనియు నారీమణుల తలమానికంబయనియు, వాక్సిద్ధిఁగన్న పూతచరిత్రయనియు, విజ్ఞానలోకమునఁ బేరుగన్న కవితిలక కవితావిశారద, విద్వాన్ కనకమాంబగారియొద్ద సరస్వతీ మంత్రోపదేశమునుబొంది కవితారహస్యములను సంగ్రహించుటచే నిట్టికావ్యమును రచింపఁగలిగితినని కవిగారు వ్రాసి

కొన్ని యీ దిగువ చాటుపద్యములే, సుధామాధురీభరితములై భక్తివిశ్వాస గుణప్రభావములును, నవరసకవితా పాటవమును వెల్లడించి యుల్లము పల్లవింపఁజేయుచున్న వనువో నెట్టి రసవద్వాగ్వైఖరిని వెదజల్లి యీ గ్రంథము లలితపదసంయుతంబై, ద్రాక్షాపాకమున మనోహరమగు శైలితో ధారాళమగు ధారతో నేర్పుకూర్పున నొప్పుచున్నదో రసజ్ఞులెఱుంగకపోరు.

కం. అక్షరమెఱుఁగనివారల
కక్షరతత్త్వంబు కరతలామలకముగా
సాక్షాత్కరింపఁజేసిన
దక్షున్ శ్రీకృష్ణగురునిఁ దలఁతున్ గొలుతున్. 1

శా॥ వధ్యుల్ గారుపితామహాదులనుచున్ వాపోవుశిష్యున్ జగ
న్మిథ్యాత్వం బెఱుఁగంగఁజేసిమదికిన్ ధీరత్వమున్ జొన్పిసా
రథ్యంబున్ బొనరించుమాధవుని విశ్రాంతిన్ విడంబించు నా
రాధ్యున్ బన్నగభూషుసద్గుణజ్రసంబున్ భజింతున్
మదిన్. 2

కం. వర్ణవార్ధ స్ఫురణంబునఁ
బ్రణుతింగన్నట్టి కావ్యఫణుతులచేఁ బా
వనమైనచరితఁ గలమా
కనకాంబాదివ్యపదయుగంబు భజింతున్ 3

కం. సారస్వత బీజము ప్రియ
మారగనాయాత్మ నాటి యాంధ్రకవులలో
గౌరవమే యమనాకున్
గూరిచె నా కనకమాంబఁ గొలుతున్ సతమున్. 4

చ॥ గురువరు దివ్యబోధనమతిం దితగాంగఝరీ సకాశమై
పరువులువారి గాడ్పన ప్రబంధనిబంధము లందు నాగి పా
పటిజన మానసంబులను మగ్గి సంబును జాలువార్చు బం
ధురకవితావిశారదుని సోమలినెమ్మి నమస్కరించెదన్.

బ్రహ్మసృష్టియందెట్టి పవిత్రతయు, నాకర్షణమును, నానందమును ప్రకృతి తత్త్వంబెఱింగిన తత్త్వజ్ఞులకు గోచరించునో యట్టి విజ్ఞానలావణ్యాతిశయము మీ గ్రంథమునఁ బ్రతిఫలించుచున్నది.

ఇక్కవి జీవిక, కనుగుణ్యంబుగ నేర్పరచుకొనిన వృత్తికిని, జీవిత తరణోపాయమున కవలంబించి సాధించిన వృత్తికిని, హాస్తిమశకాంతర భేదముగలదు. ఈ రెంటికిని సంబంధమెయ్యెడలఁ బొసఁగనే పొసఁగదు. కాని యిక్కవి మహాశీలుఁడుగనుకనే, శాంతి శమదమ సద్గుణ నికరంబులను తనస్వాధీనము న నుంచుకొనఁగల్గిన బలాఢ్యుఁడని ఈ గ్రంథరచనా సామర్థ్యమే చెప్పక చెప్పు, కవియందట్టి సద్గుణము శోభిల్లని నాఁడు కవిత్వమట్టి గుణభూయిష్ఠమై యుండదు. కవి, బ్రహ్మస్వరూపుఁడు. కనుకనే ప్రకృతి చిత్రములను చిత్రముగఁ జిత్రించి విశ్వప్రేమచే బంధించి విశ్వమోహన మొనరింపఁగల సమర్థుఁడు. అట్టి నిరుపమాన నైపుణ్యము మీ కవియందు నీకవిత్వంబునందు విరాజిల్లుచున్నదనియు, గ్రంథము సర్వజన ప్రియమై మోక్షసాధకంబై, శాశ్వతానంద సౌఖ్యప్రదమై, వేయేల సమస్తమానవులకు జ్ఞానోపదేశముచేయఁ జాలినదై యాచంద్రతారార్కము వెలయఁగల నుత్తమ గ్రంథమని నిరూ

పించుటకుఁ గొన్ని చక్కని కవితా చమత్కృతులతోఁ బ్రతిం
చిన భాగములను విశదీకరింతు.

కవితన్మయుఁడై కొన్ని యెడల విశ్వమును మఱచియుఁ
గొన్ని యెడలఁదన్నుఁ దామఱచియు, మఱికొన్ని యెడల
సర్వమును మఱచియుఁ బరమేశ్వర తన్మయతం గాంచుట
గోచరించు.

కం. భగవద్భక్తుల భజనమె
భగవంతుని భజనమగును భావింపంగా
భగవద్భక్తుల చరితలు
భగవంతుని చరితలగుటఁ బన్నగశయనా?

యనుపద్యముతోఁ బ్రారంభింపఁబడిన యీకృతి సుకృతిభూష
ణముకదా.

కావ్యము ఆగ్రాపుర వర్ణనముతోడను, నాఁటికిని నేటి
కిని తెనమతముల వారికేగాక యన్యమతస్థులకుఁ గూడ చిరస్మర
ణీయుఁడై ప్రియుఁడై, పరమపావన చరిత్రుఁడై వెలసిన అక్బరు
చక్రవర్తి రాజ్యరమా విభవముతోడను ప్రారంభమగుట,
శుభసూచకమగుటయేకాక, పాఠకులకు గ్రంథప్రారంభమున
నుత్సాహమును నాహ్లాదమును డెందమున హత్తి ముందునకు
లాగికొని పోవుచున్నది. కావ్యారంభ మాకర్ణనీయముగ
నుండుటలో కవిహృదయ మెట్టిదో తెలిసికొనుటకును నాలని
భావగాంభీర్యముల మున్కలు వెట్టుచు నానందరసమును
గ్రోలికవివలెఁ దన్మయుఁడై భగవంతుని లీలావినోదంబులను
నేఱుంగుటకును నవకాశముకలుగును. ఉత్తమ తరగతికిఁ జేరు
కావ్యములన్నియు నిట్టులే శ్రావ్యములై యుండును.

"శ్రీరామాంఘ్రిసరోజచింతన సుధాసేవావిలోలుండును.

"అఖిలాగమాంత విదుఁడార్తత్రాణ పారీణుఁడాత్మారాముండు"ను. నను బ్రహ్మకుల భూషితుండట్టి ధర్మప్రభువు నకుం బోదు నీవవలె మంత్రిగనుండుటయును బాదుషాకు బ్రహ్మవిజ్ఞానము గూడఁ దెలుపుచుండుననియుఁ జెప్పుటలో నట్టివింతయు లేదని చెప్పుటకుఁ గాబోలు నిక్కవి

"నిక్కమైనట్టి జిజ్ఞాస నెలవు కొనిన
జాతిమత భేదమెంతురే జ్ఞానివరులు"

అని సర్వసమత్వమును హృదయంగమముగఁ జెప్పి సత్యవాక్యజ్యోతిని చాటిన ప్రేమమయుఁడని తెలియుచున్నది. మనకథానాయకుండగు తులసీదాసుఁ డాత్మారామరత్నాంబికాపుణ్యదంపతుల నోములపంటయై జనించిన లీలామానుష విగ్రహుఁడే. తనయున కాత్మోపదేశము చిన్నతనాననుండియు నుపదేశించి తనవలె బ్రహ్మజ్ఞానిగఁ జేయవలయునని సంకల్పించి మాయాపహారియగు హరియొక్కరుండే సత్యపదార్థమని తెలిసికొనునట్లు నిరూపింపనెంచి రాజయోగముచే నాత్మస్వరూపమును దెలుగంగఁ బోధించె రాజధర్మమెఱింగిన మానవులకిలనసాధ్యంబొకండును లేదు. ఈ తత్త్వోపదేశమే యీకావ్యమునకుఁ బీజప్రాయము. ఈతత్త్వోపదేశ మొక్క తులసీదాసుని కొరకుఁగాక లోకమంతకు నిదియే యాధారమనియు, భవసాగరమును దాటుటకిదియే చక్కని నావయనియు తెలుపవలయునన్న గొప్పయుద్దేశము మనముననిడుకొని సమస్తపామర జనములకు సులభంబుగ బోధపడునట్లాత్మ

రాముని ముఖమున నిక్కావి చక్కనికథ నొకదానిగల్పించె. శాంతగుణమే ప్రతిమానవునకుఁ బెట్టని భూషణరాజమనియు, నరిషడ్వర్గమును జయించి జగమంతయుఁ దన స్వాధీనములో నుంచుకొనుటకిదియే ప్రధాన గుణరాజమనియు నిక్కాధానం దర్భముసఁ గడు నాకర్షణీయముగఁ జిత్రించిన కవిసామర్థ్యముగణనీయము. "సాగరముకంటె గొప్పది శాంతియనుచు" నుడివె, ఆమహావాక్యమొక ఋషిప్రోక్తవాక్యమువలె రామ రక్షగ సకలసంపత్తులు నీయఁజాలునని చెప్పి యొకతాళ పత్రిము లిఖించి కుమారునకిచ్చుట దానినతఁడొక రాజున కిచ్చుట, రాజుదానిని తన కత్తిలోనిముడ్చుట కారణాంతర మున దైవమాయచే నిజభార్యయందు దోషముకలదని రాజు చంపఁబోవుటయు, నంతలో గత్తినుండి శాంతిపత్రము జారుట తన్మూలమునదాను. సంకల్పించిన ఘోరకార్యమునుండి విర మించుట, భార్యనిర్దోషియని మంత్రి తనసహాజనై పుణ్యముచే నిరూపించుట. తాళపత్రికా మహిమమును గొనియాడుట, సీతాసతివలె రాజభార్య యగ్నిపరీక్షకాగి తన పవిత్రతను వెల్లడించుకొనుట మొదలగు చక్కని విషయములతోఁగూడి కథను తులసీదాసునకు బోధించి శాంతిగుణ ప్రభావమును జాటిచెప్పె. ఈకధలో రాజనేవాధర్మమెట్టిదో, సచివునకుండ వలసిన గుణమెట్టిదో, పాతివ్రత్యమననెట్టిదో, మనకుఁదెలియ వచ్చెడిని. ఇన్నిగంభీర భావములతో నేర్చికూర్చిన కథ కవిక లము తద్దయు సంశ్లాఘ్యమనిచాటెడిని అనంతరమున నాత్మా రాముఁడు తనమంత్రిత్వపదవిని కుమారున కప్పగించి పుణ్యా శ్రీధనే వాఖలము నార్జింపనేగె. తులసీదాసుఁడు ప్రవరాఖ్యుని

వలెఁ బాటలఁ జదివెడివాఁడై లోకులు తన్ను మెచ్చునట్లు సంచరించు చుండెను. ఒకనాఁడా రాజసభయందు నగరాజకుమారి యను వేశ్యనృత్యము చేయుటచూచి దాని కళానైపుణ్యమునకు, దానిగానమాధుర్యమునకు పరవశుఁడై క్షణములోఁ దన దేహమును ధర్మమును మఱచి మోహపరవశుఁడై.

"కాసునకాసఁజేసి తనకాయము నద్దెలకిచ్చువారకాం
తాసహవాసమే తులసిదాసుఁడు భాగ్యమటంచు నెంచి"

ద్రవ్యమున్ గోల్పోవుచుండెను. చివరకు విధిప్రేరణమున నగరాజకుమారికి తులసీదాసుఁడు దాసుఁడయ్యెను. తన సర్వస్వమును గానుకగా నొసఁగెను. జననీహితబోధకుఁ బెడచెవిఁ బెట్టె భార్యనైన నేవమును బెట్టె. కులబలాచార ధర్మంబులు మంటఁబెట్టె. సతీత్వముగన్నసతికి పతిపై నెట్టివేళలయందును మారుతలంపుండదుగదా!

"గణనాగరలుండరె వారకాంతలన్" అని యెట్లో తనమనంబున కించుక సమాధానము చెప్పికొని ధీరస్వాంతయై "పతిచర్యల రోయక" "సుతుని యపలక్షణముల కింతయుఁ గృశించు అత్తగారికి వారకాంతయగు గండకీవృత్తాంతమును బూసగ్రుచ్చినయట్లు నచ్చఁజెప్పె. వేశ్యయయ్యు నొక దీక్షాసూత్రముచే బంధింపఁబడి గండకి తన పాతివ్రత్యమును నిలబెట్టుకొనుట హరిహరాదులు మాయరూపములు దాల్చివచ్చి నను తన్నెంతగా వలచినను తన దృఢవ్రతమును వదలక వారి కఠినపరీక్షల కాగుట, త్రిమూర్తులచే వరముఁ గొంట.

కం. సాలగ్రామము నేనై
గ్రాలుదు నీగర్భమందు గండకి! యని

లేలక నీపుత్రుండనై
చాలగ నీసచ్చరిత్రి చాటుదమహిలో॥

నని హరి సాక్షాత్కరించి చెప్పుట మొదలగు వృత్తాంతమం తయుఁ బాతివ్రత్యమహిమ యిట్టిదని చెప్పఁదలఁచి కవి తులసీ దాసుని భార్యాముఖమున నీయితివృత్తమును గల్పించె. దీని మూలమున దులసీదాసుని భార్యకుఁగల నోటిమియు, సతీత్వ మును లోకమున కాదర్శముగ నుండెడిని.

అటఁ దులసీదాసుని తండ్రి పుణ్యనదీనదంబులం గ్రుంకులిడి పుణ్యక్షేత్రరాదముల సందర్శించి యాసేతుహిమా చలము తిరిగి యాయాస్థలమాహాత్మ్యమును గీర్తించి ప్రకృతి సందర్శనోత్సాహమునఁ దన్మయుఁడై దేవదేవుల మహిమాతి శయములను నోరూర నోరార,

కం. వ్యాపారాపారమహో
కూపారమునందుమున్గి కుఱ్ఱిగఁగయుండన్
దేపైతరిమించకమున్
గాపాడుము దరినిఁజేర్చి గౌరీనాథా!

యని స్తోత్రము చేసి యిలుచేరె. ఒడలు పులకరించు నీ భక్తి స్తోత్రగీతములఁజూడ మనకవియగు శ్రీనివాసుఁడాత్మారాముఁ డయ్యెనేమోయని తలఁపునకు రాకమానదు. క్రమముగఁ గుమారుని దుశ్చారిత్రమంతయు నెఱింగె. తులసీదాసుఁడు తాను గావించుచున్న యకార్యమునకు సిగ్గుఁజెంది తండ్రి మొగమును జూడనోడి యెడమొగము పెడమొగము బెట్టు చున్నను గన్నకుమారుని మిన్నగ నాదరించి "పుత్రమోహా మెంత ముమ్మరంబో" యను వాక్యమునకు బ్రతమలక్షితుఁ

దయ్యె. "నే కెక్కడఁ దొఱకెదఁ గాదినే గృహమకటా" యని నయమునఁ బ్రియమున భయమున ననేకవిధముల సుమారుని బుజ్జగించె, "భోగులకీవిరాగమునచ్చునా? రామావ్యామోహ నిమగ్నమానసులకు వైరాగ్యమబ్బునా? వేదాంతబోధము మూర్ఖునకుఁ దలకెక్కునా?

కం. చెడఁగొట్టెడివాఁడొకఁడును
జెడియెడి వాఁడొక్కరుండె శివ శివ! తలపన్
జెడఁగొట్టినఁ బడఁగొట్టిన
గడతేర్చిన సకలమునకు గర్తవునీవే.

అను తత్త్వమెఱింగిన మన రామపదభక్తుండగు నాత్మా రాముఁడిట్టి భవసాగర దుఃఖనిచయములకుఁ దన నిర్మల చిత్తమును గలఁతఁబెట్టుకొని పాడొనరింపనొల్లక మెల్లగ గృహముఁదాటి యానందవననివాసముఁ జేయనరిగె. తులసీదాసు తనకు తన తండ్రిపోరు తీరెనని చెలరేఁగె. నిజప్రాణపతినిరంతర దీనాలాపమైనను దులసీదాసుని కఠినచిత్తమును గరఁగించి మరలింపజాలనిదయ్యె. "రుచింతురే కులసతుల్ వారాంగనా భోక్తృకున్" యను మహాకవివాక్య మీతనియెడ నిజమయ్యె.

అప్పటున కంసాలి సుదకవి ప్రణీతంబైన, నిరంకుశో పాఖ్యానాంతర్గత కథాసందర్భము దీనిఁబోలుకథ యగుటం జేసి స్మృతికి వచ్చెడిని. ప్రేమువెంపునఁ దండ్రియిచ్చిన నవరత్న హారముకూడ "నీ వేకొమ్ము ప్రాణేశ్వరీ" యని మనసార నవసంపర సంతోషించి యా కామాంధ కంఠహారముగఁ జేసి "తిరిగి పదంబునం దినగలిగె గడునుబ్బె" కామలోలునకు

ప్రపంచమంతయు గామాత్మతిగనే కనుపించును. మంచి, చెడ్డగను-చెడ్డ మంచిగను కన్పించుటయునుగూడ గలదు. ,,తన సర్వస్వము ధారవోసి యిటు భక్తిత్యాగా పాయుఁడై కొల్చినన్'' వనజాతేక్షణ వానికన్నేమిజని విశ్వాసంబు లేక'' చరించుటలో నాశ్చర్యమేమి? కనుకనే ,, భోగినిపోకతిన్న నుక బెండైననఁ గనన్ వచ్చునే'' యని మాయామోహపాశబద్ధమగు లోకమునకొక నీతిపాఠముగా కవి బోధించినాడు. ఈ బోధ తులసీదాసు తన యనుభవమునఁ దెలిసికొనినవాఁడై పురాకృత సముపార్జిత బ్రహ్మజ్ఞానబలమునఁ గనెఁ వి తన నిజధర్మ స్వరూపమును స్మృతికి దెచ్చుకొని,

క౦ పెడచెవి బెట్టితి గురువుల
నుడువుల నిల్లాలి యెడద నొగిలించితి న
చెడిపకులో నైపడితిన్
జెడితిని నేరెంటనకట చింతింపంగన్.

అని ధృతిఁదూలి వలవలనేడ్చి యింకే మొగంబుతో నిజప్రాణసఖిని జూచుభాగ్య మొదవం గలదనియు, నిందనుకఁ గన్గప్పి సంచరించిన తనప్రవర్తనముపై నాప్త బంధుజనంబుల కెట్లు నమ్మక మునయింపగలదనియు, దనమూలమునగదా భూలోక దైవతంబులనంబడు తన జననీజనకులకు నార్పఁ దీర్పగరాని శోకాగ్ని దొందంబునఁ బ్రజ్వలించెననియు.

సీ॥ ఎందుమునియెద నెవ్వరు నేమనియెద
సిగ్గుపోనాడి మదిగల చింతయెల్ల
నున్నమన్నట్లు చెప్పుకొ నొప్పుకొన్న
దప్పుక్షమియింపఁగల మహోదారుఁడేడి.

యునియు నేమియుం బోచక దిక్కులం జూచుచు, గటగటం బడుచుం జేయునది లేక యెట్టకేలకు ధైర్యంబుం జిక్కంబట్టుకొని

కం॥ క్షమియింపుమనుచు నే దీ
నముగా నోరు వేడ నేల! నయ మొప్పంగా
క్షమియింపుము రమియింపుము
మమతా నీవాఁడనన్న మానిని వినదే.

యునియు.

కం॥ పశ్చాత్తాపముగల్గి వి
వశ్చిత్తులకు నాప్తులొద్ద బల్కుటయే ప్రా
యశ్చిత్తమనుచు నెఱుఁగుము
నిశ్చయముగ ధర్మ సూక్ష్మ నిర్ణయమిదియే.

యని తొలుదొలుత తనతండ్రి బోధించిన వాక్యంబులు తన మనోనిశ్చయంబునకు మఱికొంత బలంబునీయఁ దన కాంతామణిని గూడ నిశ్చయించుకొనిన వాఁడయ్యె.

అగ్నిసాక్షిగ వివాహము చేసికొనిన భార్యాభర్తల కన్యోన్యానురాగ మేనాఁడును నెట్టి సంయోగ వియోగ విపత్కష్టములయందును దరుగనిది ప్రేమ పదార్థముగదా: స్త్రీ హృదయము సహజముగ నవశిరీషకుసుమమువలె కోమలమై మృదువైయుండు. అందు పతివ్రతయగు తన భార్య తన తప్పులను సైచి యాదరింపకపోవునాయను దృఢసంకల్పముగూడ తులసీదాసుని హృదయమునకుఁ దట్టె. భర్తపై భార్యకుండు బాధ్యత మరెవ్వరికిఁనుండదు. భర్తకు భార్యపైనుండు ప్రేమాతిశయమును జనువును, స్వాతంత్ర్యమును మరెవ్వరిపైనుండదు.

ఆ యీ నమ్మకమే తులసీదాసుని గృహాభిముఖంబునకు ముం
దంజ వేయం బురికొల్పె.

కం॥ మును జేసిన యపరాధం
బునకిదె నిష్కృతియటన్న భామినిసంతన్,
దన హస్తపద్మములన
వ్వనితామణి పాదపల్లవంబులం బట్టెన్॥

జేసె. అంతలో సౌదామినీలతవలె మెఱయు

"సాధ్వియొడిలోన మమతాయటంచు వ్రాలివిసంజ్ఞుం
డయ్యె"

ఇట॥ "ఒందురులంగూర్చు సతియు నాథుంసుగతియ,
జగముతోంచునె కైవల్యమగు"గాక.

యని యొక ప్రేమ ఘంటానాదంబు కవివాక్కునుండి వెడలుట
కావ్యమునకు నూతన వికాసమును గల్పించి కావ్యము
శుభాంతముగ ముగియునట్లుచేయుట యొక సంతోషకరమగు
వార్త. ఇంతలో మమతతల్లి వచ్చి మమతకు

"కం॥ పతికింగూరుచు బంధు
ప్రతతిని మిత్రాళి నుచితవైఖరి నెపుడు
న్నతి సేసి ప్రీతిగొల్వుము
పతి వశ్యుండగుట కిదె యుపాయముతల్లీ."

యని పతివ్రతాధర్మం బుపదేశించె. ఈ సందర్భమునం జెప్పం
బడిన పద్యభాగమెల్ల నుద్యోగపర్వాంతర్గతమగు సత్యభామా
ద్రౌపదీ సంవాదమునందలి పద్యభాగముతో నించుమించు
భావగాంభీర్యమునందును, పాత్రౌచిత్యమునందును, పదలాలి
త్యమునందును సరివచ్చు ననవచ్చు ననురీతిగ, చిత్రింపఁబడిన

దని చెప్పుట సాహసోక్తిగాదు. భగవత్కారుణ్యకటాక్షవీక్షణ నిరీక్షితులు తమయందుఁ బ్రసరించుటం జేసి యీ పుణ్యదంపతులు "పోకఁబోదెననసి యొకటైయుండు నాగవల్లిఁబోలె" కలసి మెలసి రాగ రసస్ఫూర్తి మెఱయఁ గవితాగానమునఁ బ్రకాశించి సుఖముగనుండిరి. కవితారసాస్వాదన నిపుణులగు పుణ్యదంపతుల కిదియె పెట్టనిసొమ్ము.

కం. ఎన్నమనోహారిణియగు
నన్నులమిన్న తనవెంటనమరినగాదే
వన్నెయొసంగును గవితకు
దిన్నని సంగీతమునకుఁ దెన్నుఘటించున్॥

అని చాటిన కవివాక్యములయందలి యథార్థ మనుభవైకవేద్యము. తులసీమమతాసంభాషణము, తత్త్వరూపమున వెలువరించుటలో గవి యాశయము కావ్యప్రాశస్త్యమునుఁ దెల్పుచున్నది. కవిసామర్థ్యమన్నిరసములయందు నొకేతీరున మనోహరముగ దొలుకాడుటయును భాగ్యవిశేషమే. కాంతతన్ను విడచి పుట్టింటికేగినవార్త విని విరహవేదన సహింపలేక, వెనువెంట నేగి ‘‘తరుణి లేకున్న నరునకీశ్వరుఁడు గలఁడె,’’ యని ప్రణయకలహారహస్యమంతయు విప్పిచెప్పె. ఈ తత్త్వవాక్యములతో గ్రంథము ముగిసె. తులసీదాసుని తదనంతర పవిత్ర జీవితమునకీ యమృతవాక్యములే దోహదములయ్యె. ఇంతటిలో నశాశ్వతంబగు భౌతికశరీర వ్యామోహమంతయు నాతనికి నంతరించె. అంత తులసీదాసుఁడు శ్రీనివాసుడయ్యె. ఈ కావ్యము శృంగారరసప్రధానమైనను నియతి కా

వాలమై జ్ఞానమునకు మూలకందమై, వైరాగ్యమునకు మార్గదర్శకమై భక్తికి నెలవై యొప్పుచున్నదనుట నిర్వివాదాంశము.

ఇక నుత్తరార్ధమున తులసీదాసుని భక్తివైరాగ్యము ప్రేక్షించుతరి మన శ్రీనివాసకవిగారు పరిపోతన్నయను బిరుదమున కెంతమాత్రముఁ దీసిపోవని వైఖరి పాఠకుల డెందంబు కరగించు చందాన గ్రంథము నడపించగలరని యీక్రిందనుదహరింపఁబడిన నుత్తరభాగములోని పద్యముల ధోరణియే చెప్పుచున్నది.

కం॥ స్మరలీలాసౌఖ్యంబుల
స్మరణము రానీకు నాకు స్మరహరయింకన్
స్మరణా స్మృక్తియు నెడుభవ
హరమగు వాక్యార్థబోధమర్థింతు సదా॥

కం॥ మానినులఁదలప కేయును
మానసము రానీక నిరభిమానవ్రతినై
మానసమందిరము న రా
మా! నీపదపద్మయుగము మానక కొలుతున్॥

శా॥ రామా! మారవినోదలంపటుఁడనై రామాపరీరంభమే
భూమానందమంచు నెంచి మదివ్యామోహంబునుం బెంచిసు
త్రామాద్రిత్రిది వేశపూజిత భవత్పాదాంబుజధ్యానమా
ధ్వీమాధుర్యము గుర్తెఱుంగనయితిన్ దేవేశ మన్నింపవే

ఉ॥ కైతవమొకింత నేర్చి నిజకైతవమంతయుఁ గప్పిపుచ్చియీ
నీతినిసీతిమార్గమురరీకృతమయ్యెనటంచు నేర్పుమై

సీతఁడువల్కు నోయనియుపేక్షయొనర్పకురామచంద్ర! నా
చేతము సీకుఁ గైవసముచేసితి జేర్చి పరీక్షచేయునిరా!

ఉ॥ గానుగఁద్రిప్పునట్టి తిరుఘూతకు నెద్దువిధాననగమ్యమున్
గానఁగలేక యింతదనుకన్ భ్రమియించితి రోప్పువచ్చెనా
చే నికగాదు సీకు సిదెచేతులుమోడ్చి నమస్కరింతు గా
మానుజ! నందగోవ్రజమునందు రహింగ నను జేర్చి
కావుమీ॥

ఉ॥ అక్షికి పక్ష్మలంబటులహర్నిశమున్ననుభక్తిగొల్చున
ప్పక్షుఁడు లక్ష్మణుండతనిపై ఖరిసాధ్యమెనాకునీకృపా
వీక్షణమబ్బినన్ భరతుపీకభజించెద నయ్యపాదుకా
దీక్షనొనంగ వేవసుమతీతనయాహృదయాధినాయకా

క॥ దశరథుండయ్యె నిన్ను సీతంద్రిడిసి రథు
జేసిరాకాసి మూకలఁ జెనకబంపె
నామనోరథమిత్తురా రామ! రార!
యధివసింపుము ధళకంఠుననణచి వైవ॥

శా॥ సాకేతాధిపపాదపద్మమధుకోశంబైన వాల్మీకిక
స్తోకాలంబమొసంగి సంయమిజనస్తోమంబు సేవింపను
శ్లోకత్వంబును గాంచి నారహహా! ముల్లోకంబులన్
మీరుప
శ్లోకోత్తంసములార! తెల్పరొకో సౌమిత్ర్యగ్రజస్థాన
ముల్

క॥ వేణురూపముదాల్చి గోపీసనాథు
ధనువుచందమునొంది కోదండరాము

సతతముఖ జించి నట్టివంశంబుమీాది
వంశమా! రాముఁడెంతున్నవాఁడె చెపుమ॥

రమణీయార్థ ప్రతిపాదకమును రసాత్మకమును పద లాలిత్యమును, నర్థగౌరవమును, నలంకారచమత్కారమును, రసానుభవసామ్రాజ్యమంద జేయఁజాలు చక్కని యుపమాన ములును, సూచించి నిరతిశయానంద సంధాయకమగు నిట్టి రసవత్కావ్యమును రచించిన కవి యెంతయు ధన్యుఁడు, కల్పనాకౌశలమున వెనుబడక నింత సరసముగ నిట్టి యశర్గళ ధారతో సర్వజనామోదముగాఁ గావ్యము వ్రాయువా రరుదు. "పుణ్యశ్లోకస్యచరితం ఉదాహరణ మర్హతి" యను ప్రకాపరుద్రీయవాక్యమంను లక్ష్యముంచి యిట్టి యుత్తమ చరితమును వ్రాసి కవిలోకమున కందఁజేసిన మనకవిగారి ధీరత్వము గొప్పది.

"గీ॥ జ్ఞానబీజంబు నాగభూషణుఁడునాటె
శాఖగాఁ బెంచె పెద్దన్న శ్రద్ధమెఱయ
నరికనకాంబచేసె దోహదముదాన
ఫలముగంటిని నాజన్మ ఫలమదంటి"

యని వ్రాసికొనిన కవిగీతమే, వారిప్రజ్ఞావైభవములకుసాక్షి. వంశమా విద్వద్వంశము. తాతతండ్రులా నిఖిలవేద వేదాంత కోవిదులు. జ్ఞానబీజమా నాగభూషణకృపావలోకనము పోష ణమా, వైద్యలోకమునఁ గవిలోకమున నుతిగన్న వీరి పెద్దన్న గారగు సుబ్బావధానిగారి హస్తప్రావీణ్యము, దోహదమా, కనకమాంబికాకృపాకటాక్షము కావ్యవస్తువా, సర్వజనాభిలాష సమాపాదకమగు భక్త తులసీదాస చరితము. కృతిపతియా.

లోకావనసమర్థుండగు శ్రీ వేంకటేశ్వరుఁడు. వ్రాయఁదలపెట్టు శ్రీనివాసచిత్రమా, భక్తిరసపరిపోషిత సరోజపేశలము, అభివృద్ధిహేతువా, త్రిలింగమహావిద్యాపీఠము. ఇఁకఁ గావ్యము శ్రావ్యముగ నుండకపోవునా, ఇంతటిమహావైభవము కవిగారి పూర్వపుణ్య ఫలమున లభించె.

ఇతోధికభక్తిరస కావ్యము లనేకము లిట్లే రచించు సామర్థ్యమునుత్సాహము చిరాయురున్నతశ్రీల నిచ్చి భగవానుఁడు మన కవిగారిని సర్వదా రక్షించుగాతయని ప్రార్థించుచు నిట్టి యుత్కృష్టకావ్యమునకు తొలిపలుకు వ్రాయు భాగ్యమును, నవకాశమును నాకుఁ గలుగఁ జేసినందులకు కృతజ్ఞతాశీర్వాదమును గవితారూపమున గానుకగాఁ బెట్టి విరమించుచున్నాను.

కం॥ శ్రీతులసీదాసుని ప్ర
ఖ్యాత మహాతత్త్వమెల్ల నద్భుతకవితా
చాతుర్య ప్రతిభఁదెలుపు
రీతిన్ వ్రాసితిగదయ్య కృతకృత్యుఁడవై.

చ॥ కలమును జేతఁబూని కవికాండము తద్దయు మెచ్చురీతి స
ల్లలితపదార్థ సౌరభ విలాసవికాస మనోజ్ఞభావముల్
పలుదెసలంటురీతి పదిలంబుగ వ్రాసెను నేర్పుకూర్పు నీ
కలవడె నాపరాత్పర మహామహిమాదరణంబునన్ సఖా!

ముద్దులుమూటఁగట్టు రసమున్ గురిపించుచుఁదక్కువ్రాతలన్
వద్దనిరద్దుసేయఁగల శక్తిని తీయదనంపుమాటలన్
దిద్దుచుఁదీర్చుచున్ మిగులఁ దేజముఁగాంచగఁ దేనెతేటలో
నద్దుచునుంటి వాకలము నాదరమొప్పఁగఁ జెప్పుమాకవీ?

మ॥ వినవింపైరమణీయమైమెసు కవితావేశంబునై యర్థగుం
భనమై భక్తులకెల్ల కల్పకమునై భవ్యంబునై జాహ్నవీ
ఘనవేగ ప్రతిమానమై లలితమై కన్పట్టు నీ కావ్యమో
యనఘా! శ్రీయుత శ్రీనివాస! కవిచంద్రా! కీర్తిశ్రేయమై.

శా॥ శ్రీలావణ్య విలాసవైభవగుణశ్రీలన్ బ్రకాశించు స
త్యాలోలాక్షి యురుక్మిణీపతియు నిత్యానందమున్ గొల్వ ని
వ్వేళన్ సత్కరుణాకటాక్షతతులన్ వేడ్కన్ బిసాళించు గో
పాలస్వామి చిరాయురున్నతులచే బ్రోచు నిన్నెప్పుడున్.

ఇట్లు
బుధజనవిధేయుఁడు

కొల్లాపురం
శ్రీ జటప్రోలుసంస్థానము
15—12—37.

వాజపేయయాజుల
రామసుబ్బారాయుఁడు
బి. ఎ. బి. ఇడి.,
స్నేహాలుకా కవితాసంఘాధ్యక్షుఁడు.

శ్రీ

శ్రీ తులసీదాస చరిత్రము

ప్రథమాశ్వాసము

నాథా! గురునాథా!
నానా కల్యాణ గుణసనాథా! వ్రజకాం
తానాథ! విశ్వనాథా!
మౌనీంద్ర హృదబ్జనాథ! మాయానాథా!

చం॥ కరివరదా! భవార్తిహర! కంజదళేక్షణ! శ్రీనివాస! ము
ష్కరదనుజాదినాథ బలగర్వవినాశక! భక్తభక్త! శ్రీ
కర! కరుణాలవాల! కలికల్మషఖండన! నాగభూషణా!
హరిహరధాతృరూప! యభయప్రద! శాశ్వత! వేంకటేశ్వరా!

కం॥ నిమిషంబేమఱక యెనీ
విమలాంఘ్రి సరోజయుగము వీక్షించుచుని
ర్మముఁడౌ నీభక్తుని చరి-
తమిపమునంజెప్పువాఁడఁ ద్వచ్చరితంబున్.

కం॥ భగవద్భక్తుల భజనమె
భగవంతుని భజనమగును భావింపంగా
భగవద్భక్తుల చరితలు
భగవంతుని చరితలగుటఁ బన్నగశయనా॥

కం॥ హృత్కమలమందు నిన్నెపు
డుత్కంఠను దలఁచి కొలిచి యుష్మత్కథలన్।
సత్కవుల తెరువుఁబట్టి చ
మత్కృతి మత్కృతినిఁ దెల్పి మహిఁగృతి సగుదున్॥

ఆ॥ సుకవినికరమునకు జోహారులర్పించి
కుకవిజనులఁ బేరుకొనక విడిచి
శౌరి! నీకు నిత్తుసహృదయ మధుపంబు
లలరఁగావ్యమనఁగనలరు దండ॥

సీ॥ భక్తిరసహీన శుష్కవాక్ప్రౌఢివలనఁ
గవుల జామోదగరిమంబు గలుగునట్లె
వట్టివడగాలి తాఁకునవట్టివేళ్ళఁ
బుట్టునే తావి రసపరిప్లుతినిగాక॥

కం॥ సారాసార విచారము
భారతి, వ్యర్థప్రపంచ వాంఛావిరతిన్
శౌరి భజించెదనామన
సారఁగ భారతిని సరసిజాసను రాణిన్॥

కం॥ శీకరదనుఁ గొల్తునెవ్వడు
లోకవశీకరణు నాత్మలోన సుకవితా
ప్రాకట సింహాసనమున
శీకర శీకరముల నభిషిక్తుం జేయున్॥

గీ॥ ఆయువారంబునను జీవయాత్రఁ గడపు
హాసునిఁ బార్వతి వరియించినటులు సాధు
జనుల పంచల విజ్ఞాన శకలములను
గలుకొనువానినన్ వరియించెఁగవిత।
చ్యుతునిచేత భూషితుఁడయ్యె నెవ్వఁ
డవఁడు భూషణమైయొప్పు నిందుధరున
కట్టి నాగేశ్వరుని భక్తినభినుతింతుఁ
జిత్తమందున నెపుడు వాక్సిద్ధిఁగోరి॥
పరమేష్ఠిగురుని మల్లా
ప్రరామశాస్త్రి బరమగురుధీరున్ నాగే
శ్వరుఁగోరాడన్వయహిమ
కరు గురువరు నాగభూషుఁ గరమర్థింతున్॥
సీ॥ బాలులీలను శిష్యజాలంబుతో వేడ్కఁ
క్రీడించు గోపాలకృష్ణమూర్తిఁ
బ్రీతిమై శ్రితజన వ్రాతంబు కోరకే
వాంఛలొసఁగు శ్రీనివాసమూర్తి
విమత పాషండాది భేదవాదంబులఁ
జీల్చి చెండాడు నృసింహమూర్తి
కపట భక్తుల యహంకారంబుఁ ద్రొక్కించి
పాఱఁదోలెడు వీరభద్రమూర్తి
గీ॥ సకల దైవతమయమూర్తి సాధుకీర్తి
నవరసస్ఫూర్తి సచ్చిదానంద మూర్తి
సర్వసమవర్తి బుధలోక చక్రవర్తి
పుణ్యమూర్తిని నాగురుమూర్తిఁదలఁతు॥

కం॥ ఏషణ శోషణములును మ
నీషాజనకములఁదత్వనిష్ఠులకున్ సం
తోషణములు శ్రీవిద్యా
పోషణములు నాగభూష బుధ భూషణముల్॥

కం॥ శీధువును మించఁగల్గెడు
మాధుర్యముతోడ వెలసి మమతనహంతన్।
శోధించి నాగభూషణు
బోధము స్వాస్థ్యంబునిడు, ముముక్షులకెల్లన్॥

కం॥ ఉపమాన సహస్రములని
రుపమంబగు శైలిలీల నుపనిషదర్థం
బుపదేశించి ముముక్షుల
కపవర్గమొసంగు ప్రోడయహి భూషణుఁడే

ఆ॥ ఉల్లిగడ్డఁజూపి యుపనిషద్గోప్యంబు
నెల్లఁదానఁజూప నెవ్వఁడోపె
నెవఁడు విశ్వమందు నెల్లెడఁబరతత్త్వ
మరయఁజాలె నట్టిగురునిఁగొల్తు॥

గీ॥ కాంచినట్టివియెల్లను గాంచనముగఁ
జేయఁజాలిన యారససిద్ధు నటులు
గన్నదెల్లను బ్రహ్మంబుగాఁగఁదెల్పు
సముఁడు తత్త్వఘనుండు నిర్మముఁడు గురుఁడు॥

ఆ॥ తాత తండ్రులెంత దాఁచియిచ్చిరయేని
స్పర్శవేధి కలిమి సాటియగునె
శాస్త్రసంచితంబు జ్ఞానమెంతైనను
స్వానుభూతి భూతికౌనె సాటి॥

ఆ॥ చేతఁగాని రీతిఁ జేతులుజోడించి
స్థాణువటులు గురుల దరినిఁగొలువఁ
దరిని తఱుముకొని కదంబ కోరకముల
సరణి సకలసిద్ధు లరుగుదెంచు॥

ఆ॥ గురుఁడు శిష్యవరునిఁగరుణించుచందంబుఁ
దాఁచి కఠినునట్లు తోఁచుదొలుత
రాత్రిచరులఁజంప రాముఁ గోరినమౌని
సీత పెండ్లిమాటఁ జెప్పఁడయ్యె॥

గీ॥ పర్ణములడాఁగుతీఁగ సంపంగిలీల
బ్రహ్మవేత్తలు జ్ఞాన సౌరభమునింత్రు
కానరాకుండ గూఢులై మౌనులగుచు
నేర్పు నోర్పునుగల్గు తన్నిష్ఠులెవరొ
వెదకి సాధింత్రు వారిఁదద్విదులుబుధులు॥

ఆ॥ చెంతనున్నఁ జాలుఁజింతలెల్లనుమాని
చేరఁదీసి గురుఁడె శిష్యునిఁదన
యంతవానిఁ జేయుఁగాంత మాకర్షించి
తనదుశక్తి లోహమునకునీదె॥

గీ॥ అనుభవంబునఁ గాంచనియట్టి వట్టి
దంటమాటలు పల్కరీ దంటులెప్పు
డంబుజోదరుపదము సూదంటురాయి
నినుము చందానఁదన్మతి యొనయుచుంట॥

ఆ॥ న్యాయవాదివృత్తి కాయవారము మేలు
కలియుగమున నిజము కంజనాభ!

క్రోడమైన నీదు క్రీడను దలపోసి
బురదమునక యుండె పొరలుచుండు॥
క౦॥ కనకమున కంగలార్చుచుఁ
గనకని జరియించునన్నుఁగని, కరము, మదిన్
గనికర మెసఁగఁగ నన్నున్
గనకాంబర! చూపినావుఁ గనకాంబరహిన్॥
సీ॥ జ్ఞానబీజంబు నాకఘహారుఁడు నాకు
శాఖగా బెంచెఁ బెన్నన్న శిక్షమెఱయ
గద్దెగనకాంబ చేసె దోహదము దాన
ఫలముఁగంటిని నాజన్మ ఫలమదంటి॥
క౦॥ బ్రహ్మీభూతుని పౌత్రుఁడ
బ్రహ్మర్షిసుతుఁడ నదృష్టవశమున నాపూర్వాత్
బ్రాహ్మీవివస్యనుచే
బ్రహ్మణ్యుఁడనైతి శ్రీశ! ఫణిభూషకృపన్॥
సీ॥ సత్యపథవర్తి సాహిత్యచక్రవర్తి
దర్పకోపమమూర్తి విస్తారకీర్తి
దాంతుఁడనఘుఁడు నిఖిలవేదాంతవిదుఁడు
జనకుఁడగు వేంకటప్పయ్యశాస్త్రి మాకు॥
క౦॥ పుణ్యచరిత్ర పతివ్రత
పుణ్యకథాసక్త పూర్వపుణ్యోదితసా
ద్గుణ్య ప్రభావబంధు శ
రణ్యయు, దుర్గాంబయుంబరాజీ వాక్షా!
క౦॥ అగ్రజులు నాకు బ్రహ్మవి
ద గ్రేసరు లిద్దరాప్తుల లఘుమతులు నా

కగ్రాహ్య ధర్మసూక్ష్మము
న్నుగ్రహమునఁ దెలియఁబలుకు నుతచరితులిలన్॥

కం॥ బుధలోక మాన్యులును నవ
బృథ పరిపూతాత్ములార్య విద్యాకుశలుల్
విధిచోదిత పథవర్తులు
మధుసూదన! సూరివరులు మాతామహులై॥

గీ॥ వెలయుచురు వారిలోపల నలఘుమతులు
సూరిజనవంద్యుఁ డౌ రామసుబ్బశాస్త్రి
శ్రితజనావనరతుఁడు నృసింహశాస్త్రి
మాన్యులీయిద్దరును మేనమామలైరి॥

గీ॥ ఆత్మబోధంబుకొఱకు నహర్నిశంబు
భక్తవర్యుల చరితముల్ భావమునను
నిలిపికొనుటకు నిది మంచినెఱయఁటన్న
యాప్తవాక్యంబు భక్తిమైనవధరించి
పల్కితిని తులసికథ ప్రబంధశైలి॥

షష్ఠ్యంతములు.

కం॥ నిష్కపటహృదయ సదనా
విష్కృతకల్యాణరూప విభవోన్నతికిన్
నిష్కలునకు సన్నిష్కుయునకు
నిష్కించనభక్తలోకనిధికిన్ విధికిన్॥

కం॥ జననమరణ రహితున కజ
జనకునకున్ దుష్టదనుజసంహారికి న

జ్జన రక్షాదీక్షితునకు
జనార్దనునకున్ విభునకు శార్ఙ్గధరునకున్॥
కం॥ సంకల్ప ప్రేరకునకు
శంకరమిత్రునకు భావజజనకునకు న
ప్పంకజనాభునకహింప
ర్యంకునకచ్యుతునకుం గనకాంబరునకునున్॥
కం సురవర సేవితునకు భూ
సురరూపునకాత్మ భక్తసురభికి హరికిన్
గిరివరదున కరిగణభీ
కరునకునజ్ఞానతిమిరకమలాప్తునకున్॥
కం॥ పురహర శరరూపునకు న్
హరికిన్ లక్ష్మీమనోవిహారికి నింద్రా
వరజునకున్ గురురూపున
కరవిందాక్షునకును భువనాధారునకున్॥
గీ. విన్నపంబుగ బుధలోకవిశ్రుతుండు
భక్తిసామ్రాజ్యపద పట్ట భద్రుడైన
తులసిదాసుని చరితమిటులను వినుతుం
జిత్తగింపుము దేవ! దాక్షిణ్యభావ॥

కథాప్రారంభము.

కం॥ కాపురమై సిరులకు నల
కాపురిఁ బురుడించి రత్నకాంచనమయసౌ
ధోపేతయగుచు భువినా
గ్రాపురివిలసిల్లు నగ్రగణ్యంబగుచున్॥ ౧

కం॥ పావన యమునాభంగ
ప్లావితకుట్టిమ పదములు స్వర్లోకధునీ
సౌవర్ణాంభోజవరా
గావిలవలభీస్థలంబులా పురిమేడల్॥ ౨

కం॥ వెలలేని మానికమ్ముల
నిలువెల్లన్ స్థగితమగుచు నింగినొరయుచున్
వెలయున్ దుర్గము శత్రునృ
పులు చేరఁగ నలవిగాని బురుజులతోడన్॥ ౩

గీ॥ భారతీయుల మేటి శిల్పంబునొప్పు
నెఱపఁగా నింద్రనీలమణీ వికార
ములు గజంబులు దిగ్గజములోయనంగఁ
గోట తూరుపువాకిట నీటుఁగులుకు॥ ౪

కం॥ పురుహూతుని పురమునకున్
బురుడనఁదగు నాగ్రపురిని భూదేవులు డె
ప్పురములఁగుడుచుచు నకటా
పరతంత్రతఁ దేజమేది బ్రతుకుదు రెటులో॥ ౫

గీ॥ యవనదారాత్మజ మానభంగాపహతిననే:
భూసుర ప్రాంశు పూజముల్ బ్రుంచి పోవ:
జిక్కినక్కడు కబ్బకోకెరములటు
కొలఁది బాపలుమెలిరి గూఢవృత్తి ౬

సీ॥ యజ్ఞోపవీతముల్ యవనులు గనకుండ
షేర్వాణి మేనఁగ్రై సేయువారు
తురకలు బర్హిమై పెఱకకుండఁగజుట్టు
తురకకుళ్లాయిలోఁ దాఁచువారు
మొగలులకాతిథ్యము నొసంగనిడ్డలో
పాలుకన్కను గుడిగుడి నుంచువారు
సుద్యోగములఁ గోరి యుష్టిబావను నేర్చి
యలుపాలఁగొంపోయి యొసఁగువారు

గీ॥ నగుచునప్పటి భూసురులార్య వేష
భాషలను మాని వైదిక పథము విడిచిరి
ఉండెనో లేదో నూటికినొక్కరుండు
నిజకులోచిత ధర్మంబు నెఱపు ద్విజుఁడు ౭

కం॥ సామాగమ గానంబుల
నేమఱచుఁ గొరాను పాడియుం బాదవంగా
నోమరుఖాయముఁ జదివిరి
భూమీసురులార్ష కావ్యములు వలదంచున్ ౮

కం॥ సుక్షత్రియులై బహుసమ
రక్షత దృఢగాత్రుల మ్యుఁ బ్రారబ్ధమునన్
రక్షింపుమనుచుఁ గట! యవ
నక్షితిపతి భృత్యులైరి నగరపు రాజుల్ ॥ ౯

క౦॥ కులధర్మము వదలకజ
క్కులరాయని నిధులనైనఁ గొనఁగల్గిసిరిన్
దులఁదూఁగుచుంద్రు పురివణి
జులుసంతత దానరతులు సుకృతముకలిమిన్॥ ౧౦

గీ॥ అగ్రవర్ణాల వారలేయవిధఁ బడగఁ
బాదజులమాటవేఱ చెప్పఁగనేల
మాననీయులు పురిశుసల్మానులగుటఁ
గడఁగి యెల్లరు వారికింకరులైరి॥ ౧౧

గీ॥ యవనపాషండులీగతి నార్ష సంప్ర
దాయములకెల్ల దాయలై తనరమాను
షాగభూపతియైన ప్రహ్లాదునటులు
యవన సింహాసనంబున నక్బరొప్పె॥ ౧౨

క౦॥ శూరుఁడు ధీరోదాత్తుఁడు
సూరిజనవిధేయుఁడు పరిశుద్ధాత్ముఁడహం
కార విదూరుండక్బరు
భూరమణుఁడు శ్రేష్ఠతముఁడు మొగలునృపులలోన్॥ ౧౩

క౦॥ నవ్వాఁడు పరులమతములన
నెవ్వగమదిజెందఁడెట్టి నెగులుగలిగినన్
గ్రొవ్విన యపరాధులనే
నవ్వసుధాధిపుఁడు కరుణనరసిక్షమించున్॥ ౧౪

గీ॥ అరుణుఁడుదయించు వేళ మధ్యాహ్నమందు
సాయమందున నడిరేయి జనవిభుండు
నిజమతోచితమైనట్టి నియమమునను
భువన కర్తకు భక్తిమై మ్రొక్కుచుండు॥ ౧౫

గీ॥ చూడని వియన్ని యాపరంజ్యోతి కళలె
యంచు దీపంబులను, సూర్యు, నబ్జు, ననలు
భక్తిఁబూజించుచుండు నా ప్రభువరుండు
దినదినమ్మొక్క ప్రొద్దుండు దీక్ష మెఱయ ॥ ౧౬
గీ॥ తనివితీరని జిజ్ఞాసజనవిభుండు
శ్రవణ మొనరించు నెప్డుసద్గ్రంథములను
కడఁగి నేర్పరులైన లేకరులనేరి
ప్రతులు వ్రాయించు సద్గ్రంథ రాజికెల్ల ॥ ౧౭
గీ॥ భారతంబును శ్రీరామ ధర్మకథయు
నిషధ నాథుని చరితంబు నెన్నిమాఱుఁ
బారసీ భాష వ్రాయించి పేరుగన్న
చిత్రకారులచే తెరసి కవరుండు
తత్కథోచితమైన సందర్భములను
చిత్రపటములు వ్రాయించి చేర్చెనందు ॥ ౧౮
కం॥ నలుదెసలు కలియ వెదకిన
కలులను రావించియంతికమున సతతమున్
నిలుపుకొని వారిగోష్ఠిన్
దెలియున్ సకలంబు నతఁడు ధీచాతురిమై ॥ ౧౯
శా॥ శ్రీరామాంఘ్రి సరోజచింతన సుధాసేవా విలోలుండు స
త్కారుణ్యాంబుధి పాపదూరుఁడు మహాగంభీర చిత్తుండు నా
త్మారాముండఖిలాగమాంత విదుఁడా క్షత్త్రాణపారీణుఁడా
త్మారాముండననొక్కవిప్రవరుఁడయ్యాగ్రాపురిన్ భాసిలున్ ।
సీ॥ ఆత్మయే బ్రహ్మవిష్ణ్వాది దేవతలెల్ల
నాత్మయే నిత్యమైనట్టి వస్తు

వాత్మయే సత్యమానాత్మ యేతారక
మఖిలవిశ్వంబులు నాత్మమయము
లాత్మయే బ్రహ్మ మానాత్మ యేమూలంబు
ప్రణవాది సర్వమంత్రములకెన్నఁ
దత్త్వమిత్యాది దీనివర్ణింపఁగల్గిన
వారెగల్రెద రహంకార, మగ్గి

గీ॥ చచ్చినంగాని భవబంధజాలమూడ
దనుచు నెల్లప్పుడాతఁ డవ్యాజకరుణ
బోధ సేయుచు నుండు సమ్మోక్షమొసఁగఁ
గదిసియాచింపవచ్చి జిజ్ఞాసువులకు॥ ౨౧

కం॥ ఆత్మారాముఁడు గండీ
యాత్మే తరవస్తువితతమైనను లేదం
చాత్మజ్ఞానముఁ దెల్పుట
నాత్మారాముఁడతఁడ నఁగనవనిన్ బఱఁగున్॥ ౨౨

ఉ॥ ఆతని సత్ప్రవర్తనము నాతనిపాండితి సూక్ష్మబుద్ధియున్
జేతమునందు నారసి ప్రసిద్ధమొగల్ ధరణీధవుండు ప్రే
మాతిశయంబునం బిలువ బంచిస్వరాజ్యమునందుమంత్రిగా
నీతివిశారదుండతఁడని ల్పె బృహస్పతినింద్రుఁడు చాడ్పునన్॥

ఉ॥ లౌకికభోగవాంఛలనలంపటుఁడై మురవైరిపాద చిం
తాకలితాత్ముఁడయ్యును గతస్పృహుఁడయ్యును రాజకార్య మెం
తో కుశలత్వ మొప్పనతఁ డుత్సుకతన్ నెఱవేర్చుచుండునో
గా! కరణీయకార్యములఁ గౌశలమేసుమి యోగమారయన్॥ ౨౪

గీ॥ తీఱుబడిఁగల్గిన ప్రజెల్ల శ్రీయుతుండు
బ్రహ్మవిజ్ఞానమును దెల్పుఁ బాదుషాకు
నిక్కమైనట్టి జిజ్ఞాస నెలవుకొనిన
జాతిమతభేదమెంతు రే జ్ఞానివరులు॥ ౧౫

కం॥ జనకుఁడు రాజ్యంబట్టులు
జనవల్లభు దండనుండి సచివాగ్రణియై
జనపరిపాలనలీలన్
జనవంద్యుఁడతండు శాంతి సలుపుచునుండున్। ౧౬

కం॥ పాయక యెప్పుడు రత్నా
బాయి యనంబఱఁగు సాధ్వి వాల్లభ్యమునన్
దీయము పెంపై తనరెడు
తోయము సంగొలుచు భక్తితోడుత నతనిన్। ౧౭

ఉ॥ తారకమూర్తియైన వసుధాతన యాధవు పుణ్యగాథలం
గూరిచె నాదికావ్యమునఁ గోవిదుఁడెవ్వఁడతండె యీశ్వర
ప్రేరితుఁడౌచు భాగవతరీతులు దెల్పఁగఁ బుణ్యదంపతుల్
వీరని రత్నగర్భమున లీల జనించెను నోమువంటయై॥ ౧౮

కం॥ రాముని మఱి మఱి యాత్మా
రాముఁడు స్తుతియించె సుతుని రాకేందుముఖున్
రామా జనమనసిజునభి
రాముంగనుఁగొనుచు మదిని రత్న చెలంగన్॥ ౧౯

కం॥ ఇచ్చెను గోభూ కనకము
లెచ్చుగ ధరణీసురేంద్రులెంతయు మదిలో
మెచ్చఁగఁ, దులసీదాసని
యచ్చుఁఱుతకునామకరణమ్మొలిఁజేసెన్॥ ౨౦

గీ॥ శుక్లపక్షంబునం జూసి చొప్పు మెఱయు
దినదినంబున బాలుండు తేజరిల్లి
తల్లిదండ్రుల మనసు రంజిల్లుచుండ
వరుస నైదేండ్ల ప్రాయంబు వాఁడు గాంచె॥ ౩౧

కం॥ భవభవమై భవహారమై
భువి నెయ్యోగాస్యమయ్యె మునివృషభులకా
శివపంచాక్షరి యతనికి
నవితథముగఁ జేసి రక్షరాభ్యాసంబున్॥ ౩౨

ఆ॥ తివిరి యోగమాల దిద్దించు నాఁ డెద్ది
మాణవకుఁడు నేర్చె, మానుల దియె
జపము సేయుచుండు సంసారముక్తికై
మొదలెతుదయు నిత్యపూర్వమునకు॥ ౩౩

గీ॥ అక్షరజ్ఞానపూర్ణుఁడై నట్టి తండ్రి
యక్షరాభ్యాస మొనరించె నతనికిట్లు
తొలుత నాటిన బీజంబె మొలచి పెరిగి
శాఖలై పుష్పఫలములఁ బొసంగుఁగాదె॥ ౩౪

కం॥ తులసీ దాసంతటని
స్థులమగు విజ్ఞానగరిమతోడుత వేదం
బులను దదంగంబులనున
ఖిలమగునితిహాసచయముఁ గ్రీడన్ నేర్చెన్॥ ౩౫

చం॥ అతని ప్రబోధచంద్రుఁడు పదారుకళల్ దనుఁజెందఁ [బూర్ణుఁడై
యతులితలీల నొప్పెను పదారవయేటి కనంతరంబునన్
మతిఁదలపోసెఁ దండ్రియసమాన సురూప సుశీలసంపదు

న్నతి వెలుఁగొందునట్టి యొక నాతినిఁ గూరిచి పెండ్లి సేయఁగన్

గీ॥ కులము గోత్రంబు గుణమును దెలిసి రాసి
వింతపడుచుల కాసించి వెతలఁబడక
మేనమామ కొమారిత మేలఁటంచు
మమతయను కన్యకామణి మమతఁ దెచ్చి
పరిణయముఁ జేసె జనకుండు వైభవమున॥ ౩౮

గీ॥ ప్రతిదినంబును దనతోడ రాజసభకు
సుతుఁ గొంపోయి లోకము వితముఁ జూపి
చెంతనాసీను గావించి చెప్పుచుండు
రాజనీతి రహస్యంబులోజ నిటులు॥ ౩౯

ఉ॥ భామలచిత్తవృత్తులటు పార్థివచిత్తములోకుమారకా!
ప్రేమముఁ బైకిఁ జూపిరని పేఁగుచు నేమఱుపాటుఁ జెందియా
గాము లెఱుంగకుండ నధికంబుగ నమ్మి చరించుటొప్పెవాఁ
బాములతోడఁ జెల్మి సుమి, పార్థివ సఖ్యము లెంచిచూడఁగన్॥

కం॥ వాద ప్రతివాదంబుల
భేదము మదినరసిచూచి విజ్ఞతతో మ
ర్యాదా తిక్రమణము లే
కౌదార్యముతోడఁ దీర్పనౌ వాదంబుల్॥ ౪౦

కం॥ హితులైన నహితులైనను
మతిలోపలఁ బక్షపాతమాలిన్యము లే
క తిశుద్ధబుద్ధి న్యాయం
బతులితగతిఁ జెప్పు సచివుఁడాప్తుఁడు పతికిన్॥ ౪౧

గీ॥ ఉల్లమందున శాంతిఁ బూర్వోత్తరముల
నరసి యధిపుఁడు తన్నడ్గునట్టి ప్రశ్న

నుత్తరంబీయ నొప్పును తత్తరంబు
హానిఁదెచ్చును మంత్రికే నధిపునకును॥ ౪౨

గీ॥ దయయు ధర్మంబు విడనాడి ధరణివిభుఁడు
ప్రజల కపకార పరుఁడౌచుఁ జఱఁగెనేని
యుచితరీతుల బోధించి సచివవరుఁడు
మంచిత్రోవకు నతనిఁదే నెంచవలయు॥ ౪౩

చం॥ సచివుఁడనేను నాకెవరు సాటియటంచు మదంబు పెంచి నీ
చచయముఁజుట్టుఁ జేర్చుకొనిసాధులబాధలఁ బెట్టకుండఁ బా
పచకితుఁడౌచు న్యాయపరిపాలనచేసెడు మంత్రిసత్తముం
డుచిరముఁ గీర్తిగాంచుచుఁ గడుంజగమందునఁ బెంపుఁ
జెందెడున్॥ ౪౪

గీ॥ సాధుసేవయె సంసార సాగరమున
మునిఁగి తేలెడు గేస్తులౌ జనులకెందుఁ
బరమతారకమల్లాట భాగవతుల
స్థితిగతులు గనిపెట్టి పూజింపవలయు॥ ౪౫

గీ॥ అష్టగజములుగావు శేషాహిగాదు
భువనభారంబుఁదలపైన మోయుటరయ ౪౬
సాంద్రకాననములయందు జపము సేయు
తాపసియె నిల్పుధారణి ధర్మమెల్ల॥

గీ॥ దట్టమైనట్టి యడవి సుధర్మయగును
సౌధశోభితనగరంబు సంద్రమగును
సాధుజనము ల మహిత తేజంబువలన
వారినొప్పించి రాజులు బ్రతుకఁగలరె॥ ౪౭

కం॥ ఎన్నిగుణంబులుగల్గినఁ
బున్నము లెన్నెన్నొ చేసి పొగడితఁ గన్నన్
సున్నయగు నన్నియును నో
యన్నా! యొక శాంతి లేని యాత్మ పెగ్గడకున్! ౮౮

సీ॥ శాంతియే సర్వార్థసాధకంబగు విన్ము
కలదు ప్రాక్తనమైనకథ యొకండు
వసుధలోపల మున్న వంతియన్ పురియందు
విప్రవర్యుఁడొకండు వెలయుచుండు
నాతండు గృహమేధి యయ్యును సతతంబు
నధ్యాత్మతత్త్వంబునందు నిలిచి
యచ్యుతంబైన బ్రహ్మానందమనుభవిం
చుచు నంత్యదశయందు సుతునిఁ జూచి

గీ॥ సాధుసేవయు నబ్జాక్షుచరణసేవ
పరమవైరాగ్యమును భవవార్ధి దాఁటఁ
బంచజనులకు నెంచ నుపాయములని
బోధసేసినఁ దెలియని మూఢుఁడతఁడు॥ ౮౯

ఉ॥ నాయన! నీవు పోయిన నా గతి యేమగు నాకుఁ బెండిలిఁ
జేయు నెవండు కానుకఁ దెచ్చి యొసంగ వయింక నెట్టులేఁ
జేయుదు జీవనంబనుచు సిగ్గెడఁగ్గలమైనరీతి వా
పోయెనుడంకియున్ సుతుని బుద్ధికొకించుక నవ్వి
యంతటన్ ౯౦

గీ॥ శాశ్వతంబుఁ జెప్పించి దానికైన
సాగరముకంటెఁ గొప్పది శాంతియనుచు

ప్రాసి కొసపొమ్ము దీనిని రాజుకడకు
ధనమునతఁడిచ్చు నీ దరిద్రతయడంగ॥ ౫౧

క॥ అని చెప్పి విప్రవర్యుఁడు
ఘనబోధము మదిని వెలయఁగా శాంతిం గై
కొనెఁ గైవల్యపదంబును
ధనసుతదారాదులందుదాసీనుండై॥ ౫౨

చ॥ జనకునియుత్తరక్రియలు సర్వముఁదా నెఱవేర్చియంతనా
తనయుఁడు తాటియాకుఁదనతండ్రిచెప్పినరీతి జనికిఁ
వినయముతోఁ బనీయఁగనృపతినిఁ గైకొని దీని నెవ్వరో
ఘనులు లిఖించిరంచుఁ గడు గౌరవమొప్పఁగఁదాళపత్ర
ముఁ॥ ౫౩

క॥ తన కత్తియొఱనునిడుకొని
మను జేశుఁడు విప్రబాలు మన్నించి తగన్
ధనమిచ్చి యనుప నాతఁడు
చనెజనకుని మెచ్చుకొనుచు సంతోషమునన్॥ ౫౪

క॥ అంతట వేడుక నా భూ
కాంతుఁడు వేటాడఁజనియెఁ గానన సీమన్
శాంతాత్ములైన తాపస
సంతానమునొంచు జంతుసంతానములన్॥ ౫౫

గీ॥ వన్యమృగముల వెనుకొని పారి వృందు
తఱుమఁ దఱుమంగఁ గానలోఁ దరణిగ్రుంకె
మర్లుమాతంగి మెట్టెనో మనుజవిభుఁడు
దారిఁదప్పుచుఁ గానలోఁ దారితడసె॥ ౫౬

సీ॥ రాజుతడసిన యవ్వేళ రాజశయన
మందిరంబున శయ్యనమరుచుచుండి
యచటి శృంగార వైభవమంతఁజూచి
చాకియొక్కఁడు మదిలోనఁజాలమెచ్చి॥ ౫౭

చం॥ జతనముతోడనిత్యమును చక్కఁగనీశయనీయమేనయా
యితమొనరింతురాజునకు నెన్నఁడెఱుంగనుదీనిపాయి నీ
యతలఘుదిండ్లకైనక్షణమైనను నామెయిఁజేర్చితీర్తు నా
కుతుకమటంచు నావెకలికొంకకపాన్పునమేను
వ్రాల్చినన్॥ ౫౮

సీ॥ మేను వ్రాల్చినయంతనే మింటికెగసి
నట్టులయ్యెను బ్రాణము లంత, రాణి
లోనికేతెంచి మృగయావిలోలుఁడగుచు
ఖేదుఁ శ్రమఁజెంది నిద్రించినాఁడటంచు॥ ౫౯

ఉ॥ పానుపుపైన నారజకు పక్కనె మెల్లన మేను వ్రాల్చి య
మ్మానిని లోనొకింత యనుమానము నూనకవానితోడనే
తానునునిద్రపోయెనట ధాత్రిధవుండు నిశీథవేళ కుం
గాననసీమనుండి యధికంబుగ డస్సి గృహం
బుఁజేరుచున్॥ ౬౦

ఉ॥ అంతిపురంబులోనికి రయంబున నంతట నేగి యాత్మనా
యంతయుశేం లేమె సుఖాతిశయంబున వింతవాని య
త్యంతికమందుఁ దాశయితమై తనరారెడునాత్మపత్ని భూ
కాంతుఁడు చూచి యిర్వురను ఖడ్గమునం దెగ వేయ నెం
చుచున్॥ ౬౧

గీ॥ క్రోధఘూర్ణిత నేత్రుఁడై కువలయేశుఁ
డసిని యొఱనుండి వెలుకుచు నదయుఁడగుచు
నఱుకఁగ మకించునంతలో నాటి తాటి
యాకు వ్రాలెను గింతగ నతనిముందు॥ ౬౨

గీ॥ తాళపత్రంబు నద్దాని ధరణిసురుఁడు
తనకునిచ్చిననాటియుదంతమంత
విస్మృతంబైన కతమున వేల్పులెవరొ
దీనిఁ బడవైచిరంచు భూజానిదాని॥ ౬౩

గీ॥ విస్మయంబున దీపంబు వెలుఁగులోనఁ
జదువఁబోయెడు నంత నాగది వెలుపల
వేచియున్నట్టి సచివుండు వేగిరమునఁ
బఱచెలోనికి విభుని సంభ్రమముఁ జూచి॥ ౬౪

గీ॥ మంత్రిరాకను గాంచి యమ్మనుజవిభుఁడు
చదువమానుచు రాణి దుశ్చరిత మెల్ల
బట్టబయలయ్యెఁ దడసినఁ బరువు నక్క-
దనుచు నఱుకంగ నసిదూయు నవసరమున॥ ౬౫

చం॥ తటుకున మంత్రియడ్డమయి ధర్మముగాదిది రాజచంద్ర! నీ
విటులవిచారతన్ సతినహీన గుణాఢ్యను నిద్రలోన నే
పటుకరవాలధారఁ దెగవైచెదె? తాళమునాతఁడెవ్వఁడో
యుటమట కాఁడు రాజసతి యందొకదోసము లేదు చూడఁ
గన్॥ ౬౬

గీ॥ పరువునకు నీవు భూమీశ! పరువు లెత్తి
చేయఁబోకుము కార్యంబు బోయచాయ

శాంతచిత్తుండనైయుండు రాజా! యటంచు
సతిపిచేసుకన్నదేహా కొ దానదమకొనియె.

గీ. నాగ! మునుకన్న రాజ్యుని శాంతియానమునను
వాసితో దూమము సింహాసనంబునందుని
దైవమోహంబునందుచుద్ర యూ కొంత్ర
మిట్టియడసున నీకుఁ [illegible] గన్నట్టుతోన్న

కం. ఇందలి యూహార్ద్రత నీ
కుందెలియఁగఁ జేయువాఁడ కువలయనాథా!
కొందలమందక యూ తెర
సందునఁ గూర్చుండుమొక్క క్షణమని యడుగ్గై!

గీ॥ సచివ వర్యుండు చెప్పుటల్ చెవిని రాజు
మేలుకొని శీఘ్రఁ గోపంబు మేళవింప
నెంతపనిగల్గినను ప్రొద్దులంటి వ్రాకిక
రాత్రివత్తురె మంత్రివర్యా! యటంచు

కం. మేలుమునుంగిడికొని యూ
లోలేక్షణ సంభ్రమమున లోనికిఁ జన భూ
పాలుఁడు వచ్చెనె చెపుమా
చాలంబనిగలదటంచు సచివుఁడు వెంటన్

గీ. చనఁగఁ గోపంబుగదుర నా సరసిజాక్షి
పనులుగలిగిన పరిచారజనులు లేరె
వారిఁ బంపక మీరలే మేరమీఱ
చొరఁగదగునయ్య శయనమందిరమునందు॥

సీ॥ మించిపోయెడు పనియున్నదేది నీకుఁ
గాంచనేరవె సెజ్జనిద్రించువారి

లేవుకొనుమీ వెయ్యంబుల కోవ్వ లేని
యనుచు నిష్ఠుర భాషలనాడ మంత్రి॥ ౭౩

ఉ॥ గోసము లేదు రాణిదెస దుష్టుఁడె వాఁడొ నృపుండు లేని చో
మోసము చేసె నీసతిని మాపవు వేసము చేసెనే మొయిం
చేసెద మోసులె త్తఁగ నహీనగుణంబున మంత్రిస త్తముం
డే సెను షిక్షమైన మహీన గుణుండగు చాకిఁ జేతి
తోన్॥ ౭౪

కం॥ దద్దఱిలి రజకుఁడంతట
నిద్దుర మేల్కాంచి సచివుని ఁగని యెంతటన్
ఉద్దవెఱ బుద్ధి గదురఁగ
మొద్దైశయనంబు డిగ్గి ఘూమింపఁ సియెన్॥ ౭౫

కం॥ కొంతవడి కంత తెప్పిఱి
యంతక నిభుడైన మంత్రినారసి మదిలో
నింతింత యనఁగఁ గూడని
చింతా సాధ్వసములొలయఁ జేష్టడి యాపై॥ ౭౬

కం॥ గజగజ వడఁకుచు మదిలో
గజిబిజిగదురంగ మంత్రికాళ్లను బడియా
రజకాధముండు "సామీ
నిజభృత్యుంగావు" మనుచు నెగులునఁ బొగులన్॥ ౭౭

గీ॥ నిజము చెప్పితి వేని యోనీచ నిన్నుఁ
గాచి విడిపింతు నటుగాక కల్లబొల్లు
మాటలాడిన నీమేని తాఁట లొలిచి
యుప్పుకారంబుఁ బట్టించి యూరవైతు॥ ౭౮

ఉ॥ దారిత వైరి వీరుఁడగు ధాత్రిత లేశుని వట్టుపాన్పుపై
పైన్పఁత నెట్లు రాఁ రజకపాంసనవండుకొనంగఁ గుండియల్
ధీరత నూరె నీకు బలతేజసమున్నతుఁడైన వేఁడుని
న్నారసినట్టులైన తిలలంతలుతున్కలుగాఁగఁ గోయఁడే॥ ౭౯

గీ॥ నిక్క మెఱిఁగింపు పాన్పున నీవు వక్క
పండుకొని నిద్రఁ జెందిన వారలెవరొ
యనుచు గద్దించి సచివుండు తనున డుగఁగ
వినయ వినమిత గాత్రుఁడై యని యెఁజాకి॥ ౮౦

ఉ॥ వెకలితనాన నే నృపుఁడు వేఁటకుఁ బోయిన వేళ వేచి పా
యక మదిఁ బొంగు కౌతుకమునాఁగఁగఁ జాలక మంచి వేళవి
న్నకకడ వంగఁ బెట్ట మఱినాకు లభింపదటంచు నెంచి నే
నొకత్రుటి విశ్రమింతునని యుబ్బునఁ బాన్పున మేను వ్రాల్చి
తిన్॥ ౮౧

గీ॥ ప్రతిదినంబును నిచ్చోట రాజుసెజ్జఁ
జక్కఁ జేయుచు నామది నొక్కనిముస
మేని దీనను బండిన మేను గలుగు
ఫలము గల్గునటంచు మనుదలఁ చితలఁచి॥ ౮౨

గీ॥ సెజ్జపైనట్టి నామేనుఁ జేర్చినంత
మత్తుమందును జల్లిన మాడ్కి విగత
చేతనుండైతి నిపుడు నీచేతి దెబ్బ
తగులు నంతకు నెఱుఁగ నేతగులమనఘ॥ ౮౩

గీ. ఒంటినుంటిని సెజ్జపైనొఱగు నపుడు
నిదుర మేల్కాలించి యెదుటను నిన్నుఁగంటి

ఏడుకొండల వెంకన్నతోడు సుమ్మి..
యింతకంటెను దెలియనే సుంతయైన॥ ౭౪

గీ॥ చాకిలేకిని మతిమాలి సచివవర్య
తప్పుసేసితి మనువుమదయదలిర్ప
ననుచు మ్రొక్కంగ యాథార్థ్యమును గ్రహించి
సేవకునిఁబిల్చి బందిలోఁజేర్చె మితని॥ ౭౫

కం॥ అనివానిఁబంపి సచివుఁడు
మనుజేశునిఁజేరి రజకుమాటలు వింటే
కనరాదు దోస మింతయు
ననుమానము మాను రాజ్ఞి యనఘాత్మ సుమీ॥ ౭౬

గీ॥ అనుచు సచివుండు చెప్పిన నవనిభర్త
వినియు విననట్టులుండిన వితము రాజ్ఞి
ప్రక్కగదినుండి కనిపెట్టి వనటఁజెంది
విభునిదరిఁజేరి మెల్లనవిన్నవించె॥ ౭౭

మ॥ అనుమానింపకు మయ్య! నాయెడల రవ్వంత్తైన దోసంబుగ
ల్గునె? సామ్రాజ్యరమా సతీరమణ! నీకుంగూర్చు పట్టంపు రా
జ్ఞిని నీచాత్ముని వానినంటుమనె నీనిస్త్రింశధారాక్షతం
బనఘా! చాకినఖాంక పాళికిని మే లౌనింతని నిక్కం
బునూ॥ ౭౮

గీ॥ నిదుర యదనున నీ రేయిగదికివచ్చి
పాన్పుమీఁదను బండిన వానిఁజూచి
నాదుపాపంబు పండెనో నాథ! నీవె
వేఁటబడలిక నిద్రించితోటటంచు॥ ౭౯

మ. [illegible] భంగముం జేయునో
[illegible] పాత్రమై శయ్యాని
[illegible] ప్రత్యూహంబునన్ లేచినా
[illegible] మూర్ఛత్వమున్ నై
పవే ౯౦

కం. అని మనవిసేయు [illegible]
[illegible] వశమే
[illegible]
జనవిం[illegible]   ౯౧

సీ. [illegible]
[illegible] రాజవి కనులా[illegible]
[illegible] చేమేమి [illegible]
తెల్లవారిన [illegible]డనే యెల్లవారు!   ౯౨

ఉ. శారదచంద్ర చంద్రికల [illegible]త నవ్వెడుచారుకీర్తి పెం
పారుగుణోన్నతిన్ [illegible] జన్మమనంగ నాదురా
చారపరాయణత్వము నశైక్ష్యరతిన్నన్న మనుష్య జన్మమే
లా? రనమేలుగా వృకో? [illegible]ాయము లాదిగగల్లు జన్మ
ముల్॥   ౯౩

గీ. పకల వర్ణాశ్రమాచార [illegible]
నిలుపు భారంబు [illegible] నైన
నేనయెట్టులు నీమనుక్షీ[illegible]
నాంచికొందును నాకీర్తి నాతి! చెప్పుము॥   ౯౪

వ. పలుకులు వేయునేలయింక భామిని! నీ చరితంబులోపలన్
గలుషత సుంతి లేదనుచుఁగల్లవచింపవయేని చెప్పెదన్

నిలుపుము నేఁపు కేపఁగ నిఁక దుశ్శీలము నిండుకొల్పులోఁ
గళ పెళ గ్రాఁగు తైలమున గాయము పాయము లేక పొన్పు
చున్ ౯౨

చం॥ అనికటింబుగా నృపతి యూరిన పల్కులనుల్కు లైమ
నం
బునఁ బెను శోక వహ్నిని విపుల జ్వాలఁ జేయఁగ సుతుని సేప్రుని
న్నని వదనంబు తోడ నయనంబులఁ గ్రమ్మెను బొప్పు
రాజతోఁ
బెనఁగి పెనంగి యూపయినిఁ బెన్పడు శోకముచిగ్గి ప్రాప్త
చున్ ౯౩

ఉ॥ పావనమై మహిన్ వెలయు వంశమునన్ మఱి కళంక లేశమే
నావలసన్ జనించుటను నాథ! సహింతునె! భక్తి నిమ్నగా
జ్ఞావశవర్తినౌచు వెస గ్రాఁగెడు తైలమునందుఁ జొచ్చెదన్
దైవము మున్ను వ్రాసిన విధంబున నప్పుడు నిట్లి హైన్ర
చున్ ౯౪

ఉ॥ పావకుఁడంత నిర్దయుఁడె! పాతక లేశము లేని నన్నుఁ దా
గావఁడె చల్లనై యటులు కాక దహించిన నేమి పోవు? నీ
జీవము నాపయిం గలుగ నేఁ బ్రతుకంగల లాభ మేమి? యో!
భూవర నాకు నెట్లయిన మోద మెసుమ్ము తలంచి చూ
డఁగా॥ ౯౫

గీ॥ ఉడుకునూని యగ్ర బాణంబుల డఁగనేని
యడఁగు నవమానజంబగు నడలుతోనె
బ్రతుకుఁ గంటినయేని యొ వ్రాఢి వేంద్ర
సీత కీర్తిని లోక ప్రసిద్ధిగాంతు॥ ౯౬

మ॥ ధరణీనాథ! వచింతుసత్యము నిద్రాభంగముంజేయునో
డిరవంతేనియు నన్ను నేపకరయొ నిద్రా ప్రాప్తమైనైశయ్యా ని
ద్దురకుంజొచ్చితి నంత నెపనెప్పు ప్రతత్యాహంబునన్ లేచినా
పొరపాటున్ గ్రహియించి నిద్రలేచనా మూఢత్వమున్ సై
పవే ౯౦

కం॥ అని మనవిసేయ విని యన
ఘనుజేశుడు భామినికి వినుమనపన్ వళమీ
జనములనోళ్లం గట్టగ
జననిందకులోకువయ్యె జానకి మైనన్॥ ౯౧

గీ॥ రజకుసరసను నిద్రించి నాయమనుచు
సైచె రాజది కనులారజూచి యనుచు
ఇంక నేమేమి యాడరు శంకమాని
తెల్లవారిన తోడనే యెల్లవారు॥ ౯౨

ఉ॥ శారదచంద్ర చంద్రికల స్వచ్ఛత నవ్వెడుచారుకీర్తి పెం
పారుగుణోన్నతిన్ బజెుగు నట్టిదె జన్మమనంగనౌదురా
చారపరాయణత్వము నసైర్వరతనున్న మనుష్య జన్మమే
లా? రనమేలుగావుకొ? లంశాయము లాదిగగల్లు జన్మ
ముల్॥ ౯౩

గీ॥ సకల వర్ణాశ్రమాచార సరణి ధరణి
నిలుపు భారంబు వహియించు నేతనైన
నేనయెట్లులు నీదుదుర్కీర్తిదాచి
నాచికొందును నాకీర్తినాతి! చెపుము॥ ౯౪

చం॥ పలుకులు వేయునేలయిక భామిని! నీ చరితంబులోపలన్
గలుషత సుంత లేదనుచుగల్లవచింపవయేని చెప్పెద న్

నిలుపుము రేపు రేపకడ సీత సుశీలను నిండుకొల్వులోఁ
గళవెళ గ్రాఁగు తైలమున గాయము పాయము లేక చొన్పు
చున్॥ ౯౫

చం॥ అనికశంబుగా నృపతి యూడెను సల్కులుములుక్కులైమ
నం
బునఁ బెను శోకవహ్నిని రిపుత్ర ప్రసక్త దేహముఁ గోసి సేపువి
న్నని వదనంబుతోడ నయనంబులఁ గ్రమ్మెడు బాష్ప
రాజితోఁ
బెనఁగి పెనంగి మూర్ఛయినిఁ బెన్పడు శోకముచిగ్గఁ గ్రాఁపు
చున్॥ ౯౬

ఉ॥ పావనమై మహిం వెలయు వంశముసంబుఁ గళంక లేశమే
నావలనన్ జనించుటకు నాథ! సహింతునె! భక్తిచేదునా
జ్ఞావశవర్తినౌచు వెస గ్రాఁగెడు తైలమునందుఁ జొచ్చెదన్
దైవము మున్ను వ్రాసిన విధంబున సర్వమునిర్వహిం
చున్॥ ౯౭

ఉ॥ పావకుఁడంత నిర్దయుఁడె! పాతక లేశము లేని నన్నుఁదా
గావఁడె చల్లనై యటులు కాక దహించిన నేమి పోవు? నీ
జీవము నాపయింగలుగ నే బ్రతుకంగల లాభ మేమి? యో!
భూవర నాకు నెట్లయిన మోద మెసుమ్ము తలంచిచూ
డఁగా॥ ౯౮

గీ॥ ఉడుకునూని యం బ్రాణంబులడఁగ నేని
యడఁగు నవమానజంబగు నడలుతోనె
బ్రతుకుఁ గంటినయేని యో ప్రార్థివేంద్ర
సీతరీతిని లోకప్రసిద్ధిగాంతు॥ ౯౯

కం॥ వినయముఁ బ్రణయము శోకం
బును మనమున సందడించి ముప్పిరిఁ గొనన
వ్వనజాక్షి రాజుతోని
ట్లను భావముతోఁ బ్రమాటలాడెడు వేళన్॥ ౧౦౦

కం॥ పాపము! పాపధ్వాంతం
బేపారదు రాజ్ఞమదిని నెంతయు ననుచున్
భూపునకుఁ జెప్పనోయః న
వ్యాపించెను వెలుఁగు తెల్లవాఱెను దిశలున్॥ ౧౦౧

ఉ॥ తైలకటాహ మందల సుధన్వునిపోలిక రాజ్ఞ నేఁడుస
చ్ఛీలము ధారణీ స్థలిఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కఁ బ్రతిష్ఠఁ జేయఁబే
రోలగమందుఁ గాంతునని యుత్సుకుఁడై వెసఁ దూర్పు
గొండపైఁ
గ్రాలెనుగర్మ సాక్షి నిజకాంతుల ధ్వాంతముఁ బాఱద్రోలు
చున్ ౧౦౨

ఉ॥ అంతట మేదినీశుఁడు సభాంతర సీమకునేగుదెంచి సా
మంతపురోహితాదుల నమాత్యులఁబిల్వఁగఁ బంచి చెప్పిని
శ్చింత నొకింతయేనియు విస్పష్టము సేయక యాత్మపత్నివృ
త్తాంతము సభ్యులెల్లఁదన ధర్మరతిన్ బళి! యంచు మెచ్చఁ
గన్॥ ౧౦౩

కం॥ మెచ్చుకొను సభ్యులెల్లరు
ఱిచ్చపడంబలికె నంతఱేఁడుగనుండీ
చిచ్చునఁగాఁగెడు తైలముఁ
జొచ్చెడు నాభార్య తన విశుద్ధతఁ దెలుపన్॥ ౧౦౪

కం॥ అని యనుచరులను బనిగొని
మనుజేశుఁడు ఖైరవముగ మసలఁగఁ జేసెన్
బెనుబానలోన నూనియఁ
దనపత్నిఁ బరీక్ష సేయ ధైర్యయుతుండై॥ ౧౦౪

సీ॥ గ్రీష్మర్తువునఁ గడుసూష్మచే పసివాడు
లతకూన వితమున డయ్యు దాని
వర్షకాలంబున వనదంబులట్టులు
కన్నీటిబిందువుల్ గార్చుదాని
మోడులౌ శిశిరర్తుభూజంబులట్టులు
భూషణంబులసూడ్చి పొలయుదాని
శరదబ్జచంద్రికా స్ఫారతేజము వ్రాలె
నకలుషంబగు చిత్తమరుదాని

గీ॥ రచ్చకెక్కంగ నెట్టోర్తుఁ బ్రజలయెదుట
ననుచు సీతున వడఁకెడు ననువుదోఁపఁ
గంపమొందెడుదాని నక్కాంతనంతఁ
గొల్వుకూటంబునకు రాజు పిల్వఁబంచె॥ ౧౦౫

గీ॥ మగని యాజ్ఞానుసారియై మగువమిన్న
నిండుకొల్వున కేతెంచి నివ్వెఱగప్పు
నిప్పుచందాన నిలుచున్న యుప్పుఁగాంచి
మంత్రియిట్లనె రాజుతో మంతనమున॥ ౧౦౬

ఉ॥ విన్నప మొండునీకుఁ బృథివీవర! చేసెదనల్ల, తాటియా
కున్నదిగాదె నీకడ మహోన్నత సత్త్వముదానఁగల్గు నం
చెన్నఁడుఁ దైలభాండమున నిప్పుడు దానిని వైచి చూతమీ
యన్నులమిన్న దాననఘయైనను నయ్యది కాలకుండెడున్॥

కం॥ కానిమ్మట్లేయని భూ
జానియు నందులకు నొప్ప సచివుండంతన్
నూనియగ్రాఁగెడు బానను
బూనికతోఁ దాటియాకు భూపుఁడు సభ్యుల్॥ ౧౦౯
గీ॥ చూచుచుండఁగ నద్దాని వైచియనిమెఁ
బుణ్యచారిత్రయా నేని భూపపత్ని
తైలవహ్నికి నిప్పుడు తాటియాకు
కాలకుండఁగ స్వచ్ఛమై క్రాలుఁగాక॥ ౧౧౦
గీ॥ తాళపత్రంబు నటుపైనిఁ దైలమందుఁ
గొంతవడియుంచి విస్మయాక్రాంతుఁడగుచు
సభ్యులెల్లరు వినఁగనా సచివరుఁడు
పలికె నిట్టులు విస్పష్టభాషణముల॥ ౧౧౧
ఉ॥ చిత్రమయారె! మంబరము సేయదు మండెడు తైలవహ్నియీ
పత్రముఁ జూడుఁడీ సభికవర్యులు రాజ్ఞి సతీత్వమెన్న సా
విత్రి ధరిత్రిజాతముఖ విశ్రుత పుణ్య సతీలలామ చా
రిత్రలఁ బోల్పనౌనిఁకఁ బరీక్షలతోఁ బనియేమి చెప్పుఁడీ॥ ౧౧౨
గీ॥ అని యమాత్యుండు పలికెడు నంతలోన
నంతఁ దనుకను వంచిన యాననంబు
మెల్లమెల్లనఁ బైకెత్తి మేదినీశుఁ
గాంచి యిట్టనిపల్కె నక్కాంచనాంగి॥ ౧౧౩
ఉ॥ ఇంతకు వచ్చినంతట మహీవర! చాలునె తాటియాకునా
స్వాంత విశుద్ధతన్ సభికవర్యుల ముందటఁ జాటిచెప్పనీ
చెంతను మిన్నకుండిన విశృంఖలవృత్తిని వీరియిండ్లలో
మంతిరి,యాకుపైఁ బసరు,మందెదొ పూసెనటంచు నాడరే!॥

కం॥ అనియంత నారికేళముఁ
గానిరమ్మని దాని నూనెకుంతను వైవం
గను, బెటిలునఁ గడివగాలిఁ
గని క్రచ్చఅరాతి నూనెతోఁ ... ముమికెన్॥ ౧౧౫

గీ॥ కంతదఘ్నంబు గా నానె ... త్రైల
మందు నిలుచుండి కంటక ... గించె
నీటమున్గిన తామరతూఁటి నైకఁ
దేలి వికసించు కెందమ్మి కేలుఁగుదోఁప॥ ౧౧౬

శా॥ చేతుల్ మోడ్చి నమస్కృతుల్ సలిపిరాశీతాంశు
బింబాస్యకున్
జేతోవీథుల భక్తిపొంగఁగ సభాసీనుల్ ప్రహృష్టాత్మలై
మాతా! పూతములయ్యె జన్మములు యుష్మద్దర్శనప్రాప్తివి
ఖ్యాతింబొందుము సీతరీతియని యుత్కంఠన్ బ్రశంసించు
చున్।

చం॥ అకలుష చిత్తయా మగువనాఙడి వెట్టితినంచు సిగ్గునన్
వికలమనస్కుఁడై యపుడు ప్రేయసి మోమునుజూడలేమి
న్నకసమితోత్తమాంగుఁడగు నాథునిజూచి సతీలలామ చెం
తకుఁజని వానిపాదములఁ దస్సయి భక్తినివ్రాలె నంతటన్।

ఉ॥ అప్పుడు గాంక్షి వెల్గిపిసయన్ నరపాలుఁడు లేవనెత్తి దాఁ
గ్రుచ్చికవుంగలించుకొని కంటఁ జలముల్ సవరించి మానినిన్
మెచ్చుచు మంత్రిసత్తముని మేయ ముదంబునఁ జేరబిల్చి యే
మిచ్చిన దీరు నీ ఋణమహీనగుణాకర యంచు మ్రొక్కెనన్॥

ఉ॥ రాణనురాజ్ఞిబాష్పములురాల నమాత్యుని పాదపద్మముల్
పాణులనంటి మ్రొక్కుచు నపారకృపాకరఁనేఁడు నీవునా
ప్రాణముమాన మొక్కవడి రక్షణఁజేసితి తండ్రివౌచు వి
న్నాణముఁ జూపియంచును ప్రణామముఁ జేసెఁగ్రమ్మఱఁ
నెమ్మిమై॥ ౧౨౦

కం॥ వింటే యీకథ పుత్రక!
కంటివ్రకోశాంతి వలనఁగల్గు ఫలంబే
వెంటన్ నీమదిఁ దత్తర
మంటఁగనీకుండ సల్పుమా కార్యంబుల్ ౧౨౧

గీ॥ స్వాతమమందున నభినివేశమును విడక
పరమతంబులు సైరింపభావ్యమగును
దత్వమెన్నంగఁ బరదైవతం బొకండె
విశ్వమంతటఁ బూర్ణుఁడై వెలయుకతన॥ ౧౨౨

కం॥ అనియిటు లాత్మారాముఁడు
తనయునకుఁ రాజనీతి తత్త్వము మదికిం
పొనరఁగఁ దెలుపఁగ శ్రద్ధన్
విని సునిశితబుద్ధి యతఁడు విజ్ఞుండయ్యెన్॥ ౧౨౩

కం॥ వేంకటనాథా! నిజపద
కింకర కైంకర్యలోల! కితవవిదూరా!
శంకర! దురిత తమోనా
శంకర! సకలార్థసాక్షి! సర్వేశ! హరీ!॥ ౧౨౪

మా॥ భుజగపతికలాపా! భూరికల్యాణరూపా!
నిజజనపరిపాలా! నిర్వికారాత్మలోలా!
అజహరిహరమూర్తీ! ఆర్త రక్షాచ్ఛకీర్తీ
విజయరథకుటుంబీ! విజ్ఞపక్షావలంబీ! ౧౨౫

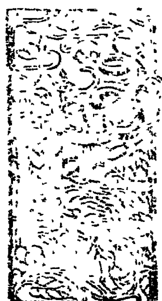
ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలిఙ్గ మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా
చార్య శ్రీ నాగభూషణ గురువర్య కృపాకటాక్షలబ్ధ
సారస్వతోపాసనాసాదిత సరస కవితావిలాస
శ్రీనివాస కవికృత తులసీదాస చరిత్రం
బను మహా ప్రబంధంబునందు
ప్రథమాశ్వాసము
ఓమితి శివం.

శ్రీ

శ్రీతులసీదాస చరిత్రము

ద్వితీయాశ్వాసము

విద్యోతమానక హృదయ
యాదవా! నారదాదిమునిసన్నుత పదాంబుజా!
నారాయణ! శుభదా!
గోవిందా! కంసదమన! గరుడగమనా!॥

గీ॥ తన ముందిట్టులఁ బ్రాఙ్ముఖుఁడై తనను మెచ్చి
తనదు మంత్రి త్వమని సభనికి నిచ్చె
పుణ్యతీర్థంబులను జూడ బుద్ధిపొడమి
బయనమయ్యెను రామునిపై ప్రేమ మొందఁగ! ౨

కం॥ తలపోవల నాటకీలతోఁ
దులసీదాసుండు నృపతితో మెలఁగుచుండా
సలిపెన్ సచివత్వంబు
స్తుత్యులనై పుణ్యం బుడమున సచివత్వము సేయుచు॥ ౩

సీ॥ వైరిరాజన్యుల వశవర్తులఁ జేసి
మంత్రమాదేశించు మంత్రసభను

నధ్యాత్మచర్చల మాధ్యస్థ్య మొనరించి
సిద్ధాంతములఁ దేల్చి చెప్పుచుండుఁ
బండిత కవులతో వాక్యార్థములు సేసి
తారతమ్యము లెంచి గౌరవించు
సంగీత నృత్యప్రసంగంబుగల్గు వో
మేలుకీడుల నెంచి మెచ్చుకొనును

గీ॥ ఆటపాటల వేఁటల మాటలందు
రాజసత్తమునకు బహిఃప్రాణమగుచు
నొక్కక్షణమేని పాయక యుండు నెపుఁడు
సకల విద్యాప్రవీణుఁడా సచివవరుఁడు ౪

॥ అంతట సార్వభౌముఁడు మహావిభవంబుఁ జేర్చి యొక్కనా
సంతదినాంతమందు దొరసానులు చుట్టుచుఁ జేరికొల్వ నా
భ్యంతరమందిరమ్మున సుఖాసనమందిరనంది భోగవుం
గాంతయొకర్తు దా భరత గానకళాగరిమన్ వెలార్పఁగన్ ౫

కం॥ రాణులుఁ దానును సత్తతి
రాణదలిర్పంగ మదిని రసవంతంబౌ
నేణీశోభన నృత్యము
నానాటను గానంబునందు నయాగారంబుగ॥ ౬

గీ॥ మెచ్చి యచ్చెరువంది యమ్మచ్చెకంటి
పాట వినుపించు వేడుకఁ బార్థివుండు
మంత్రిసత్తమునచటికా మంత్రణంబు
సేయఁబంచెను దగినట్టి సేవకులను॥ ౭

చం॥ నరపతిపిల్పునందుకొని నర్తకిఁజూడనమాత్యుఁడంత సం
బరమున రాఁగ, వేశ్య కని, బాపురె! యీనవమోహనాఁగు సుం
దరవదనారవిందరుచి, దర్పకుదర్పమధఃకరించు; నీ
సరసునిఁగూడకున్న నిఁకజన్మమదేలని చాలమెచ్చుచున్॥

గీ॥ కేలుఁదమ్ములు మోడ్చి యవ్వాలుఁగంటి
నిటలతటమున ఘటియించి నీటుగులుక
మ్రొక్కి కెంగంటిచూపులఁడక్కులాడి
చూచి సచివుని చిత్తంబుఁజూఱఁగొనియె॥ ౯

గీ॥ పార్థివుండంత సచివునివంకఁజూచి
వేడుకయ్యెను విబుధేంద్ర నేఁడు మాకు
దీని విద్యాతిశయమును దేల్చిచూడఁ
దరిచిచూడుమటన్న నాదరము మెఱయ॥ ౧౦

సీ॥ కళ్యాణిరాగంబుఁ గాన్పింపు మొక్కింత
బయలుపరుపు చక్రవాకమింక
నీలాంబరమొకింత నేర్పుమై సవరించి
మోహనాకృతిఁ జూపు ముద్దుగుమ్మ!
భూపాలరాగంబు పొసఁగదిత్తఱిఁ దన్ని
దర్బారెఱుంగవే తరుణి! నీవు?
కోకిలధ్వని చాలఁ గువలయాక్షి! మేలు
'ధన్యాసి' మెచ్చితి తరళనయన!

గీ॥ చాలనొప్పెఁడు బొలవసంతమిట్టి
తతిని సుఖమిచ్చు మలయమారుతమదెంతొ

మదికి నింపర్యో సింహేంద్రమధ్యమనుచుఁ
గొనరిపాడించె సచివుండు విసువులేక॥ ౧౧

గీ॥ గాహానము సేసి యీరీతిగానలహరి
లాస్యశృంగార లీలావిలాసములను
అభినయాభ్యాసనైపుణీ విభవములను
గాంచి లాహిరి గ్రమ్మినకరణిదోఁప॥ ౧౨

కం॥ పరవశుఁడై యతఁడుండిన
పరుషముఁదాఁగాంచి వారభామిని నావా
గురఁదగులుకొనియె నితఁడని
మురిసెనుమదిలోన సచివముఖ్యుండంతన్॥ ౧౩

గీ॥ ఉర్వీనాథుండుదన దండనుంటఁదెలిసి
తెప్పిఱిలిసానిదానికి నప్పనంబు
లొప్పువిధమున నిప్పించి యూహఁగలఁగి
వేదురుంగొన్న విధమున వెడలుతఱిని ౧౪

కం॥ సామీ! వనివినియెదనని
చామీకరగాత్రవాని నరసకుఁజన, నీ
నామంబేమీ? మీనా
క్షీ! మాకెఱిగింపుమన్న సింగారముగన్॥ ౧౫

కం॥ నగరాజకుమారీ! యని
నగరంబునఁ బిల్చుచుండ్రు నన్నందఱు నా
సొగసునువిద్యయు సరసుఁడ
మిగులఁగ శోభిల్లెసీవు మెచ్చినకతనన్॥ ౧౬

కం॥ రచ్చలఁబాడెదు పాటల
మెచ్చెదవునె? సచివవర్య! మీదయయున్నన్

విచ్చలవిడిమాయింట వి
యచ్చరగాయనుల మించుతునశ్రమలీలన్॥ ౧౭

కం॥ అనిజాణ తనము మెఱయం
గనుబలుకఁగ సచివుఁడంతఁ గాని మ్మిటుపై
ననువగుసత్తఱఁగనియెద
ననఁబోఁడిరో! నీదుగాననాట్యశ్రీలన్॥ ౧౮

గీ॥ అనుచునమరయోచితంబుఁగ నాడి వార
కాంత సెలవిచ్చి పంపి విభ్రాంతుఁడగుచు
విశ్వమెల్లనులో వెలి వేశ్యగాఁగ
సేవకులుదారిఁ జూపఁగఁ జేరెగృహము ౧౯

చం॥ అరమర లేని ప్రేమ నయనాబ్జయుగంబునఁ జిందు లాడఁగ
సరసకువచ్చుభార్య వీరసంబుఁగ నావలఁద్రోసి లోఁ కిన్
సరసర నేఁగి శయ్య నవశంబుగ వ్రాలుచు నుస్సురంచునున్
జ్వరితునిఁ బోలెఁ జేపవలఁ బడ్డవిధంబునఁ దాపమొందు
చున్॥ ౨౦

సీ॥ పరమపావనమైన బ్రహ్మవంశంబునఁ
ప్రభవించి సర్వశాస్త్రముల నేర్చి
స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానతత్పరుఁడనై
యార్జవంబునకుదాహరణమగుచు
సార్వభౌమునియొద్ద సన్మానములనంది
ధీరశాంతుఁడనన్న పేరుఁగాంచి
వరసనాతనధర్మ పక్షపాతినటంచు
నార్యసన్నుతుఁడనై యశముఁబొంది

గీ॥ వెలయుచుండెను [illegible]
వలఁ[illegible] ని [illegible]
కలఁ [illegible]
నా [illegible] ౨౧

కం॥ న [illegible]
నగ [illegible]
నగ [illegible] నే
తగిలితినసుహా ర [illegible]॥ ౨౨

గీ॥ నాదుపడవడి తెలివియు నా [illegible]
నెందివాడిలోన సెంతో [illegible]
యొంత చింతిల్లునో కో [illegible]
వశుఁడనై [illegible] సిమాలిన వా [illegible]॥ ౨౩

ఉ॥ నవ్వినసవ్వనీ బుధులు నాయన [illegible] జింతఁజెందనీ
పువ్విలు [illegible] తీవ్రశరపుంఖ [illegible] యున్
గవ్వ [illegible] పన్న నింకనే
నవ్వి [illegible] ర్వంగల [illegible] త్రోడుతన్॥ ౨౪

గీ॥ చెప్పు [illegible] యొకులకుఁ [illegible]
చేర [illegible] వారలుండిరే చింత [illegible]
ధర [illegible] యా త [illegible]
కాయ [illegible] కోడి కాంతల కార్యంబ [illegible]॥ ౨౫

ఉ॥ జావళిఁబాడుచోఁ జెలిరసస్ఫురణంబొలయంగఁజూపు నా
హావములుందలంప నహహా! పులకాంకురము ల్జనించెడిన్
బావడ పాదపద్మముల పైఁదొలుకాడగ లాస్యమాడు లీ
లావతి [illegible] బెళ్ళు [illegible] మంపెనఁగున్ మనంబునన్

ఉ॥ ఎందఱుసుందరీమణుల నీమహిఁజూడము వారి యందు నీ
చందముఁ బోయగంబు సరసత్వముజాణతనంబులున్న వే?
యిందుశిలావిధంబున మదీయమనంబలినీలవేణి పూ
ర్ణేందుముఖిద్యుతిన్ గఱఁగె నేమి యనంగలనింక నద్దిరా!॥

కం॥ దురితంబౌఁ బరభామల
సురతంబను ధర్మశాస్త్రసూక్తి యెటున్నన్
ధర వారకాంతఁ గూడుట
పరభామారతమటంచుఁ బలుకం డను నే॥ ౨౮

ఉ॥ కష్టము లెంచకుండ జపహోమములన్ దిండికిమాని నిష్ఠతో
నిష్ఠి యొనర్చి వేదముల నెప్పుడుఁ దప్పక వల్లెవేయుచున్
శిష్టులమంచు వీఁగెదు వశిప్రవరుల్ వివశాత్ములౌచుఁ ద్రి
విష్టప భోగకామినుల వెంబడి లోఁబడి సంచలింపరే? ౨౯

మ॥ వనితారత్నము రూపనైపుణులఁ దా వర్ణించి భావించి త
త్ప్రణయోద్యోతితచిత్తుఁడై తపులఁగా వాంఛించు నాలోన నే
జననిందా భయరూపమౌ పెనుపిశాచంబడ్డమైనిల్వ నా
ఘనుడార్యుండయి సెజ్జపైఁ బొరలుఁ గింకర్తవ్యతామూఢుఁడై

కం॥ తులసీదాసివ్విధమున
వెలవెలఁదినిఁ గూడుటకును వీడుటకైనన్
వలనింత లేక చింతా
జలనిధిమునుఁగంగఁ జూచి సాధ్వసమొలయన్॥ ౩౧

ఉ॥ ఆతనిజాయ యంతట రయంబునఁ జేరఁగ వచ్చి నిల్చి యే
మీ! తడవాయె లేచి, భుజియింపఁగ రాఁగఁదె యెన్నఁడిట్టి చిం
తాతిశయంబు నీయెడలఁ జక్కటకానఁగ రాదు నాథ! నీ
యీ తెలివెల్లఁ జూడ మదినెంతయు శోకము సందడిల్లెడున్॥

కం॥ ఆరోగ్యమొసఁగ నీకు వి
చారంబిది యేల మామ సౌఖ్యంబున్నే
దూరంబేగిరి వారలు
సేరుటకిఁక నెంతతడవు సేయఁ దపోకదా? ౩౬

చం॥ స్థిరమగు కూర్మి రాఘవపదేష్టంబోలిక రాజు నీవు నే
యరమరలేక సర్వజనపక్షంబుల నాదరించుచుందు రాధరా
వరుఁడెటు యేకతంబునన జనాదరసర్వుఁడుగా! వసుంధరా
మరులకు నెంతవారు నవమానము సేసినఁ జెంపుఁగాంతురే!

సీ॥ సద్వంశమునఁ బేర్మిఁ జన్మించి తలిదండ్రు
లల్లారుముద్దుగా నరయఁ బెరిఁగి
సర్వశాస్త్రంబుల శ్రమలేకమై నేర్చి
సార్వభౌముని ముఖ్యసచివుఁడగుచు
సౌందర్యలావణ్య చాతుర్యములనివాచు
సర్వదిక్కుల యశస్సంబు పర్వఁ
బాడిపంటలతోడఁ బైడిమాసులు ద్రవ్వి
తండంబులైయుండఁ దనరుచుండ
గీ॥ నెందు నొక్కింత లోటు లేదనఁగ నీకుఁ
జిత్తమందిట్టి గాటపుతావింతె గూడు
టరయ రవియందు దట్టమౌ సిటు బలియు
నట్లు తోఁచెఁగద మనోహరా! తలంప॥ ౩౮

చం॥ అరయమిఁ జేసి నే సఖినయంబొనరింపఁ ద్వదీయచిత్తమా
నరుసనుక్షోభమందెడునె ప్రాణపతీ! భవదీయదాసి నె
ప్పరుసున శిక్షసేయుటది భావ్యమొ యట్టులు చేయ కివ్విధిం
బురపురఁ బొక్కుచుంట యిది పోలునె నన్గరుణించి కావవే॥

గీ॥ యుక్తమని నీకుఁ దోఁచిన యోజ నెట్టి
కఠినశిక్షలకైనోర్వఁగలనుగాని
తమముపైఁబడఁ దేజంబు తఱుఁగు చంద్రు
ననుకరించిన నీమోముఁ గనఁగఁజాల॥ ౩౬

గీ॥ మచ్చలేనట్టిచందురు మాడ్కి వెలయు
నీదు సమ్మోము రుచి శోకనీరదములఁ
బిహితమైపోవ నానాథ! విశ్వమెల్లఁ
గాఱుచీకట్లు గ్రమ్మిన కరణిఁదోఁచు॥ ౩౭

గీ॥ మాఱుపలుకవు నాథ! వేమాఱు నిన్నుఁ
బలుకరించిన నిఁక యేమికలఁత యొక్క
మాఱు మోమిటు నా మోము నోరగంట
నేనియొకమాఱుఁ జూడవే నేమియందు॥ ౩౮

ఉ॥ భ్రాంతియెకాని కల్గదు త్రివర్గసుఖంబుల శాంతి యంచు నీ
స్వాంతమునందు నెంచి యపవర్గ నిసర్గశిమార్గ మార్గణ
క్రాంతినిలోకమంద రతిఁగాంచితివే హృదయాధినాథ! యా
వంతయు నీమనంబు తెలియ నాకగుఁ రాదిఁక నేమిసేయుదున్॥

చ॥ మమతఁ బరిత్యజించి యపమానము మానము నాత్మలోపలన్
సమత గణించి ప్రాప్తమగు సౌఖ్యతతిన్ భుజియించి నిర్వికా
రమునఁ జరించి, నేన నగరాజకుమారి ప్రియుండనంచు శాం
తిమఁగ క్షమింపరాదె యిటు దైన్యముఁ బొందమనీషకల్మియే

చ॥ తనువిడనాడి వారవనితామణిఁ గూడుమటంచుఁ జెప్పరీ
తినినిజభార్యఁ దాఁ బలుకుతీరు చెవింబడ దద్దఱిల్లి, యే

యనువునసాయ [illegible] నేర్చెనునాతియంచులోఁ
గనలుచుఁదత్సతీమణి [illegible] బుగ్గిననిబుయిలోడియుండఁ

గీ॥ జడువుఁగొన్నట్టి [illegible] గన్॥
నలికిపడియెదవిప్రుడేమితలఁచి [illegible]?
మనసుమెచ్చివె [illegible] మనసుగలెయు
వారికెఱిగింప [illegible]॥ ४३

చం॥ అనియిటులెన్నిభంగులఁ [illegible] నారమణీలలామనా
థునిమనమునంగనుంగొ [illegible] బ్రాహ్మిమదోఁవబల్కి
నన్
వినివిన నట్టులాతఁడుడు [illegible] జెందుచు మిన్నకున్నరీ
తినిఁగనిచింతఁజెంది [illegible] టనునాత్మలోవలన్॥ ४४

ఉ॥ సన్నిధిన [illegible] జెన్నెలిక్షణ్కి యాత్మలోఁ
జెన్నధిఁగ [illegible] నెన్నొ భంగులన్
మన్నన [illegible] మానముఁబూనుచున్
మహా
పన్నునిఁబోలె [illegible] టకేమిహేతువౌ

గీ॥ కింటికిప్పైన [illegible]
మేలు [illegible]
దూలెఁగాబోలుఁగాకున్న [illegible]
పలుకరించిన [illegible] న్న॥ ४५

గీ॥ నాదువాల్లభ్య సంప [illegible]
నితరభామలప్పైఁగలుగుచున్నగాని
నాకుఁజెప్పక [illegible]
నరయనెవియేని కలవెగో ప్యంబులకట॥ ४६

చం॥ అనితలఁబోసి నాథునిపదాబ్జములల్లన నూరుసీమపైఁ
గొని, వనితాలలామనిజ కోమల పాణులఁబట్టియొత్తుచున్
మనమునఁ బొంగుశోకమణు మాత్రముఁ బైకిఁబుకంగనీక చ
ల్లనిలలితోపచారముల లాలనసేయుచు భర్తకిట్లనున్॥ ౪౮

చం॥ మనముననేమిచింత యిదిమన్మథమన్మథ! పుణ్యరాశియౌ
వనితయెవర్తె రేనినిజభక్తిసుశీల సురూపసంపదన్
మనమునాహరింప నీకిటులు మన్మథమార్గణపుంఖసంహతుల్
జనుపడునొక్కొ నిన్ను వలవంతఁగలంచెడు కాంతలుందురే॥

మ॥ నిను మెప్పించి మనంబుఁజూఱకొనునా నీరేజపత్రాక్షి వి
న్నను వృన్వర్ణన సేయఁగాఁదరమొకో నాథా! తగన్ నీదుమ
న్ననకర్హంబగునట్టిపుణ్యసతి యెన్నన్ నాకునుంబూజ్యయౌ
ననుమానంబిఁక నేలనోయనఘ! యయ్యబ్జాక్షి రప్పింపుమీ॥

గీ॥ పుణ్యగరిమనుచంద్రులావణ్యసుధను
దానెక్రోలిచకోరి యుద్ధతినవహింపఁ
బగవహించునె? తొగకన్నెపంకజారిఁ
గనులఁగాంచిన మాత్రనేకనదెముదము॥ ౫౧

గీ॥ దేవఁదవులకయినఁదు దాసీనుఁడగుచుఁ
గరము మెఱయఁగఁ దత్కరగ్రహణభాగ్య
గరిమ మోదింతుపద్మినీకాంతలెల్ల
దక్షుఁడౌటఁ దప్పెదక్షుఁకిల॥ ౫౨

చ॥ అనుచుఁబతివ్రతాతిలకమా సతి యీగతిఁజాలసేవ దా
న నునయవాక్యసంతతులనాతనిఁ దేర్పఁగ నేర్పుసూపినన్
జనపతివాడఖీతిమది సంధిసేయఁగలంకఁ దేనిదా
జననుతుఁడార్తుఁడౌటఁగని సర్వముఁ దెల్పెఁదదంబకంతటన్॥

కం॥ తల్లియు నుల్లములోపలఁ
దల్లడపడియపుడు వేగఁదనయునెదరికిన్
మెల్లమఁ ప్రీతిమైఁజని
సల్లలితాలాపములను సాంత్వనమొనరన్॥ ౫౪

గీ॥ ఎంతచెప్పిన నాతఁడొక్కింతయేని
చింతవీడక కన్నమ్మ పంతగింప
నమలి యుమియుచు నేఱుచు నలిపి నలిపి
మెతుకులొకకొన్ని యెట్లెట్లొ మెసవె విసివి॥ ౫౫

కం॥ నగరాజకుమారీమణి
నిగనిగలను మంత్రివరుని నేత్రద్వయమున్
మిగులఁగ మిఱుమిట్లుగొని
జగమింతయుఁ గానరాక జాలింబడియెన్॥ ౫౬

ఉ॥ అంగజరాజ్యలక్ష్మియగు నాగణికాగణనీయ చారుప్ర
త్యంగముఁ జిత్తమందున మహాకుతుకంబున నెంచినిల్పి త
త్సంగతిఁగోరి పూజనముసల్పి తదేక నిరీక్షదీక్షమై
నింగియునేలయుంగనఁడు నిస్పృహఁజెందినయోగికైవడిన్

ఉ॥ కాసునకాసఁజేసి తనకాయము నద్దెలకిచ్చు వారకాం
తాసహవాసమే, తులసిదాసుఁడుభాగ్యమటంచు నెంచియా
యాసముఁజెంది దానివయినాసఁద్యజింపఁగ లేకలోకమున్
రోసి కృశించె నత్తరి ననూనమనోజ శిలీముఖవ్యథన్॥ ౫౮

గీ॥ హాళిమీఱఁగ వెలయాలి కేళిఁగోరి
యాలిరోసెను రాచకార్యాళిరోసె
లోకపరివాదభీతిఁ జీకాకుపడుచుఁ
దాపమొందుచు నున్నట్టికన్నరోసె॥ ౫౯

గీ॥ కొన్ని వారంబులిట్లుండి జక్కనుపప
సచివుఁ డెప్పుడు యువరాజు ...
రాక తడసిన విస్మయ ...
బిలువ నంపించె భూమినాథుఁ డెంతయిరాజు ౬౦

సీ॥ పంతులు పిల్చెంగ జనికేగ ... ప్రాల్మాలు
బాలుడెట్లను ... లాలసించి
జాగారమునఁ జేసి ...
గనిక ... జేయుచుఁ
దన్వంగితో సేకతమునా ...
నుగవానక్త ... బాలు
మదిరాక్షి సౌందర్య ...
తడఁబాటుఁ ... కను

గీ॥ బుడమియొడయని పిల్పు ... వేత
యూర్పువడగాలి సభ ...
రాజునాస్థానమును జేరె ...
విరహదందహ్యమానుఁడై ... ౬౧

గీ॥ చేరవచ్చెడు సచివుని ...
రాగపీడితుఁడని యు ...
రోగపీడితుఁడని యు ...
జెంత నాసీనుఁ గావించె ... ౬౨

చం॥ అవసరమైన యుక్తి వచనంబులఁ జెప్పి జాబిల్లెరిఁ జర్చ నేయ వి
ప్రవరనిరూప సభాస్థలికి ప్పుడు పల్కఁగ లేకునాకు నీ
యవనిఁ బచింపదెట్టియు ... సత్యంబుగ నీవు రాని చో
భవమిది దుర్భరంబుగద పాతులు మిత్రులు లేనివారికిన్॥

ఉ॥ స్వోదరపూరణార్థమయి సోదరభావముఁ జాటిసన్నిధిన్
బాసికొనంగ నిచ్చకపుమాటలు పల్కుచుఁ జిత్తమందుఁ బే
రాదట పొంగిపొర్లి నటులాదరము ప్రకటించు వారి మ
ర్యాదలు వెక్కసంబయి కుటుంబము నీ స్విలువంగ నంపితేన్॥

గీ॥ నీకు స్వస్థత లేకుంట నాకయుంటి
వనుచుఁ దెలిసిన నేస్త మిటుగ నగపత్తుఁ
గాక పిలిపింతునే రాజ్యగర్వమునను
పోయి సుఖమున రమ్మంచు భూభుజుండు॥ ౬౫

గీ॥ తులసిదాసున కీరీతి సెలవిడిరాజు
సెలవొసంగిన మరుపూట పలాత కతఁడు
పరిజనంబుల సరకుకి పాదచారి
యగుచు రయమున సభనుండి యరిగెనంత॥ ౬౬

గీ॥ కర్ణధారుఁడు లేనట్టి కలముపగిది
త్రాడుపీడినఁ దట తటలాడు గాలి
పడగ వడువున నిలుకడఁ బడయక వెర
వేఁకి వీథులఁ దిరిగె వివేకమేది ౬౭

గీ॥ ఇంటికేగంగ మనమున నిచ్చలేదు
ఇచ్చవచ్చిన యెడకేగ ధృతియు లేదు
ఎచటికేగుచునుంటినన్ స్మృతియు లేదు
ఆటకత్తియ పైఁగల యాసఁ జేసి॥ ౬౮

ఉ॥ పాటలగంధిమున్ సభను బాడినపాటలు నాడుమాటలున్
నేటికి వాని చిత్తమున నెక్కొని మాటికిమాటికి మ్రోగ శృం
గాటక మందు, నాపతి మక్కై వడి సిగ్గిడి యట్టె నిల్చి మా
ర్గాటనముఁ బల్కకుండుఁ బవిమానితనుం బడఁద్రోసి యోగినన్॥

కం॥ అడుగులు తడఁబడ జడునటు
నడయాడుచు సచివుఁడిటులు నగరమునందున్
బడలిక తెలియక తిరుగఁగ
నడురాతిరియయ్యెనంత నభమునఁ బెలుచన్॥ ౨౦

సీ॥ మోహాంధకారంబుఁ బురికొల్పు కార్మబ్బు
లుడురాజకాంతుల నడఁగఁద్రొక్కె
భోగంపు మెఱుఁగుల పోకడలఁ జూపుచు
క్షణికంబు లౌనని చాటుచు లోలసె
వ్యర్థులౌ విటకాంద్రు నఱలించు నశ్వమూ
తల బొబ్బలిడ్డు ప్రబల మొప్ప
అలఘు బుద్ధులనైనఁ జులకఁ జేసెడు మహాత్త
యౌవనోద్ధతిశీలుని బలుఁ డెగసెఁ
గీ॥ గట్టుతెగెనొ యేమొ యాకాశ గంగ
భూత నివహంబులెల్లను భీతిఁ జెంద
మిఱుపల్లంబు లేకమై మేళవింప
భయద నిర్ఘాత యుతముగ వానగురిసె॥ ౨౧

చం॥ అలజడి వానలోఁ దడిసి యమా ధరణీసురవశ్యుఁ డాత్మలో
నలజడిఁ జెంది యింటి తెరు వారయఁ బోయియు నేరకత్తఱిన్
జలమయమైన వీథులను జాఱుచు మున్గుచు నీదులాడుచున్
విలవిలపోయి యొక్క తుటిని విశ్రమమందఁగఁ దావుకో
యుచున్॥ ౨౨

గీ॥ వాడవాడలఁ దిరిగి యవ్వాడవదినె
మేడదరిఁ జేరి మొగసాల జాడఁ గాంచి

'బ్రతుకు జీవుఁడ' యంచు నా బ్రాహ్మణుండు
వడిగఁ జొరఁబారి వివశుఁడై పడియెనంత॥ ౭౩

సీ॥ సాయంతనపువేళ సానిమేళముఁగట్ట
నాయింటివేశ్య దా నరిగియపుడు
వర్షంబు శమియింపఁ బరిజనంబులతోడ
నేతెంచి యింటికి నెదుటఁబడిన
మంత్రివర్యునిఁగాంచి మదిలోన విస్మయం
బావహిల్లఁగ లోనికతనిఁ జేర్చి
వలువతోఁ దడియొత్తి చలువలు మైఁగట్టి
సెజ్జపైఁ జేర్పించి చెంతఁ జేరి
గీ॥ యుచితమైనట్టి యుపచార రచనవలన
మూర్ఛవాయఁగఁ జేసి యమ్ముద్దుగుమ్మ
నిలిచి చేతులు జోడించి నెయ్యమెసఁగఁ
బలికెనిట్టులు మధుర సంభాషణముల॥ ౭౪

ఉ॥ పావనమయ్యె నాగృహము; పండెను నాదగు పూర్వపుణ్యమున్
వావిరి యయ్యొ భావభవభవ్య మనోహరరూప! నాదు వి
ద్యా విభవంబు; భూస్థలిని నచ్చర లేమల పెంపుగాంచితిఁ
గేవలమా కృపోన్నతిని నీ విటవచ్చుట భూసురాగ్రణీ॥ ౭౫

చం॥ నృపవరదుర్లభంబయిన నీదగుదర్శనభాగ్యలబ్ధిచే
నపరిమితంబుగా మదిని హర్షముగల్గెడుఁగాని నేటివ
ర్షపుఁ బెను వెల్లువం గడు భరంపడి నీవిటవచ్చుటెన్నఁగా
శివశివ మంచులోఁగుబులు రేఁగెడు రాగమహాత్వ
మెట్టిదో ౭౬

ఉ॥ ఇంతటిసాహసంపుం బనులేల యొనర్పఁగ దాసురాలికా
వంతయునన్ మనంబు రసికాగ్రణి! తెల్పఁగవార్తనంపినన్
గంతునవచ్చినీదు పదకంజయుగంబున వ్రాలినీకెటుల్
సంతసమట్టులాడిగమునల్పకయుందునె? భక్తియుక్తనై॥ ౭౭

కం॥ అనియిటు లాగణికామణి
వినయము నటియించు నేర్పుపీఁకంగని త
జ్జననియు జాణతనంబున
నను నిట్టులు వినఁగ సచివుఁడాదర మొప్పన్॥ ౭౮

ఉ॥ ఈనలినాస్య నాదుహిత యేమి యెఱుంగనిముద్దరాలులో
కానుభవంబులేనిది మహామహులౌమిముఁబోటివారిస
మ్మానముసేయురీతులనమాత్యవతంసమ! నేరనట్టిదీ
మానినినైచియేలుము ప్రమాదవశంబున నెగ్గు సేసినన్॥ ౭౯

చం॥ అనవరతంబు గీతనటనాభ్యసనంబులఁ జారుకావ్యపా
ఠనపఠనంబులందవిలిడాయదొకప్పుడుఁదన్నుఁజూడఁగాఁ
జనవునవచ్చునారసిక సత్తములన్ మొగమెత్తిచూ
డదున్
దనకెనయైననాయకుఁడు తారసిలండని చెప్పునెప్పుడున్॥ ౮౦

సీ॥ కలహాభోజనమౌని గర్వంబుశమియింపఁ
బాటఁబాడఁగనేర్చుఁ బద్మగంధి
నటరాజుమెచ్చంగ నాట్యకౌశల్యంబు
దర్శింపగాఁ జాలుధవళనయన
నలువకేనక్కుజంబాలయు నట్టులు చిత్ర
మునువ్రాయనేర్చునీవూవుఁబోఁడి

పలుకుఁదొయ్యలి కూర్మి చెలికత్తెయో యనఁ
గవితఁ జెప్పఁగ నేర్చుఁ గాంచనాంగి

గీ॥ ఎన్ని నేర్చిన నేమి యూసన్నుతాంగ!
మెచ్చి మెప్పింపఁ జాలెడు మేలువాఁడు
గలుగకుండిన నేమేమి కలుగ నేమి
యడవిలోఁగాయు వెన్నెలయగును గాదె॥ ౮౧

గీ॥ వెట్టిరొద సేయు రోలంబవిసరమునకుఁ
బొందరానట్టి సంపంగిపువ్వుఁబోలె
నోటలేక యెతిరిగెడు వీటివిటులు
కదియ గమకింపరానిది కాంచనాంగి॥ ౮౨

కం॥ మాపడుచు పుణ్యసంపద
లేపారఁగ నాటి సభ మహీసురవర్యా!
భూపాలవంద్యమౌ నీ
శ్రీపాదద్వయముఁ గాంచుసిరి సమకూరెన్॥ ౮౩

కం॥ నినుఁగనిన నిముసమాదిగ
మనసిజ సమరూప! బాలమనమున నిన్నే
యెనయఁగ ననయముఁ గోరుచు
గనగనఁ దపియింపఁ జొచ్చెఁ గంతుని కాకన్॥ ౮౪

గీ॥ నెయ్యమది యేడ బోగంపు నెలఁత యేడ
ననుచు నెల్లిదముగ నెంచఁ జనునె యనఘ!
బురదలోపలఁ బుట్టియు సరసిజంబు
భాస్కరునిఁ గాక కాంచునే పరుల నేరి॥ ౮౫

గీ॥ దేవదాసీవతంస మీపూవుఁబోఁడి
యరయ మీకన్న దేవతలవనిఁ గలరె

నీదు దాస్యంబునకు నొప్పునెయ్యమెసఁగ
దీని నేలంగవలదె భూజానివంద్య॥ ౮౭

చం॥ అనియిటు వేశ్యమాతతనయావినయాదిగుణ ప్రశంసలన్
బనివడియింపుసేయుచు ననంగకుతూహలమేపుఁజెంద నా
తనిమనముం గలంచుచు సుతం గని బేల! యికెప్డు నేర్తువే
కనుమిదె సామివారలతిగాఢముగా శ్రమఁజెందిగందుటల్॥

క౦॥ కస్తురిపిడియం బిచ్చుచు
నిస్తంద్రత స్వామిచరణనీరజయుగముల్
హస్తములఁబట్టి యొత్తి ని
రస్తశ్రమఁజేయకుంట ప్రాజ్ఞతతెఱఁగే॥ ౮౮

క౦॥ అని కనుసైగను దనతన
యను మంత్రివరేణ్యుపైన నట్లు ప్రయోగిం
చి నయము మీఱఁగ దేవా!
పనివిని యెద విశ్రమింపు బడలిక దీరన్॥ ౮౯

క౦॥ ఈవగిఁది పలికి మోహా
కూపారమునందు విప్రకుమారుని ముంపన్
నా పూర్వపుణ్యఫలమిటుఁ
జేపడె ననియతఁడు సంతసించుచు ననియెన్॥ ౯౦

గీ॥ వానవంగుళ్లఁదడిసి దుర్భరపుశ్రమను
దారిఁగానక నాతలదాఁచుకొనఁగ
వచ్చియిటఁజేర నిది నీ నివాసమయ్యెఁ
బడఁతి తన్నినఁ బూసెజ్జఁబడినయట్లు॥ ౯౧

క౦॥ అని తన నిలయము వెలువడి
చనుదెంచినపిదప నాఁడు జరిగిన సర్వం

బును ప్రియురాలికిఁ దెలియం
గను బలుకుచు నిట్టులనియెఁ గామవశుండై॥ ౯౩

ఉ॥ **మో**దముతోడఁ జంద్రముఖి! భూధవుసన్నిధిఁ జూచినంతనే
నీదగురూపుపాదుకొనె నెమ్మనమందునఁ; జాతకంబు వ
ర్షోదయమాత్మఁగోరుకొనుచుండునటుల్ నిఁనుగోరి లోకమ
ర్యాదనతిక్రమింపఁగ భయంపడి నీదెసరాకయుండుదున్॥

గీ॥ శాంబరీవిద్య మనకది సాధ్యమేని
యూడిపోసెడు లోకంబు చూడకుండ
నిచ్చవచ్చిన తెఱఁగుల నెల్లప్రొద్దు
లిఱిగవుంగిలి సర్వంబు మఱవవచ్చు॥ ౯౪

కం॥ అనిపలుకు తులసిదాసుఁడు
తన దాసుండగు టెఱింగి ధవళేక్షణ యా
తని మనమునఁ బెనగొను భయ
మునుఁ బాపఁగ నిట్టులనియె మోహనలీలన్॥ ౯౫

గీ॥ ప్రాజ్ఞులైనట్టి మీవంటివారె యిటులు
వెఱపుఁజెందుటకన్నను వింతగలదె
సానినుంచిన గౌరవహానియున్నె
యదియు మంత్రిత్వలక్షణమగునుగాదె॥ ౯౬

గీ॥ నిజకులోచిత ధర్మంబె ఋజుపథంబు
పలలమమ్మియు వ్యాధుండు బ్రహ్మతత్త్వ
విదులతలమానికంబయి వెలయలేదొ
వేశ్యకులవృత్తి జారత్వవిధము కాదు॥ ౯౭

గీ॥ ఎవనినామాక్షరంబుల నవనియందు
వాసికెక్కినదీభూమి భరతవర్ష

మనఁగ; నారాజు తల్లినిఁగనిన తల్లి
వారభామినిగాక యెవర్త చెపుమ॥ ౯౮

గీ॥ కస్తురియుఁ బున్గు నాయామృగమ్ములందుఁ
బేరుకొనరాని నెలవులఁ బేరుకొనిన
గర్త సేయుట రసికుల కర్తమగునె
గుణగణముగల్గుచోఁ గులగణన మేల? ౯౯

గీ॥ బ్రహ్మజాతికి నాల్గువర్ణములకన్య
కలను గ్రహియింపఁదగునంచుఁ బలుకఁబడదె
సంశయంబేల విధ్యుక్త సరణినన్నుఁ
బరిణయము సేసికొనఁదగు భవ్యచరిత॥ ౧౦౦

గీ॥ జాణతనమున నిట్టులాసానిమిన్న
వెఱపువాయఁగఁ బలుక మైమఱచి యతఁడు
గేహచింతనుబాసి దాసోఽహమనుచు
వేశ్యయింటను నివసించె వెగడుదక్కి॥ ౧౦౧

కం॥ నడిపేఁపు తడియుదనుకను
గడగడ చలియించు వడఁకుఁగాకటుపై నో
గడిదేరి నిర్భయంబుగ
గడువెఱుఁగక తానమాడఁగడఁగుంగాదే॥ ౧౦౨

గీ॥ సాని కుచగౌరవంబెంచి సచివవరుఁడు
కమ్మకస్తురిఁ బులుకంగఁ గడఁగుఁగాని
యాత్మకులగౌరవంబింతయైన దలఁపఁ
డదిర! మోహప్రభావమేమనఁగవచ్చు॥ ౧౦౩

కం॥ తరుణీదరహాసమునన్
బరవశతంబొంది మంత్రి పరికింపఁడుతన్

బరిపరివితముల లోకులు
పరిహాసము సేయుచుంట పన్నగశయనా! ౧౦౪

గీ॥ సర్వశాస్త్రంబులను నేర్చి ఛాత్రకోటి
సంశయగ్రంథులను విప్పఁజాలి గణిక
కంచుకగ్రంథి విప్పుటకన్న వేఱు
గలదె పురుషార్థమనునతండలుకులేక॥ ౧౦౫

గీ॥ ఇట్లు వ్యామోహవశుఁడై మహీసురేశుఁ
డఖిలవిశ్వంబు మఱచి వేశ్యాంతికమునఁ
దిరుగు క్రీడామృగమ్ములసరణి ననుస
రించి తమకించి యెపుడుఁ జరించుచుండు॥ ౧౦౬

కం॥ ఒకనాఁడకక్కుటిలాలక
భ్రుకుటిం ఘటియించి ప్రియుని పొందొల్లక తా
వికలాత్మవోలె నుండఁగఁ
దికమకఁగొని యతఁడు దానిఁదేర్పఁగనంతన్॥ ౧౦౭

కం॥ ఎదియేకతమున నేర్పున
మదిరాక్షినిఁ బలుకరించి మానఁపుబిగి గ్ర
క్కదలఁగఁజేయఁగనెంచుచు
మృదువుగదరిఁజేరి విడియమిమ్మని యడుగన్॥ ౧౦౮

కం॥ విడియాకులాసఁగఁ దరుణీ!
విడాకు లింతటనె యీయ వేడుదె యనినన్
విడి పోకలందియిచ్చిన
గడిదేఱిన విటుఁడు నర్మగర్భితఫణితిన్॥ ౧౦౯

గీ॥ పొలఁతి నీపోఁకముడి విడిపోకవలతు
గాక వలతునె విడిపోఁక పోకలాఁడి

ఛాందస బ్రాహ్మణున కిచ్చు చందమునను
వక్క లాకులు మొగమునఁ బైతె యనిన॥ ౧౧౦

గీ॥ చాలు సరసాలు నీజాలు తెలెసెనింక
నేలిమాటలు చాలవు బేలుపరుపఁ
బ్రీతివొడలిన విడుచుట నీతిగాని
కల్లకూరిమిఁ బ్రకటింపఁ జెల్లునొక్కొ॥ ౧౧౧

ఉ॥ ఇంతటి మోసగాఁడవగు దీవని యెంచక నిన్నె కోరినా
స్వాంతము సాంతమిచ్చితి, నిశాంతము దాటి క్షణంబయేని యే
సంతకుఁబోక సంతతము శ్రాంతి యెఱుంగక నీదుసేవల
త్యంత ముదమ్మునన్ సలుపనక్కట యీగతిఁజిన్నఁబుత్తువే

కం॥ నీవంటి వారిఁబెనఁగుచు
భావజసమరంబునందు బడలుటకన్నన్
భావజజనకుని చరితలు
వే విధములఁ బాడియాడి వేసరుటతగున్॥ ౧౧౩

కం॥ అని యిటు నిష్ఠురమాడిన
వనితాదాసుండు మిగుల వగఁజెందుచు నీ
కినుకకుఁ గారణమేమే
మనసిజ సామ్రాజ్యలక్ష్మి! మనుపుము కరుణన్॥ ౧౧౪

శా॥ రోలంబాలక! నీకు నెయ్యమెద నారూఢంబుగా నిల్వనా
యాలిం బాసితి నిల్లువీడితినిఁ బ్రహ్రీత్యాగంబు గావించితిన్
కేళీలోలుఁడనౌచు నీకెలననక్షీణానురాగోర్ములు
ద్వేలంబై పొరలంగఁ దన్మయత నుత్సేకించి వర్తిల్లుదున్

సీ॥ కందొవల్ నీమోము చందురుంగాక యొం
డేమి చూడఁగలేవు భూమిలోన

సామజయాన నీ సామవాక్సంపత్తి
    శ్రుతు లెల్లవేళలఁ శోభఁగాంచు
రసనున్నవన్ని నీరసమంచు రసననీ
    యధరామృతంబాన నాసఁజెందు
పుడమిఁ ద్వాదన్యంబు ముట్టఁగానోడి నీ
    కౌఁగిలి కోరునా కాయమెపుడు

గీ॥ జాగరంబున నిదురలో స్వప్నమందు
చిత్తమందిరమున నీవు చిందులాడ
నఖిలము భవన్మయంబుగా నాత్మఁదలతుఁ
బ్రాణసఖి పల్కు నాయపరాధమేమొ॥ ౧౧౬

గీ॥ అనిన వనజాక్షి బొటబొట నశ్రులొలుక
వట్టి నయగారములఁ గనుఁబ్రామఁ దగునె
నన్నుఁ గన్నెత్తి చూచుటె యెన్ననీకు
నకట వెక్కసమయ్యె నేమందు నింక॥ ౧౧౭

ఉ॥ పాటవినంగ వేడ్కయగుఁ బాటలగంధి! యటన్న వీణియ,
న్మీటుచు భావరాగముల నీప్రణయార్ద్రనినై వెలార్ప మో
మోటయు లేక నీకనులు మూయుదె పాడినయంతవట్టు వే
యేటికి నేటికిట్లు వెగటెక్కె నె యక్కట నాదుకూరుముల్

కం॥ అనినం దరహాసము మో
మున నొలయఁగ విటవరుండు ముగ్ధా! యిది నీ
కినుకకుఁ గారణమగు నా
కనుమూయుట పాటవినుటకై చూవెయనన్॥ ౧౧౮

గీ॥ కనులు మూయంగనలయును వినుటకొఱకుఁ
బాపజాతి కటంచును బలుకఁబడును

మనుజుల కదేల మాయలుమానుమనిన
సకియ! నినుఁగూడఁ గలిగె భుజంగపదవి॥ ౧౨౦

కం॥ కనుదెఱచి యుండువేళల
గనకాంగీ! నీదు నంగకంబులపైనే
కనులున్మనమున్నిలుచుట
వినరాదీవేమిపాట వినిచితివేనిన్॥ ౧౨౧

కం॥ వినఁగోరి నీదుపాటం
గనులారఁగ నీదుచెల్వు గాంచనితప్పున్
మనమునఁ గొనకిదె నన్నున్
ఘనస్తనీ! కౌఁగిలింపఁగదవే యనియెన్॥ ౧౨౨

కం॥ మధుసూదన! మాధవ! నర
రథచోదక! సర్వసాక్షి! రఘురామ! మనో
రథచోదక! నారాయణ!
రథాంగపాణి! విజితారి! రాజీవాక్షా!॥ ౧౨౩

మా॥ సకల సుకవిగేయా! సద్గుణస్వామికాయా!
వికలహృదయదూరా! వీతరాగాత్మసారా!
శుకముఖనుత కీర్తి! సూరిబృందాప్తమూర్తి!
సుకృతి కృతచరిత్రా! శుద్ధ చిత్తాబ్జమిత్రా!॥ ౧౨౪

గద్యము.

ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలిఙ్గ మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా
చార్య శ్రీ నాగభూషణ గురువర్య కృపాకటాక్షలబ్ధ
సారస్వతోపాసనాసాదిత సరస కవితావిలాస
శ్రీనివాస కవికృత తులసీదాస చరిత్రం
బను మహా ప్రబంధంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము
ఓ మితి శివమ్.

శ్రీ

శ్రీతులసీదాస చరిత్రము

తృతీయాశ్వాసము

పత్రార్చితపాదా!
పాపధ్వాంతాబ్జమిత్ర! భక్తనిచయుని
క్షేపా! తాపత్రయహార!
రూపరహిత! నిఖిలలోకరూప! మురారీ॥

గీ॥ ఇల్లుఁబట్టక యీరీతి నెల్లవేళ
లల్లవారాంగనా లోలుఁడైనవిధము
నల్లనల్లనదాసుని తల్లి తెలిసి
భోజనపువేళ నొకనాఁడు పొంతఁజేరి॥ ౨

ఉ॥ ఉల్లముపల్లవింప సరసోక్తులఁ గొల్వునఁబుట్టు వింతలన్
దెల్లముగాఁగఁ దెల్పుచు సతీమణితో నెకసక్కెమాడుచు
న్మెల్లన మృష్టభోజ్యములనేఁ బ్రియమారఁగఁబెట్ట తిందువీ
తల్లడపాటిదేలర సుతా! భుజియింపఁగఁ దీరకున్నదే॥ 3

క॥ ఎన్నినాళ్లాయెరా నన్నుఁగన్నతండ్రి
తనివిదీరఁగ నీవు భోజనముసేసి

యెట్టి పురుషార్థసాధనకేని గాత్ర
పోషణము ముఖ్యమౌఁగాదె బుద్ధిఁదలఁప॥ ౪
గీ॥ బొట్టువెట్టంగఁ దగియెడు నట్టి క్షీర
మునను బ్రణయామృతరసంబు నొనరఁగలిపి
నీకుఁగాఁజేసె నేర్పున నీదుపత్ని
యారగింపరతండ్రి! పాయసమొకింత॥ ౫
గీ॥ పాకనైపుణి మ్రదసప్రకరమునను
నవరసంబులు దొలుకాడ నలిననయన
మమతగావించె భక్ష్యభోజ్యములు నీకు
మారువడ్డించుకొని తృప్తినారగింపు॥ ౬
గీ॥ నవశిరీషసుమంబుల నవకమొప్ప
మమతమేసికి నెనవచ్చు మార్దవంబు
గలిగి హైయంగవీనంబు నొలుకుచున్న
యీయపూపంబు నొక్కింత యెత్తిచూడు॥ ౭
కం॥ అని తరిమితరిమి వడ్డిం
చిన జననికి మారువల్క సిగ్గిలుచును వం
చినతల యెత్తక యే భో
జనమును నెట్టేట్లొచేసి చనఁజూచు నెడన్॥ ౮
గీ॥ అఁగుమొక్కింత తాంబూలరాగమేని
తోఁచు నీమోముఁజూచు కౌతుకముతోడ
వక్కలాకులుచేఁబూని ప్రణయమూర్తి
మమతవచ్చెడు నిదిగొ విడ్యమునొసంగ॥ ౯
గీ॥ పండుటాకులమీఁద నీ స్వచ్ఛమైన
ముత్తియపు సున్నపుంబూఁత పొలుపు తలఁప

విరహాదోదూయమానయా వెలఁదిమేనఁ
పర్వ్యపాండిమమట్టుల వరలుఁజూడు॥ ౧౦

గీ॥ ముక్తసంగుఁడు మీతండ్రి పుణ్యతీర్థ
సేవఁజరియింపఁ గపిలుండు దేవహూతి
కటులు తెల్పెదు నీవు నాకన్న, నీకె
యేను చెప్పంగవలసె నింకేమియందు॥ ౧౧

గీ॥ కులము మర్యాదలెన్నక కులటనొకతెఁ
దగిలి కులకాంత నిరసింపఁదగునె తండ్రి
పావనంబైన తులసిని నేవగించి
లలిఁగలంజముఁ బోషించులాగు నకట॥ ౧౨

గీ॥ కుడుచునప్పుడు చవిఁజూపి చెడుగుదిండి
పిదపఁ బరిణామశూల దోఁపించునటులు
సానితగులంబు పర్యవసానమందు
దుఃఖకరమంచు నీమదిఁదోఁపదెటులు? ౧౩

మ॥ విరహార్తిన్ నయనాబ్జయుగ్మమున నుద్వేలంబుగా బాష్పముల్
దొరఁగన్ నీకు నమంగళంబనుచుఁ దద్దుఃఖాబ్ధినింకించి, ని
ద్దురయుంగూడనురోసి నిన్దలఁచునీతోరంపుటిల్లాలిపైఁ
గరుణాపాంగములొక్కమారు వరగంగాఁజేయుమీ పుత్రకా॥ ౧౪

కం॥ అనిజనని హితముఁ దెలుపఁగ
వినయముఁబోనాడి యతఁడు వికవికనగుచున్
జనుఁబాలు ద్రావు బిడ్డకు
వినిశించినరీతి నీతి వివరించెద వే॥ ౧౫

మ॥ ననునేమన్న సహింతుఁగాని జననీ! నానాకళాచాతురీ
ఖనియౌ దానిని సానియంచును దిరస్కారంబు సేయంగనో
ర్వనుజూ దానికిఁగల్గు నమ్రతయు విశ్వాసంబు సౌజన్యమే
నని తారత్నములందుఁ గల్గవు వృథావాగ్వాదమింకేటికిన్॥

గీ॥ సానులందు నరుంధతీసతినిఁబోలు
శీలవతులును గలుగరె? సిగ్గులేక
కులము కాంతలు దిరుగరే కులటవృత్తి
యార్జవంబున్నె యభిజాతలైనమాత్ర॥ ౧౭

కం॥ అనికనలివలికి యవినయ
మున జననిఁ దృణీకరించి పోయెను వారాం
గనఁగనఁదనతడయుటకది
మనమునఁ గోపించునంచు మనికితమెనఁగన్॥ ౧౮

కం॥ ఈరీతి నతడుడు ధర్మా
చారమునకు దూరుఁడగుచు సానులవాడన్
జేరిన దూరెడు నత్తను
వారించుచు మమత మృదులభాషనిటులనున్॥ ౧౯

ఉ॥ అత్త! యిటాడన్యాయమగునమ్మ! మహామహులీదు
సూను స
ర్వోత్తము ధర్మనూత్నవిదు, నూరకెనాపతిజారకాంతలన్
హాత్తెడునట్టివాఁడె? యలయంగనయందెదియే ననన్యమా
సత్తఁగనంగఁబోలు గుణసాగరలుండరె వారకాంతలన్॥

కం॥ గండకియను వారస్త్రీ
మిండఁడపతియన్న వ్రతము మెయికొని విమలా

ఖండయశంబుంగొని యా
ఖండలుపదమందె నట్టిగాథల్ వినమే॥ ౨౧
గీ॥ అనినఁ బక్కున నవ్వి రత్నాంబయంతఁ
బడుపుఁగత్తె పతివ్రతాత్వమును నెఱపు
వింతకతయేడ నేర్చితి వెఱ్ఱిపిల్ల!
ప్రొద్దుగడవను చెపుమ యాసుద్దియనుడు
మమతయిట్లని వినిపించె మధురఫణితి॥ ౨౨
గీ॥ మచ్చరంబున నచ్చరమచ్చెకంటి
చెలువమును గెల్వఁజాలిన కలికితనము
గలిగివిటశేఖరుల కల్పకంబనంగఁ
గలదు గండకి యన్వారకాంత యొకతె॥ ౨౩
చం॥ తనుమదిఁగోరిచేరెడు నతండు దరిద్రుఁడొ, భాగ్యవంతుఁడో
యనుననుమానమూనక శుభాంగుఁడు వీఁడు కురూపి
యాతఁడం
చనక, యరోగి రోగియనియారయకుండఁగఁబూర్ణబుద్ధితో
దినమునకొక్క పూరుషు నతీమణిసేవయొనర్చు భర్తగా॥
కం॥ వింతగు పాతివ్రత్యముఁ
గాంతామణి యిట్లు నెఱపుకాలంబున శ్రీ
కాంతభజింపఁగ హరియే
కాంతంబుననున్న వేళఁ గలహాశనుఁడున్॥ ౨౪
గీ॥ దర్శనముగోరి యేతేర దానవారి
చనవు మెఱయఁగ రప్పించి సముచితాస
నమునఁగూర్చుండఁబనిచి యోనారదా! వి
శేషములుదెల్పుమన్న నాసిద్ధుఁడనియె॥ ౨౫

మ॥ జగముల్ జేసి భరించి త్రుంపఁగల వ్రా సర్వేశ! నీలోన నే
జగముండుం దలపోసి చూడఁగఁ బ్రపంచం బెల్ల నీరూపె వ
న్నగ శాయీ! భవదీయలీలఁగనియానందింపఁగాఁ గోరిము
జ్జగమే బ్రహ్ముల సంచరించెదను యుష్మత్కీర్తనాసక్తిమై॥
గీ॥ అఖిల భూతంబులకు నంతరాత్మ నీవు
తెలియనట్టి యుదంతంబుగలదె జగతి
నద్భుతంబులు నీలీల లబ్జనాభ!
నేను వినిపింప నిన వేడుకేని వినుము॥ ౨౮
కం॥ అను నంతలోన వాణీ
వనజాసన సాంబశివులు పద్మాక్షునిద
ర్శనమునకే తేరఁగనా
మునివరుఁడా మువ్వురనిట్లు పొగడెఁ భక్తిన్ ॥ ౨౯
కం॥ వెలిచూపులఁ దిలకించుచు
మలినులుమిము మువ్వురని భ్రమంపడుదురు లో
పలిచూపులఁ దెలివొందిన
యలఘులు మీరొక్కఁడనుట యరయుదురెలమిన్॥ ౩౦
గీ॥ భేదబుద్ధిఁ బారియింపఁగాదె మున్ను
మూడుమూర్తుల నొక్కఁడై పొందుపఱచి
జగతి నవతారమెత్తితీశ్వర! తరంబె
యద్వయబ్రహ్మమయు లీరలంచుఁ దెలియ॥ ౩౧
గీ॥ నీవసృష్టింతు జగము వాణీసనాథ
క్షేమమరయుదు నీవ లక్ష్మీసనాథ
ప్రళయ మొందింతు నీవ యంబా సనాథ
పనులు వేఱౌట నామరూపములు వేఱు॥ ౩౨

గీ॥ అనుచుస్తుతియింప వనజాక్షుడలంతి నవ్వు
చిన్ని వెన్నెల మోముపైఁ జిందులాడ
వింత లేమాకు నీస్తోత్రవిధములివ్వి
క్రొత్త ముచ్చటలున్నవా కొనుమనంగ
గీ॥ అవధరింపుము దేవరా! యవనియందుఁ
గలదు గండకి యన్వారకాంతయొక తె
దానికెందుఁ బతివ్రతాత్వమున నెనయు
సతుల ముజ్జగమువఁగన జాలమనిన॥ 3౪
గీ॥ బూతుఁపొగడిన యట్టులా భోగకాంత
మహిమవర్ణించెదే? లోకమాత లొద్ద
సతుల గుణశీలములు బ్రహ్మచారి వీవు
తెలియ నేరుతెయంచు వాగ్దేవి నవ్వె॥ 3౫
గీ॥ కాలునిలుకడ లేక జగంబులందు
నలవెఱుంగక తిరుగు కయ్యాలతిండి
మాటలొకపాటిగాఁ గొనమనకుఁదగునె
యనుచులాఘువ మెఁనరించెనబ్ధితనయ॥ 3౬
గీ॥ మగనివలనునఁజిక్కిన సగము మగువ
సతుల చరితంబులని నిజపతినిఁజూచి
యూరకుండెను బలుక కర్ధోక్తిలోన
సిరియు, వాణియుఁ బకపక చెలఁగినవ్వె॥ 3౭
ఉ॥ అంతట శౌరి దేవముని యాననముందిలకించి భారతీ
కాంతవచించు వాక్యములు కంజనివాసిని పల్కుతీరునా
లింతె ఛలోక్తి కాడితొవలీముఖచిత్తలుగారె భోగవుం
గాంతలునారదా! నిజముగా వచియింపుముసానివృత్తము

గీ॥ అనినఁ జేతులు జోడించి యబ్జనాభ!
లోకమాతల శీలంబుమీఁక యెఱుక
వారివర్ణింపఁగా నాకువశమె, యల్ల
సానికోనగోటిఁ బోలరే మానినులన ॥ ౩౯

కం॥ అరవిందాక్షుండంతట
దరహాసము మోముపైనఁ దాండవమాడన్
బరిహాస లీలమై యిం
దిరఁ జూచుచునిట్టులనియె దేవమునికిదా ॥ ౪౦

కం॥ మాసతిమున్నగు ముద్దియ
మాసతులని విడిచిపుచ్చి మాకఁదఱకుం
జేసితి గౌరవమైనన్
మాసంగతి తెలియకున్న మాలోమాకేఁ ॥ ౪౧

శా॥ నాసంసారము నీవెఱుంగవె జగన్నాథుండనన్ జేరెగా
నీసంకోచమువీడి చెప్పెదను, బత్నీచాపలత్వంబునన్
వాసింబాసి క్షమించి దాసువయితిన్ భక్తాళినన్నెప్డుల
క్ష్మీసంభావ్యుడనంచుఁ జేరొకానమదిన్ సిగ్గయ్యె
డున్ నారదా! ॥ ౪౨

కం॥ నినుబోలు నాప్తులొద్దను
మనసునఁగల భారముదువ మాటాడుటకేన్
వనజాసనుండు నోవఁడు
తనతలవాకిటను వాణితలఁగక యుంటన్ ॥ ౪౩

కం॥ శర్వుండాకరుఁడె మాలోఁ
బార్వతిఁ గరఁగించె నామెవశవర్తినియై

నిర్వృతినిఁ జేయువానికిఁ
బర్వతమే వంచినాఁడు పార్వతిలెక్కే ॥ ౪౪
సీ॥ అనిన గౌరీశుఁడిట్లను నబ్జనాభ!
తడవ నేమిఁటికయ్యె మాకొసఁగ నయిచట
కలఁతవెట్టకు మాకు హాళి కిప్పుడు
కొమ్మ కరుణింపదే నశక్తుండఁగాన ॥ ౪౫
సీ॥ అనుడుఁ గటకటఁ బశీవాగ్ధెలనయ యంత
నకట యిల్లాండ నిటులాడ న్యాయమగునె
వనజదళనేత్ర! నీకనపాయుని నయి
యెపుడు భజియించుచుంట నీవెఱుఁగవొకొ ॥ ౪౬
సీ॥ ధరణిలోపల రామావతారమందు
నకట! నను నీవుపజఱచియుట్టి పాట్లుఁ
జేసినట్టియవజ్ఞయు నాఁడు దేవ!
మఱవ వచ్చునె యెన్ని జన్మములకైన ॥ ౪౭
కం॥ చలనంబెంతగఁ గల్గెఁ
జెలియలికట్టలను మీఱి చెన్నటి తనముల్
గలుఁగవు తెలియవొకో నా
కులమున గోపాలబాల! గోపీలోలా ॥ ౪౮
ఉ॥ కోడలు మాటకారియని కోపిగమాడినఁ నాఁడుకొండుమీ
తోడని పార్వతీరమణి దుష్టత నాఁచిన దాఁచుకొండువా
రోడుచు మీహృదబ్జమున నొత్తిలినే పడియుండ నన్నుని
ట్లాడుట నాదు పెద్దఱికమా యడిపోనిది మీకుఁ బాడియే॥
కం॥ పన్నగశాయికి నంతటఁ
బన్నగభూషుండు పలుకుఁ బద్మాలయ

నిల్చినన్నఁ గఁ జూడికొమ్మికో! తిజ
గనన్నత సచ్చరితయగుటఁ గనకుండుదుమే ॥ ౫౦

సీ॥ మును మీనయిననాఁడు మురవైరినీజోటి
యగుటఁ దెల్పెడి చూడు మక్షియుగము
ధులియాఁచునీతోఁడ మెలఁగినందునఁ జూడు
నీగాళ్ళ చందంబు మేఘవర్ణ!
కిటివాఁచు జంబాలపటలి నీవుంట చే
పంకేజమే, రాణివాసమయ్యె
మెప్పింపఁ గోరినీ మృగరాజమధ్య దా
నకనకంబడియెగా నారసింహ!

గీ॥ దైన్యమున నీవు వడుగ వైదైత్యు వేడ
నుమ్మలించెనుగాదె కృశోదరి మును
పెన్ని చేసిన విశ్వాస మింత లేక
లాఘవంబునఁ దగవె యీలాగు పలుక ॥ ౫౧

గీ॥ అనుడు మధుసూదనుఁడు మందహాస మొప్ప
మెలు శ్రీకంఠ! యొక్కింత మేలమాడఁ
గమలతోఁ బాటు నీవును గయ్యమునకుఁ
గాలుఁ ద్రవ్వుట యిది వివేకంబె చెపుమ ॥ ౫౨

గీ॥ అనుచునిందిరఁ జగఁరీశ నబ్జనాభుఁ
దూరడింపఁగ నంతనాసారసాక్షి
స్వామి! యెటులైనవచ్చు నీసానిదానిఁ
బోలునతులెందు లే-ను పొడువు లనిన ॥ ౫౩

చం॥ అరనిముసంబ యేని కమలా! భవదీయకటాక్షలేశ మే
నరుపయిఁ బర్వునోయతఁడనంతధనంబులలోఁ జెలంగెడున్

అర నిముసంబయేని వెలయాలి కటాక్షము పక్వోనేనిసు
స్థిరచిర సంపదున్నతులు చేడ్పడు సానికి నీకు సాటియే ॥

గీ॥ సుదతి యొరులనుగూర్చి యసూయతగు న
యల్లయనసూయపై ఁబోటికరిగి మున్ను
మమ్ముఁ బలిచిన పాటులు మఱచినావె?
వాసికెక్కితె యామెతోఁ బంతమాడి ॥ ౫౫

గీ॥ తగదహంభావ మెటువంటి తరుణికైనఁ
బతనమే యగునమ్మ ముద్ధతులకెందు
వారభామినితోఁ నీకుఁ బంతమేల
యనుచు హారిపల్కె శ్రీకాంత కనలియనియె ॥ ౫౬

ఉ॥ ఎన్నఁడు మేరమీఱని సమిద్ధచరిత్రుని పుత్రినైననా
సన్నిధి సానిదానికినిఁ జాలరులోకములోని కాంతలం
చెన్నెడు నారదుండకట యీ వెడమాటలుసైచి యిప్డునే
మిన్నక యున్నలోకములు మెచ్చునె నన్నిఁక గేలి సేయవే॥

కం॥ మగవారెనిన్నుఁ గాంచిన
మగతనములు గోలుపోయి మరులు కొనంగా
మగువలఁ జెప్పగవలె నా
నగధర! చెఱుపఁగలేవె నర్తకి వ్రతముల్ ॥ ౫౮

గీ॥ పలుకులిఁక నేల యిల్లాలిపరువు నిలుప
నీకు బరువయ్యెనే గద నీరజాక్ష!
అన్న! శంకర! కావుమీవైన ననఁగఁ
గమల కన్నులుదాల్చె కంకణములంత ॥ ౫౯

గీ॥ శంకరుడంత నిట్లను సరసిజాక్షి!
వింతయాగండకీ కాంత వితముకొంత

చూడనాకును నొక్కింత వేడుకయ్యెఁ
బోయివత్తుమురండు సమ్మోదమొసఁగ ॥ ౬౦

గీ॥ అనినవంగీకరించిరి హరియు విధియు
నంతమువ్వూర్తులవనికి నవతరించి
వారకాంతను జూడఁగా మాఱువేష
ములు ధరించిరివారిలోఁ బురహరుండు ॥ ౬౧

సీ॥ మేనిపైఁగలయంత మేర భస్మత్రిపుం
డ్రముల రేఖలు విశారముగఁదాల్చి
మనికట్టులను కంఠమునను కర్ణములందు
రుద్రాక్షమాలికల్ పొదువఁజుట్టి
కుడిచేతితోనొక్క కడిఁది గంటవహించి
డాచేతితోఁబట్టి డమరుకంబు
జోలియనొకచంక వ్రేలంగఁగట్టి వే
ఱొకట మాసినప్రాఁత లొత్తఁగట్టి !

గీ॥ తిరిపెమెత్తెడు జంగంబు దేవరవలె
వేశవాటికఁజొచ్చి యావిశ్వనాథుఁ
డల్లనల్లన గండకి యిల్లుసేరి
జయమహాదేవయనుచు బిచ్చంబుగోరె ॥ ౬౨

గీ॥ భిక్షుకుని కేకవిని నీరజాక్షి వారుని
యర్చనకుదెచ్చె నక్షతలనఁగఁగుంద
సుమములను బోలనగు తండులములుకొన్ని
చిగురుదోయిలిబట్టి తాఁజేరవచ్చె ॥ ౬3

చం॥ తనదెసవచ్చువారవనితామణి గన్గొని యాదిభిక్షుకుం
డనుననఁబోఁడి! నిన్ననినయంతఁబురాంతకుకంటిమింటలన్

జనినమనోజహంతకుఁడు నయ్యాన తా పెనుభూతిమాచునన్
కెనకుఁగటా! యుపాయ మెదొ చెప్పు మపాయముగల్గకుం
డఁగన్॥ ౬౮

కం॥ అక్షతలేలా నీదం
తక్షతములె ముదము గూర్చి తనియఁగఁ జేయున్
రక్షింపు దయను తామర
సాక్షీ! మరుబారినుంటినని ప్రార్థింపన్॥ ౬౯

కం॥ కులకాంతఁ గానునే లో
కులకెల్లను గాంతనగుదుఁ గులమున గణికన్
వలచితవ యేని నేఁటికిఁ
గొలిచెదనిను భర్తగాఁగఁ గూరిమిననిన్॥ ౭౦

ఉ॥ దారువనంబులోన జడదారుల పత్నుల ముద్దరాండ్రసం
సారముఁ బాపి మేలుకొనఁజాలితివా ధనలాభమాసతుల్
గోరక యుంట. నీగణికతుంబరికింప్ప యొనర్పనెట్లు చే
కూరుతుఁ సౌమ్మటంచు మదిఁగొందల మందినరీతి దీనుఁడై॥

సీ॥ పాడిపంటలు లేవు పైడిరాసులు లేవు
కలదెల్ల మాకొక్క గంగిరెద్దు
మాణిక్యఖచితమా మందిరంబులు లేవు
మాకున్నయదియెల్ల మంచుకొండ
మేన గట్టఁగఁ జుట్టఁ జీనాంబరము లేదు
వెలిపి మెల్లను మాకు వెల్లబూది
రాచరికము లేదు రాజాశ్రయము లేదు
వ్యాపారమదియెల్ల భైక్షవృత్తి

గీ॥ ధనవిహీనుఁడ నే నెట్టు లలరుఁబోఁడి
పొందఁగలవాఁడ నిను సిరిపొందఁగూడ
కెటులు గెల్చెద నకట! పుండ్రేక్షుచాపు
నేమియందు వ్రేయుంక నా కేమిగతియొ ॥ ౬౮

గీ॥ కాలునకుఁ బాటి మునుపు మృకండు సుతుఁడు
హరుని వేఁడిన చందాన నలరుఁబోఁడి
యసమసాయకు వలని భయంబు వేర్మి
శరణమీవంచు నమ్మితిఁ గరుణఁజూడు ॥ ౬౯

కం॥ నిరుపేదతనముఁ దోఁపఁగ
హరుఁ డిట్టులు పలుక జంగమయ్యా! యేలా
యరమరిక నిన్ను నేటికి
వరియించెద భర్తగాఁగ వ్రతమిది నాకున్ ॥ ౭౦

చం॥ చనువున నన్నుఁ జేరెడు భుజంగుఁడు పేదయొ భాగ్యవంతుఁడో
యనియనుమానమూనను శుభాంగుఁడు వీఁడు కురూపి
యాతఁడం
చనన యరోగి రోగియని యారయనే వినుపూర్ణబుద్ధితో
దినమున కొక్క పూరుషు నతిప్రమదంబునఁ గొల్తు భర్తగా॥

సీ॥ అనిపల్కఁ గండకి యతనిఁ దోడ్కొనిపోయి
యర్ఘ్యపాద్యములిచ్చి యాదరించి
బడలిక దీఱంగఁ బాదంబులను బట్టి
వింజామరముతోడ విసరియంతఁ
గమ్మనూనియఁ దెచ్చి కరకంకణక్వాణ
ములు సెలంగఁ దలంటి నలుగు వెట్టి

గమకించున్నంతఁ గాంతాకాంత విస్మయ మొంది
విటవేషధారుఁడౌ విపను నేత్రుఁ
గీ॥ డొడలి నిండను దుర్గంధ యుతములగుచు
నంటఁ జేరఁగఁ జూడఁగా నలవిగాని
వ్రణశతంబులఁ గాన్పించె వారవనిత
వ్రతిపటుత్వము నొక్కింత పట్టిచూడ॥ ౬౨
ఉ॥ ఏవ మొకింత లేక నలినేక్షణ వాని వ్రణంబులన్ని నే
ర్పావహిలంగఁ గడ్గి వినయంబెసఁగన్ మృదుశయ్యఁ జేర్చి సం
భావన మొప్పవానికి సపర్య యొనర్చుచు నిద్రకొల్పగా
భావజతుల్యసుందరుఁడు బ్రాహ్మణుఁ డొక్కఁడు నచ్చె నంతలో॥
గీ॥ బ్రహ్మతేజంబు రూపొంది వచ్చెననఁగఁ
బొలుచు విప్రున కంతనా ముద్దుగుమ్మ
యతిథి సత్కారమొనరింప నల్లనగుచుఁ
దేనెలొలికెడు భంగి ధాత్రీసురుండు
సీ॥ అళికులంబునకన్న నలుపెక్కఁగాక నీ
యలకలెల్లప్పుడుఁ గులుకులాడి
అబ్జవైరికిఁ గల్గుహానివృద్ధులు లేక
నీమోము రుచి యొప్పు నిలుచుఁగాక
పతనంబు లేక యుద్ధతి నెసంగెడుఁగాక
జక్కవకవ మించి చన్నుఁదోయి
అడుసుఁ ద్రొక్కక భర్మహర్మ్యాంతరమ్ముల
నడుగు దామరలెప్పు డలరుఁగాక
గీ॥ లలిత కళలకు నెల్లను నిలయవగుచు
ధరణివిటులకు మేలిచింతామణివయి

యాయు రారోగ్యములు గల్గియమోద
వరలుచుండుగాక నిత్యసౌభాగ్యసిద్ధిన్.

క॥ అన్నులమిన్నా! నీసొగ
సెన్నగ నావాణి చాలదేలా మాటల్
తిన్నగఁ గౌగిటఁజేర్చి ప్ర
సన్నతనన్నేలుమింక సఖి! యను ప్రేమన్ ॥ ౭౬

క॥ అబ్బబ్బ! యితఁడు మన్మథు
నబ్బసుమీ రూపమెన్ననదగునోకఁడా
బిబ్బోకవతినిఁ జేరినఁ
దబ్బిబ్బై యదియుభక్తిదళుకొత్తంగన్ ॥ ౭౭

క॥ వినయమున లేచి మ్రొక్కఁగఁ
బ్రణయము దీపించు చూడ్కిరాజీవాక్షిన్
గనుఁగొని వనితాజనతా
మనోహరుండతఁడు మృదుల మధురోక్తులతోన్ ॥ ౭౮

క॥ సిరిలెక్కఁ గొననుజూ నీ
పరిరంభ సుఖంబు గలుగవసుధన్ నీమం
దిరమేవైకుంఠంబని
కరిగమనా! యుగము క్షణముగా నెంతుమదిన్ ॥ ౭౯

చం॥ అనవుఁడు వారకాంత వినయంబున నిట్లనుధన్యనైతినే
ననఘచరిత్ర నీవిటుల నాచితరీతిని నాదు మందిరం
బునకరుదెంచి ప్రీతినను బొందఁగఁగోరుటఁ జేసియైననా
మనవిని చిత్తగింపు నియమంబొకఁడున్న దలంఘునీయమై॥

క॥ దినమున మునుముందెవ్వఁడు
మనమునననుఁగోరినాడు మందిరమునకున్

జనుదెంచు నతఁడెన్నాటికి
ననునేలఁగఁ దగినయట్టి నాథుండనఘ ౮౧

సీ॥ మొదట నుదయంబున నెవన్ను మదినిఁ గోరి
యల్లజంగంబు దేవర యరుగుదెంచె
వెనుక నరుదెంచె నంతసీవిప్రవరుఁడు
వ్రతము నేఱవేర్పవలయు నెబ్భంగి నైన ॥ ౮౨

కం॥ తడయఁగ రాదిట నాతని
యొడ లెల్లను వ్రణముల య్యొనుచితవిధి న్నే
బడలక సేవయొనర్పఁగ
వడినేగఁ గవలయుఁ బోయివచ్చెదనింకన్ ॥ ౮౩

కం॥ వారాంగన యిట్లనఁగా
నారాయణుఁడాపెఁగాంచి నవ్వుచుఁబలికెన్
ఔరా! జాణతనంబున
నీరీతిః నుండ వలదె యింతులకిలలో ॥ ౮౪

కం॥ లంజెకుఁ బాతివ్రత్యము
వంజకుఁ జనుబాలు కటికవానికి దయయున్
గంజాక్షి కలవె నీకీ
జంజాటంబేల వినిన సరసులు నగరే ॥ ౮౫

కం॥ సిరిగల వాఁడనునిన్నుఁ గా
వరియించినవాఁడ రసిక వర్యుఁడవల తే
నఱచేతన్ వైకుంఠముఁ
దరుణీ చూపంగఁజాలు దక్షుఁడనగుదున్ ॥ ౮౬

కం॥ అదిరా! వెలయాండ్రిల సం
పదరానదు రేగి పాదివిపట్టుక యిటున

మ్మదురా యీమాదిజంగము
మదిరాక్షీ చెదరెనేమొ? మానసమిపుడున్ ॥ ౮౭

ఉ॥ ముద్దులగుమ్మ జంగము విభూతికిమెచ్చితొకాకవాని గం
గెద్దునుజూచిమేలు పడితే, చెడఁబుట్టితి సానులందునీ
సుద్దులమాని పంచశరసుందరులై నినుఁగోరియున్నమా
యిద్దరిలోన నొక్కని యభీష్టము నేఁటికిఁదీర్పఁ గాఁదగున్ ॥

కం॥ అనగా నిట్లనెవారాం
గనయనఘా! నీకుఁ దెల్పఁగాఁ జాలుదు నే
మనమునఁగినియకనీదా
సినిననున్ పైఁ బురుషసింహామ! వినుమా ॥ ౮౯

కం॥ నాలుగు పురుషార్థంబులఁ
జాలఁగఁగామంబునందె సహజముగ నరుల్
లోలత మెలఁగుటఁ గులసతి
శీలముఁగాపాడ ధాతసృష్టించెమమున్ ॥ ౯౦

ఉ॥ రూపమురూపవ్యామా యనికరూపులఁబేదలనొల్లమనివా
రాపఁగరాని కామవశులై కులకాంతబలాత్కరించినన్
బాపములేపుచెంది యనవద్యకులంబులు సంకిలంబులై
లోపముఁజెందవే? వసుధలో సకలంబగు ధర్మపద్ధతుల్ ।

కం॥ ఒకనికి నోడఁబడి పైవే
ఱొకఁడా తనికన్న భాగ్యయుతుఁడని ప్రథమున్
గికరించి నఁబేరినుఁ
బ్రకటముగాఁ బోరుగాదె వారిద్దఱకున్ ॥ ౯౨

కం॥ అన్నుల మిన్నకునైమును
పన్నకుఁ దమ్ములకుఁ గలహాముకు ననికాదే

పన్నెనువార్షి కనియమం
బన్నారదమౌని పాండవాగ్రమహిషికిన్ ॥ ౯౩

కం॥ బృందారకబృందమ్ములఁ
జిందర వందరలు గాఁగఁజెనకిన శూరుల్
సుందోపసుంద దైత్యులు
సుందరినొక్కర్తు వలచి చూచెడుటరయన్ ॥ ౯౪

కం॥ ఉల్లము మధురిపు పదముల
నిల్లడఁ గావించి నియతవృత్తినిమదిలో
నొల్లమియు వలపు లేకే
నెల్లరకును దాసినగుచు నిష్టముఁ దీర్తున్ ॥ ౯౫

గీ॥ ఈయఁజాలిన విటవర్యుఁడిచ్చునేని
భక్తిఁగైకొందుఁ గనకంబు శక్తిలేని
విటుని లేమిడిఁ గనిపెట్టి విసుగుకొనక
వలయుధనమిచ్చి పంపెదనలఘుచరిత ॥ ౯౬

కం॥ మోమోటమేల చెప్పెద
నామనమున కెక్క వింకనయ గారంబుల్
సామీ! మొక్కెద నేఁటికి
నామనవిని చిత్తగించి సయమునఁ బొండీ ॥ ౯౭

గీ॥ ఇట్లు నిష్కర్షగాఁ బల్కి యింతియంతఁ
గినియ వలదంచు భక్తివందనముసలిపి
వారివీడ్కొని యింటిలోపలికి నేగి
జంగమట్టులు దోఁచుభుజంగుఁ జేర ॥ ౯౮

గీ॥ కపట విటవేషధారి యాగణికఁ గాంచి
యంతరుగ్మత కల్గినట్లాద్యుఁడగుచు

మూల్గియిటునటు పొరలి వాపోయి జన్ని
గొన్నరీతిని నేమేమొగొణఁగు కొనుచుఁ
దుదకు మృతిని నటించెమృత్యుంజయుండు । ౯౯

గీ॥ అంతఁగలవరపడివారకాంతయిరుగు
పొరుగువారల రప్పించి ముసలివిటుని
జూపనెల్లరుఁ జచ్చెను జమియితఁడని
తెలుప మదిలోన సామె చింతించెనిట్లు ॥ ౧౦౦

కం॥ నాపొందున నానందము
చేపడునని ప్రీతిమెసఁగఁ జేరినయతఁడి
ట్లాపదను జెందెనక్కట
నాపాపమె కారణంబనంగావలయున్ ॥ ౧౦౧

కం॥ ఏయూరో యేపేరో
యీయనదకు బంధులెవరొ యెవ్వరిఁ బిల్తున్
నాయింట నొక్కఁడిట్టులు
కాయము బాయంగ జనులు కాకులఅవరే ౧౦౨

కం॥ ధృతిఁదూలక సహగమన
వ్రతమునఁ జితనెక్కితనువుఁ బాయన యేనిన్
బతియగు నాకున్ విటుఁడను
కతలెల్లను వితథమగునుగా యీనాటన్ ॥ ౧౦౩

కం॥ పురుష శతసంగమంబునఁ
బరిభూతంబైన తనువు వహ్నిని వేల్వన్
బరువును బరిభవమెఱుఁగని
పరిశుద్ధంబైన యాత్మ బ్రహ్మము గలియున్ ॥ ౧౦౪

గీ॥ అట్లు యభిమన్యుకొడుకున కిట్టులునాకు
శౌరివదమియఁ గలిగె భుజంగమరణ
మనుచుఁదలఁచెద వగచెలయబ్జనాభ
చింతనంబునఁ జితిపైనఁ జేస్తుమేను ॥ ౧౦౫

గీ॥ ఇట్లు దృఢముగ మదినిశ్చయించి యంతఁ
జితిని బేర్పించి శవమందుఁజేర్చి యంత
బ్రాహ్మణోత్తములకును సువాసినులకు
నర్థినొసఁగెను దక్షిణన్న యర్థమెల్ల ॥ ౧౦౬

గీ॥ తరుణి ముమ్మారు చితికిఁ బ్రదక్షిణంబు
సలిపి నిశ్చలభక్తిమై శౌరిఁదలఁచి
యగ్గిదగిలించి శాంతాత్మయగుచుఁ దాను
నధివసించెను జితిమీఁద నద్భుతముగ ॥ ౧౦౭

గీ॥ చుట్టుమూగిన జనులెల్లఁ జూచుచుండ
మృతకళేబరమంతట మింటికెగసి
యంతలో మాయమైపోయెఁ నచ్చరలును
బూలఁగురిసిరి సానిపూఁబోఁడిపైన ॥ ౧౦౮

గీ॥ అనలకీలల మాఱుగా, ననలసోన
లతివమైసోక నొదవిన యబ్బురంబు
విటశవంబట్లు మాయ మాయితము కతన
నినుమడింపగ నిదిస్వప్నమో యనుచు ॥ ౧౦౯

కం॥ వెలవెలఁ బోవుచునప్పుడా
వెలవెలఁదుక భ్రాంతయైన వేశ్య నెదుటన్
వెలసిరి, హరియుంజనువుల
వెలఁది మగండును శివుండు వినువీధిపయిన్ ॥ ౧౧౦

గీ॥ అట్లుసాక్షాత్కరించిన హరిహరాది
లోకనాథులఁ బ్రీతినాలోకనంబు
చేసియానందమునఁ జొక్కి చేడెఁగాంచి
వెన్నుఁడిట్లనెఁ జెలువవ్వ వెన్నెలొలయ ॥ ౧౧౧

కం॥ ముదితా! నీవరియించిన
ముదిజంగంబీ హరుండె భూసురుఁడై నిన్
గదిసినవాఁడీ నలువయె
పిదపన్నినుఁ జేరువిటుఁడ వెన్నుఁడనేనే ౧౧౨

కం॥ నీచరతి శీలమయ్యెను
నీచరతంబనఘమయ్యె నిష్కపటంబై
తోఁచుట మేచకకుంతల
వేచనవునఁ గోరునీయభీష్టంబిత్తున్ ॥ ౧౧౩

చం॥ అనుచుమురాంతకుండు కరుణాతిశయంబునబల్కగండకీ
వనితవినమ్రయై పలుకుఁ బద్మదళేక్షణ! దాసురాలనౌ,
ననుఁగృపనెంచిసంయమిజనంబులకున్ సులభంబుగాని మీ
యనుపమదివ్య దర్శనమహా! దయచేసితి కేముకావలెన్॥

కం॥ సిరియును రూపము విద్యయు
సరసతయును గొఱఁతలేక సరసిజనయనా
వరలెడునీయురు కరుణను
బురినెల్లెడ రసికవరులు పొగడ నెగడుదున్ ॥ ౧౧౫

కం॥ వెలిచవులఁ దవులు తలఁపులు
కులకాంతకె కల్గు మదినిఁగూడని వగుటన్
వెలయాలనైననాకో
జలజాక్షా! వలపె వెక్కసంబై తోఁచున్ ॥ ౧౧౬

కం॥ ఆశాలేశం బొక్కఁడు
దాశరథీ! నాకుఁజాల తడవుగ మదినా
వేశించి యిన్నఁ జూడఁగ బ
కాశస్థిఁ బొందెదీర్పంగాఁదగు దాసిన్॥ ౧౧౭

కం॥ తనయుల నయమున యదుసుత
కనిపించని లోపమొకఁడు గలఁచుఁ మదినీ
చనవుననుఁ దగుదు నేనిఁ
దనయుఁడ వనుమయ్య నాకుఁదామరసాక్షా॥ ౧౧౮

గీ॥ మాధవజనకుండై రహి నాకుమారుఁడైన
మారిపరమంత్రితను బాసి మామఁ గోసి
నందసతి పెంచ్కయనఁ పరమానందముఁదను
దేలించుసారవార్ధి లీలఁగడతు॥ ౧౧౯

గీ॥ తనదుకులవృత్తికిని విరుద్ధంబుగాఁగఁ
గాడు! నగ మంచు వెలయాలు కోరని యిలు
నొక్కత్రుటి విస్మితుండౌచు నూరకుండ
శౌరిఁగనుగొని యిట్లనె సాంబశివుఁడు॥ ౧౨౦

కం॥ ఆడుఁడి వేడినఁ బాడియె
వేడఁబమొనరింప నీకుఁబృథ్వీస్థలిపైఁ
గ్రోడంబవగుట కన్నన్
గూడని పనియా నె లంజ కొడుకగుట హరీ॥ ౧౨౧

కం॥ అనిపలుక శౌరి మదిలో
గినిసిన చందంబుఁదోప గిరిజాపతికి
ట్లను నాదుతత్వ మెఱఁగియు
చనునే మేలంబులాడ సమయంబిదియే॥ ౧౨౨

ఉ॥ శంకర! చాలునింక నెకసక్కెము నాకవతార లౌల్యమే?
కింకరుఁ బ్రోచు నిండుమది కేవల భక్తిని గొల్చువారికే
యంకిలిసెప్పకే దయిన నర్థినొసంగుట నాస్వభావమీ
పంకజనేత్ర కోరిక నవశ్యముఁ దీర్తునపూర్వవైఖరిన్॥ ౧౨౩

కం॥ అనినిండు ప్రీతి గండకిఁ
గనుగొని హరిఁ బట్టులనియెఁ గమలదళాక్షీ
ననుఁ గొల్చు భక్తులటుఁగా
దనఁ జాలను వారలెద్ది యడిగిర దేనిన్॥ ౧౨౪

కం॥ కోమ్మా! చిరకాలముసౌ
ఖ్యమ్ములనోలాడి పిదప గండకియనఁగా
నిమ్మహి వాహినివై నీ
విమ్ముల వసించు నిమ్మ ముల్లరకెప్పుడున్॥ ౧౨౫

కం॥ సాలగ్రామములైవే
గ్రాలుచు నీ గర్భమందుఁ గంజానన! యా
లీలన్ నీపుత్రుండనై
చాలఁగ నీసచ్చరిత్రఁ జాటెద మహిలో॥ ౧౨౬

గీ॥ వేశ్యకిట్టులు వరమిచ్చి వీడుకొలిపి
వెలవెలంబోవు కలుముల వెలఁదిఁ గమల
గర్భసతిఁ జూచి వారల గర్వముడుపఁ
బలికె మురవైరి గంభీరభాషణముల॥ ౧౨౭

చం॥ జగడము తిండిపోతనుచు సారెకు నారదు దూరుచుండు నీ
జగతిని పామరత్వమున సత్యమెఱుంగఁ గనేరిశక్యమా
జగడములేలకల్గు నరిషట్కము గీటునఁబుచ్చి దృశ్యమౌ
జగమిది యెల్లనేననుచు శాంతివహించిన వారికెన్నఁగన్॥

కం॥ మమతాహంకృతులను వెస
వమనము సేయించి శుద్ధభావులఁ జేయన్
జూమి యాంనారద మునివరా
వముతోఁ గయ్యాలఁ బెట్టువాఁడను నేనే ॥ ౧౨౯

కం॥ తనుమించిన గుణవంతులు
కనరారే యెడనటంచు గర్వముతోడన్
మినుమన్నుఁ గానకుండిన
వనజేక్షణ లార! పరిభవంబగు రూఢిన్ ॥ ౧౩౦

ఆ॥ ఇట్లు హితముఁ జెప్పి యింతుల బోధించి
కమలజునకు గరళకంఠునకును
సెలవొసంగి పంపి సిరితోడ నే తేర
తనదులోకమునకుఁ జనెమురారి॥ ౧౩౧

కం॥ అత్తా! యీకథ వింటివె
యుత్తములెంతైననుందు రూరక యేలా
యుత్తలపాటున దూఱఁగఁ
జొత్తువు నీసుతుని పరమశోభన చరితున్ ॥ ౧౩౨

కం॥ సృష్టిస్థితిలయ కారణ!
శిష్టావననిపుణ! దుష్టశిక్షాదక్షా!
అష్టాంగయోగ సులభా!
అష్టైశ్వర్య ప్రదాన! అఖిలనిదానా! ౧౩౩

మా॥ శమదమయుతవశ్యా! సత్తపః క్లేశనస్యా!
కమలదళ నిభాక్షా! ఖండితారాతిపక్షా!

శమితసుజన పాపా! సాధుచిత్త్రప్రదీపా!
రమితసకల గోపీ! రమ్యగోపాలరూపీ! ౧౩౪

గద్యము.

ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలిఙ్గ మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా
చార్య శ్రీ నాగభూషణ గురువర్య కృపాకటాక్షలబ్ధ
సారస్వతోపాసనాసాదిత సరస కవితావిలాస
శ్రీనివాస కవికృత తులసీదాస చరిత్రం
బను మహా ప్రబంధంబునందు
తృతీయాశ్వాసము
ఓమితి శివమ్.

శ్రీ

శ్రీతులసీదాస చరిత్రము

చతుర్థాశ్వాసము

రాధావదనాబ్జ చ
కోరా! యజ్ఞాన మత్తకుంజరగణకే స
రివ! యోగీంద్ర మన
స్సారసరోలంబ! నిఖిలజగదాలంబా!

కం॥ ఈలీల మారలీలల
లోలుండై వేశ్యయింటిలో లోగకదు
శ్శీలుఁడు దులసీదాసుఁడు
కాలముగడుపంగఁ దండ్రిగాశీపురిలోన్ ॥ ౧

కం॥ నశ్వరము దుఃఖమూలము
విశ్వంబనిరూఢిఁ దెలిసి విగతస్పృహుఁడై
విశ్వేశుచరణసన్నిధి
శాశ్వతమాపదముఁ గోరి శ్రద్ధాయుతుఁడై ॥ ౩

కం॥ వసియించి యహరహంబును
విసువకరుద్రాభిషేకవిధినాతండ

య్యసమాంబకు నర్చించుచు
ననమానవుభక్తి నంతరంగమున పొంగన్ ॥ ౪

కం॥ కైలాసవాస! నాకీ
కైలాటంపు బ్రదుకురోతగాఁ దోచెను నీ
కై లాస్యమాడు చిత్తము
కైలాగున నుద్ధరించి కరుణింపఁగదే ॥ ౫

కం॥ సర్వము సిద్ధంబనియం
తర్యాణులచాయఁ బలికిదంభము పేర్మిన్
గర్వించుఁ బనులుపండిన
నిర్వేదముఁ జెందునరుఁడు నిష్ఫలమైనన్ ॥ ౬

కం॥ ఆపదలును సంపదలును
మాపతి! నీలీలఁగల్గు మర్మముదీనిం
బాపియగునరు నమ్మక
తాపముదర్పంబుఁ జెంది తత్త్వముమఱచున్ ॥ ౭

కం॥ గంగాధర! నీకరుణా
పాంగముఁ బడయంగలేని భ్రాంతాత్ములు దు
స్సంగముఁ బెంచుచు సతతము
గాంగేయము కొఱకుగడ్డి కఱచెదరకటా ॥ ౮

కం॥ హైమవతీధవ! తలఁపఁగ
హేమంబున సుఖముఁగల్గునే? ధీరుండై
కామము గెల్చిననరుఁడిల
భూమానందంబుఁ జిత్తమున నే కాంచున్ ॥ ౯

ఉ॥ భ్రాంచినఁగ్రమ్మరన్ మొలచురోమములట్టులుకోర్కెలేమిగా
వించినమోసులెత్తుచును విభ్రమమందఁగఁజేసి చిత్తమం

దించుకయేని శాంతిఁగన నీయుపాయముఁగాన నేమొదన్
బంచశరారి! నీదుగుడివంచనకించనవృత్తినుండుదున్ ॥ ౧౦

కం॥ లోకాతీతుల చరితల
నే, కాలుష్యంబుఁ జూపనెంచెడియాడు
ర్లోకముఁ జేర్చకకరుణా
లోకనముల సాఁకుకునీలలోకహిత! నన్నున్ ॥ ౧౧

కం॥ చెడఁగొట్టెడివాఁడొకఁడును
జెడియెడువాఁడొక్కరుండె శివశివ! తలఁపన్
జెడఁగొట్టినఁ బడగొట్టినఁ
గడతేర్చిన నఖిలమునకుఁ గర్తవునీవే ॥ ౧౨

గీ॥ సోకహాసనఁజూలు నద్వైతసుమరియున్న
లోకనిందకు నేలఁ జీకాకుపడఁగఁ
జేతినిఁ దనంత తలగడఁ జేసికొనగఁ
* దిమ్మరెత్తిన నేరితోఁ దొమ్ములాడు ॥ ౧౩

కం॥ చంచలచిత్తుల వంచన
సించినఁ దేజంబు దఱుఁగు సిద్ధులకైనన్
గాంచనమైనను బారద
మించుకతగులంగఁ గాంతిహీనత నొందున్ ॥ ౧౪

కం॥ సరస గతిఁగాను పించియు జహ్నుతనయ
నీచగతిఁబర్వ నొకవేళ నిన్నువిడక
శైలసుతయయ్యె నుమ, మేనుసగమొసంగె
శివశివా! యిదిప్రకృతివైచిత్ర్యమహిమ ॥ ౧౫

కం॥ మంత్రిత్వమబ్బినంతస్వ
తంత్రుఁడనని విఱ్ఱవీఁగి తలపేదిభవ

తంత్రముఁ దెలియక తెలియను
దంత్రుల నాడించు నీ స్వతంత్రత సాంబా! ॥ ౧౬

కం॥ దిక్కుల నన్నిఁటి గెల్చిన
నక్కవులకుఁ జిక్క కెవ్వఁడుండును సాంబా!
దిక్కాలంబుల నెన్నక
దృక్కై శేషించి నిల్చు ధీరుల దిక్కై ॥ ౧౭

కం॥ అధికారలౌల్యము మనో
వ్యథఁ బెంచును నీచజనుల యాశ్రయ మొసఁగున్
మధువైరి మఱవఁ జేయును
విధిచోదితపథముఁ బాపు వెంగలిఁ జేయున్ ॥ ౧౮

కం॥ చేరెడు నేలకు దొరతన
మౌరా! యింతటికె యెంత యౌద్ధత్యముదు
ర్వారుండవీవు దలఁచినఁ
గారాకులుడుల్లి నట్లుఁ గాఁబడి చెడరే ॥ ౧౯

కం॥ వ్యాపారాపారమహా
కూపారమునందు మున్గి క్రుంగక యుండన్
ద్వీపై తరి మించకమున్
గాపాడుము దరినిఁ జేర్చి గౌరీనాథా! ౨౦

కం॥ కూలికిఁ జేజేయనియెడు
కూళలసభలోన నదియె గొప్పనుకొనుచుం
బ్రేలెడి శుంఠలు నేఁటికి
నేలికలై వెలసిరకట! యేలిక చదువుల్ ॥ ౨౧

కం॥ కూలికి లీలఁగ నేడ్చెడు
పోలికరొక్కంబు నాసఁ బొగడుదురంతే.

కీలి ది తెలిసియుఁ జేసియుదు
బాలేందుకలాప! మోహాపద పరవశులై ॥ ౨౨

గీ॥ విశ్వనాథుల నీరీతి వినుతిసేసి
యన్నపూర్ణకు భక్తి సాష్టాంగ మెఱఁగి
కాలభైరవునర్చించి గణపతికిని
బ్రణతిఁగావించి కాశీపురంబు వెడలి ॥ ౨౩

గీ॥ గయను బితరుల నర్చించి కరముభక్తి
ప్రీతినంతట నతఁడు త్రివేణిమునిఁగి
యుచితరీతిని రాముని యోధ్యఁగొలిచి
మధురకుంజని పార్థసారథి భజించె ॥ ౨౪

గీ॥ ఇట్టులు త్తరమునఁ గలయట్టి మేటి
క్షేత్రముల నెల్లభక్తిఁ జేరికొలిచి
దక్షిణాపథీ దేశ పథంబువట్టి
యచటి క్షేత్రంబులనుజూడ నాసఁజేసి ॥ ౨౫

గీ॥ పూరికింజని యచట సమ్మోదమునను
దారుమూర్తిని గొలిచి వందారు వగుచుఁ
బ్రార్థనముఁ జేసెనంతె సింహాచలమున
వైరి భీకరుఁడైనట్టి నారసింహు ॥ ౨౬

కం॥ తమిఁగాంచె నంతటను గౌ
తమినాతఁడు రాజ్మహేంద్రధామమునందు
త్తములైన బుధుల గోష్ఠిన్
దమమెల్లను బాఱివోలి ధన్యాత్ముండై ॥ ౨౭

గీ॥ విజయవాడకు నంతట వెడలియచటఁ
కృష్ణవేణి మునుంగుచు నింద్రకీల

శైలమధిరోహణముసేసి చాలభక్తి
కనకదుర్గాంబనిట్టులు వినుతి సేసె ॥ ౨౮

కం॥ నతిసేసిన నుతిసేసిన
సతతము నీమంత్రజపము సల్పిన నాయు
న్నతి కొఱకుఁగాక నీకై
హితమేమి యొనర్పఁగలను హిమశైలసుతా ॥ ౨౯

గీ॥ కనకదుర్గాంబ! నీపదకమల యుగముఁ
గనక, సంసారవహ్నిలోఁ గమలుచును న
కనకఁబడుచుండు పామరజనులనీవు
కనికరించకయున్నను గతియిఁకెవరు ॥ ౩౦

ఉ॥ అంతయునీవు లీలయిసుమంతయెఱుంగను మోహవార్ధిలో
ముంతువొ యుద్ధరించిభవమోచనమిచ్చి సుమేరుశృంగమం
దుంతువొ నాకదేమిటికి యోగమొభోగమొ నీదెభారమ
త్యంతమునిన్నె నమ్మితిని యార్చెదొతీర్చెదవో వరాంబికా॥

మ॥ దయసేయంగదె దివ్యసేవ్య! త్రిజగద్భద్రాను సంధాయినీ!
దయసేంగదె విశ్వనాథహృదయాంతః కర్ణికావాసినీ!
దయసేయంగదెయాశ్రితావనమహోదారవ్రతా! శాంకరీ!
కయిసేయంగదెభోగిభూషణుని యంకంబందునీబాలునిన్॥

చం॥ తిరిగితి నీఱుఁగోరి మృగతృష్ణల వెంబడినింత కాలము
మ్మరో! కడుడస్సినాఁడను ప్రమాదములింకను గల్గకుండ సా
దరమతి నన్నుఁగాచి వితథంబగు కోర్కెలనార్చి నీపదాం
బురుహామరంద పానసుఖమున్ దయసేయవె తృష్ణఁదీర్పవే॥

కం॥ ఉడుటునవా యీరచ్చల
వదరుచు నీపాదభక్తివదలుదునేమో

పదిలము సేయుమునామది
నెదినేసిన నీదు సేవయే యానటులన్ ॥ ౩౪

కం॥ పలుకడలమే యనలవడి
మొలకడమున నింటిజాడఁ బోవక యున్నన్
మఱచున గొల్లండఱవల
నెఱిఁదప్పిన విడువకమ్మ నీవాఁడఁజుమీ ॥ ౩౫

కం॥ కేరుచు నినువిడి తిరుగన్
నేరిచె నీతఱపిదూడ నిశ్చింతమెయిన్
గేరడము సేసి యంబా!
దూరము పో నీకు మిద్ది దుష్టజగము నూ! ౩౬

కం॥ నీవాఁడఁ జుమ్మ జననీ
నీవాడనె యెపుడునిల్తు నిశ్చింతమెయిన్
నీవాడించినఁ బలుకుదు
నీవాడించిన విధమున నెగడుదు జగతిన్ ॥ ౩౭

గీ॥ కనకదుర్గను సేవించి చనియతండు
గాళహస్తియుఁ దిరుమలఁ గాంచిపురము
వ్యాఘ్రపురమును దర్శించి భక్తవరుఁడు
రంగనాథునిఁ గొల్చె శ్రీరంగమేగి ॥ ౩౮

కం॥ మధురిపు వీడ్కొనియంతన్
మధురాపురి కేగియట సమాహితుఁడై య
వ్యధుఁడై మీనాక్షీ వద
మధువానెన్ భక్తవరుఁడమంద ప్రీతిన్ ॥ ౩౯

కం॥ చని యాత్మారాముఁడు దా
ననంతశయనమున కంత నధిక ప్రీతిన్

గనుగొని వినుతించెను ప
ద్మనాభునత్యంతభక్తి దైవారంగన్ ॥ ౪౦

ఆ॥ తిరువనంతపురిని దిరువీధులందునఁ
బైట లేకఁ బట్టబయలుగాఁగ
తిరుగు తరుణుల, దెసదృష్టుల ని గుడింప
కబ్జనాభుఁ గొల్చునతఁడె ఘనుడు ॥ ౪౧

కం॥ అన్యాలోచన మెల్లన్
సన్యాసముఁ జేసియతఁడు శాంతాత్ముండై
కన్యాకుమారికిం జని
ధన్యాత్ముఁడు దేవి నీవిధంబునఁ బొగడెన్ ॥ ౪౨

చ॥ ఇదియగుదూర్పుసంద్రమిది యేయగుఁబశ్చిమవార్ధి యంచు నే
దుద మొదలెన్న లేక భ్రమతోఁ జరియించితిఁ గన్యాకాంబ! నీ
సదనముఁ జేరి చూచు నెడ సాగర మొక్కఁడె యయ్యె నట్లు నీ
పదభజనంబునన్ జగము బ్రహ్మముజీవుఁడునొక్కఁడే గదా!

ఉ॥ నన్నెఱుఁగంగలేక జననంబు మొదల్కొని దుష్టసంగతిన్
మిన్నును మన్ను నుంగనని నీచుఁడటంచుఁ దృణీకరించుటో
తెన్నుఁ గిప్పుడైన నరుదెంచెనుఁ వీఁడని సంతసించుటో
కన్నెకుమారి! నీవదన కంజమునందలి మందహాసముల్ ॥

శా॥ భేదజ్ఞానము పెంచి మూఢులిలఁగా పేయంబుతో గ్రాసవా
సోదైన్యంబులు గల్గునంచు మదిసంక్షోభించిరో యంబ! నీ
పాదద్వంద్వముఁ గొల్వ నేరరుగదా భావింపగాఁ బ్రేతకున్
రా దేవత్రయముబియ్యమిన్నియిడ రేరాకున్నె నిన్ గొల్చుచో ॥

ఉ॥ మాత! భవత్పదాబ్జమహిమంబది యేమని చెప్పవచ్చుఁ జం
ద్రాతపమట్లుఁ దిగ్మకరుఁడైననుజల్లనిమెండగాయు, నో

గా తపనీయమూర్తి! నినుఁగన్నులఁ గాంచినయంత దాసుఁడై
చేతులు మోడ్చి నీచరణ సేవకుఁడౌఁగదె యెట్టిదుష్టుఁడేన్॥

ఉ॥ హద్దుల మీఱిదుష్టమును వ్యర్థమునౌ జగమందు దూరివల్
సుద్దుల వల్కు కూటికయి స్రుక్కితిఁ జిక్కితి దానఁగల్గు నా
పద్దశయుంగణింపక భవాని! ననున్ కృపఁజూడుమమ్మ నీ
ముద్దులు మూటగట్టునగు మోముస్మరించెద నాత్మశాంతికై॥

ఉ॥ విద్దెలనేర్తుఁ గూటికయి వేసరకుండఁగఁ గూర్తు విత్తమున్
బద్దెములల్లనేర్తుఁ బ్రతివాదులఁ గెల్వఁగ నేర్తునైన నా
కెద్దియుఁ శాంతి నీదుపరమేశ్వరి! నన్ కృపఁజూడుమింక నీ
ముద్దులు మూటగట్టునగు మోముస్మరించెద నాత్మశాంతికై॥

ఉ॥ పెద్దలపొద్దఁ జేర్చియుపవేకపుఁ గోర్కులనెల్లనార్చి నా
బుద్ధులజాలు మార్చి సుకవుల్ గనిపించిన త్రోవఁగూర్చి యా
పద్దెలనన్ని తీర్చి ననుఁ బాలన సేయుమదంబ! యింక నీ
ముద్దులు మూటగట్టునగు మోముస్మరించెద నాత్మశాంతికై॥

ఉ॥ తద్దయు నంబ! నీయడుగు దామరలన్ భజియింప దుర్లభం
బెద్దియునైన నుండఁగలదే? యింత యెఱుంగక, హాంతతోఁ నరుం
డెద్దియునైనఁ జేయును నిజేచ్ఛలఁ బొందగఁబందయాచు నీ
ముద్దులు మూటగట్టునగు మోముస్మరించెద నాత్మశాంతికై॥

ఉ॥ నిద్దురఁగాంచి మేల్కొనుట నిశ్చయ మెట్టులు ప్రాణమెంతలో
వద్దిర దేహమున్ విడచు నారయ యజ్ఞానము దుఃఖమూలమై
బుద్ధిఁగలంచు నీదుపదముల్ మదినిల్పని నాస్తికాళి నీ
ముద్దులు మూటగట్టునగు మోముస్మరించెద నాత్మశాంతికై॥

కం॥ తనివిపోవ దెంతచూచిన
జననీ! భవదీయసృష్టి శబలత యెన్నేఁ

గనినన్ ఘనమగు దృశ్యము
లనయముం గల్పించుచుందువద్భుత లీలన్॥ ౫౨

కం॥ వెలిఁజూడఁ దరమె? నాలో
వలనే కను పింపు జగదుపాదానంబై
లలితంబగు నీరూపము
లలితా నీకన్న వేఱెలంగలదె కనన్॥ ౫౩

కం॥ కలయనిన౦ గల్లయనను
గలదాల్లను నీ వెనుమి జగంబున నందున్
బలుపడితముగాఁ జూచు మొదటిగట
కలదే నవిదొల్లనీకుఁ దెరమె యనంబా॥ ౫౪

గీ॥ అర్ధనీరీతి నడచు నిత్యోపహార
విధి ఘనానించి యాచార్యులను దెలిసి జాల
సేవఁ బ్రవరోగి స్వాంతమునేసి దానఁ
గడతెరఁ జనవుడికేను నరులెల్ల కనను॥ ౫౫

సీ॥ తీర్థస్థలంబులు దేవతాళికలింపి
వాగ్దోషముల నెల్లఁ బరిహరించి
సోమరసముఁ జేర్చి హోమముఁ జేసి చెప్ప
రాఁగవారిని గురుకలుషముడిపి
వర మోపదమునుఁ బరమేశ్వరధ్యాన
మునఁజిత్తమాలిన్యమును దొలంచి
సాధుసజ్జన బృందసంసేవనంబునఁ
గలుషకర్మములెల్లఁ గడతుఁద్రోచి

గీ॥ మోహలోభాది సంసారమూలములను
బలిమిఁ గూకటివేళ్ళతో నులిమివైచి

మోక్షలక్ష్మీ సనాథుఁడై పుణ్యుఁ డతఁడు
మగిడి నిజపురికరుదెంచె మధువిరోధి॥ ౫౬

గీ॥ ఇట్లు క్షేమంబుగా నతఁడిల్లు సేర
సంతసంబును భక్తియు సందడింప
దనదుకాంతయుఁ గోడలు వినతి సేయ
వారిదీవించి సుతుఁజూడఁ గోరునంత॥ ౫౭

కం॥ ఆగడమునఁ దనకొమరుఁడు
బోగపు టాగలకులోఁగి పోయినవితము
ద్వేగమున భార్య తెలుపఁగ
సాగరగంభీరుఁడతఁడు శాంతాత్ముండై॥ ౫౮

కం॥ తనసతిని నేర్పుతో సాం
త్వనవాక్యంబుల బుజ్జగించి పలుకకలోలో
మనమునఁ గుమిలెడు కోడలి
మనికితమును మాన్చితన కుమారునిఁ దెలుపన్॥ ౫౯

కం॥ తరుణముఁగని యొకనాఁడా
తురతన్ భుజియించి పెరటిత్రోవ నతఁడు వ్రా
నరసిజతనమున నిల్పుచుఁ
గరుణాసాగరుఁడు దండ్రిగారాబమునన్॥ ౬౦

శా॥ ఈ యాదేశము నాకయెల్లెడల నెంతేసాహసంబొప్పఁగా
గాయక్లేశమునోర్చి నిన్గనెదుకాంక్షన్ బ్రాణముల్ నిల్పియు
ట్లోయాత్రల్ నెఱవేర్చి యాత్రమున రానోయన్న! యొక్క
ప్పుడున్
డాయంజేరవు సేమమూరయు వినెన్నాళ్లైనసుం బుత్రకా!॥
౬౧

ఆ॥ నదులువచ్చికూడినను గూడకున్నను
పెరిగిపోఁడొకింత తఱిగిపోఁడు
కొడుకుఁగాంచి వార్ధికొండంత గాఁబొంగుఁ
బుత్రమోహమెంత ముమ్మరంబొ ॥ ౬౨

కం॥ ఈ మాయావిషయములం గల
యాయద్భుతవిషయములను నడుగవు పోనీ
నాయంత నేనుబిలిచిన
నోయనియేఁ బలుకవకట యుక్తమె తండ్రీ । ౬౩

కం॥ మనమునఁ దోఁచిన శంకలఁ
జనవుననాతోడఁ బల్కి శ్రద్ధమెయిఁగా
వినిచినదెల్లను నేర్తువు
ఘనుపటి తెలఁగెల్ల మాతెఁబూర్ణుఁడవైతే ॥ ౬౪

కం॥ నాతో భుజియింపక నీ
వేతఱినోయిన్ని మెతుకు లెట్లులొతినిరో
హా! తహాతనాఁబడి యరుగుదు
వీతీరిది యేమినాకు నెఱుఁగం దగదే ౬౫

కం॥ వచ్చీఁ గింటికిఁటన్నన్
ముచ్చట నేబిల్చినంతఁ బారుగుననిలకే
మ్రుచ్చువితంబునఁ దొడిఁబడి
చెచ్చెరఁబోవంగ నేల చెపుమ కుమారా ॥ ౬౬

కం॥ ఓజలయోజలుమీఱవ
యో! జడునటులక్క టకట! యున్మత్తునియ
ట్లోజచెడియేల తిరుగుదు
యోజనమింతైనఁగలదె యోగ్యతవలదే ॥ ౬౭

కం॥ రాజద్రోహము సేసితొ
భూజనులను హింససేసి పొక్కుదువొ మదిన్?
మాజీవగట్టువీవను
నీజననికినాకుఁ దెల్పనెగులెమిటికిన్ ॥ ౬౮

కం॥ చేసిన దేశము గాసి
దోసము రాకుండునె విబుధులకేని భువిన్
చేసినపాపము చెప్పుట
తోసరియను మాటవినవె దుఃఖంబేలా ॥ ౬౯

కం॥ పశ్చాత్తాపము గల్గి వి
పశ్చితులగు నాప్తులొద్దఁ బల్కుట యే ప్రా
యశ్చిత్తమనుచు నెఱుఁగుము
నిశ్చయముగ ధర్మసూక్ష్మనిర్ణయ మిదియే ॥ ౭౦

చం॥ అపరిమితానురాగమున నాత్మజునీగతిబుజ్జగించినన్
గపటము వీడి,వాఁడు జనకల్మష వృత్తము జెప్పకోకమూ
గపగిది మారుమాటఁబలుకంగనుజాలకయున్నఁజూచియా
చపలుని మార్దవంబున వశంవదు జేయఁగ రాదటంచనెఁ॥

శా॥ ఓరీమూర్ఖుఁడ! యింత చెప్పిననదేదో దాఁచి,లోమ్రింగి,నే
ధీరుండాడనటంచు నెంచకుమ,యుద్వేగంబునం గ్రక్కఁగా
నారోగ్యంబగుఁగాక హాలాహలతుల్యంబైన యప్పాపమున్
గౌరీనాథుఁడుమ్రింగెఁగా కొఱలక కార్యంబుసాధ్యంబొకో

కం॥ నీవెంత దాఁచి పుచ్చిన
నీవంకర నడతయెల్లనే దెలియనొకో!
నీవే త్రపవిడి చెప్పిన
భావము పరిశుద్ధమై ప్రభావముకలుగున్ ॥ ౭౩

కం॥ నాయధికారముఁ బ్రోవఁగ
నీయఘముల్ దెల్పుమనను నీమదినియుపా
దేయంబెదియో చూడుము
హేయంబగు తెరువు విడుపు మెఱుఁగ వెప్రతా॥ ౭౪

కం॥ జంకంగొంకను వీడి,ని
రంకుశముగ సాని సరస సహములు రాత్రుల్
కింకరవృత్తి మెలంగుదు
పంకేరుహగర్భు వ్రాత బలమెట్టిదియో॥ ౭౫

కం॥ సంసారాంబుధిలోన రి
రంసకు ఫలమైతి పుత్రరత్నంబవు ని
స్సంశయము మనుకొనఁగాఁగుల
పాంసన! యిటు తేలె నీప్రవర్తన మెల్లన్॥ ౭౬

గీ॥ దక్షిణావర్తశంఖ సంతానమందు
క్షుద్రమైనట్టి యానత్తగుల్లపోల్కి
పరమపావనమైనట్టి వంశమందుఁ
బుట్టినాఁడవు బ్రాహ్మణబ్రువుఁడవీవు॥ ౭౭

ఉ॥ సోమరసంబుల భ్యమగుచోనదియెంగిలిదయ్యె నేనియుఁ
గామనసేయుటొప్పగునుగాక యొకింత జుగుప్స లేక, యు
య్యో! మహిషాదిసత్త్వశతముద్ధతిఁ జొచ్చి కలంచుగుంటనీ
రేమని త్రాగఁబోవుదువిసీ మదినెంచవె యుచ్చనీచముల్॥

కం॥ ఆకలియయ్యెంగానీ
మేకొని తిననౌనె యేయమేధ్యంబైనన్
మైకము గ్రమ్మెనె తండ్రీ!
నీ కెక్కడ దొఱకెఁ గామినీగ్రహమకటా॥ ౭౯

క॥ కూడిన వీడిన స్వేచ్ఛం
గ్రీడించుట పౌరుషంబు రీతియగునుగా
క్రీడామృగముల వగిదిని
నాడించినయట్టు లాటలాడెద వేలా॥ ౧౦

క॥ విలిచిన వలపులవలనను
గలుగునెయానంద మకట! కాంతనిజముగా
వలచిన నలయకయలుగక
కలిగిన లేకున్నఁ గొలుచుఁగా నిజనాథున్॥ ౧౧

క॥ ఒడలప్పగింప నేమగు
నెడమీయ దొకింతయేని యింగితమరయన్
బెడదారికీడ్చి విటునిన్
బడుగుంగావించి వారభామిని విడచున్॥ ౧౨

క॥ నమ్మదు ధనమేమిచ్చిన
నమ్మకమమ్మఁ(పుసరకె! నమ్మనయటులే
నమ్మించు విటులవీధుల
నమ్మించును వారిపశుగృహారామములన్॥ ౧౩

క॥ అజుఁడైనఁగాని యీ కా
యజుఁడైనను గాని సానికంటినమైనన్
గజభుక్త కపిత్థంబటు
నిజసారముగోలుపోవు నిజముకుమారా॥ ౧౪

మ॥ సదసద్వస్తు వివేకయుక్తమగు ప్రజ్ఞానంబునన్ భూరిశాం
తిద మానందనిదానమా సుపరతిన్ ధీరుండ వైమించి పెం
చుదునాకీర్తినిఁబెంతు మోదమును శుశ్రూషావిధిన్ నాకునే
రెదురీలోకము నందనంగనకటా యిట్లైతివే పుత్రకా॥ ౧౫

కం॥ తలకొరివిడఁ బెట్టఁగాఁదన
యులెవ్వరు లేర, రాజపురుషులుండరె శవమున్
వెలికీడ్వ నక్కటకటా!
పలుపలుకులికేలవంశపావన! నీతోన్॥ ౮౬

కం॥ అయయో! శిష్యభ్రాంతిత
నయునెడలందప్పఁగాదె నాకేమిటికీ
స్మయమింక స్వేచ్ఛనిందే
నయసూరా! విడెబంధనంబిఁక గఁబోదున్॥ ౮౭

కం॥ రామపదభక్తుఁడా! జ్ఞా
రాముఁడు తనకొమరు కొమరుఁబాయఁపుఁ జేఁతల్
రామావ్యామోహంబును
నేనెయ్యి మరలింపలేక యిట్లనుఁ డదకున్॥ ౮౮

కం॥ తలతిక్కదీని మోహా
త్కలికకుఁ దగుకలిగమిడఁగ కాలంబిదెరాఁ
గలదింక నంతదముకన్
మెలఁగుముని యిష్టవచ్చుమేరకుఁ బుత్త్రా ౮౯

శా॥ నాసర్వస్వము మున్నెశిష్యునకొసంగితిన్; నావిత్తమాదింక నే
యాసల్ లేవొక గష్యయున్ వలను భిక్షాహారిన్ శాంతి ది
గ్వాసున్ గౌరిమనోజ్ఞవాసు కరుణావ్యాసున్ మదిన్ దల్చి సూ
యాసంబూన్చెదు నెల్లకర్మముల సన్యాసంబుగావించెదన్॥

కం॥ ఎన్నఁగఁ నాకడనింకను
నున్నదినవరత్నహారమొక్కఁడు నాకున్
మున్నొసఁగెదానిజనకుం
డన్నా! నీకిత్తునదియునసురక్తిమెయిన్॥ ౯౧

కం॥ జరయును రుజయును బొరయక
నిరంతరముఁ గంతసీమ నెమ్మనిదీనిన్
ధరియించువారు నవభా
సురకాంతిని వెలయు చంద్రుడు సురలోయనఁగన్॥ ౯౨

కం॥ అని యాహారము తనతన
యునకప్పనసేసి నిస్పృహుండై యరిగెన్
జనితాపాపవహామాజీ
వనమున నానందవననివాసము సేయన్॥ ౯౩

కం॥ వైరాగ్యంబున జనకుఁడు
వారాణసికేగు నంచు వగవక మదిలోఁ
దీరెను ముదుసలి యాతని
పోరని యత్తులసిదాసు మోదంబెసఁగన్॥ ౯౪

కం॥ ఎప్పటి చొప్పునఁ దప్పక
కప్పిన మోహంపుమబ్బు కతననతండా
యొప్పులకుప్పకు వశుఁడై
తప్పొప్పుల నరయలేక తన్మయుఁడయ్యెన్॥ ౯౫

కం॥ వారస్త్రీవ్యామోహము
నారసమటు హృదయమందు నాటుకొనంగా
నీరసమొదవ్రటఁ దెలిపియుఁ
బౌరుషమున నూడఁబెరుక భయపడునకటా॥ ౯౬

కం॥ సుడిఁబడి విడివడఁ గడఁగియు
సుడివడు హతభాగ్యునటులు సోలియు నతఁడా
పడపుంబడఁ తుకబంధము
నడలింప మనోబలంబు చాలక యుండెన్॥ ౯౭

గీ॥ జనకుని హితోపదేశంబు సరకు సేయ
కల్లవారాంగనను దొంటియట్టులెనసి
యుండెనేకాని కుడిచిన తిండితావి
త్రేపునకు వచ్చినటులుపదేశమద్ది ॥ ౯౮

గీ॥ తేప తేపకుమదిలోనఁ దెర్లి తెర్లి
కలఁత వెట్టఁగఁదొలుతటి వలపు దరిగె
నేమొ? మణి హారవృత్తాంతమింతయైన
వేశ్య కెఱిఁగింపడయ్యె నావిటవరుండు ॥ ౯౯

గీ॥ కొన్నివారంబులీరీతి చన్నపిదపఁ
జేటియొక్కతె యవ్వేశ్యచెంతఁజేరి
మంతనంబున హారవృత్తాంత మెల్లఁ
దెలియఁజెప్పుచుఁ బలికె నాకలికికిటులు ౧౦౦

కం॥ ఆహారము ముచ్చట నీ
కాహా! రవ్వంతయైన నతఁడుదెలుపఁడే
యాహారముడిగియేనీ
వాహారముఁగొనుము నిత్యయౌవనమందన్ ॥ ౧౦౧

ఆ॥ ఇట్లు ప్రోత్సహింపనిస్సిరో! హారంబుఁ
గొనసినాడుజాణకైన మదేల
యనుచునొక్కనాఁడు కినుకను నటియించి
విటునకిట్టులనియె వెలవెలంది ॥ ౧౦౨

క॥ కన్నొత్తియొరునిఁ జూడక
నిన్నెనెఱి నమ్మికొల్తు నిష్కపటముగాఁ
బున్నెముపురుషార్థంబని
యెన్నేఁజేసితిని మెప్పుకింతయుఁ గలదే ॥ ౧౦౩

ఉ॥ అయ్యయో! యెంతకాలమిటులర్థిభజించిననొక్కనాటికే
నెయ్యము లేకపోయెనవనీస్థలిమంచికి మంచియున్ననీ
యయ్యయొసంగినట్టి మణిహారము ముచ్చటలుంగనోచుకో
దయ్యెనుదాసురాలిది యహా! ప్రణయంబన నిట్టిదేకదో॥

కం॥ ఆమణిహారము కతన ని
రామయనవయౌవనంబనంతంబై తే
జోమయసుందరగాత్రుఁడ
వై మెఱసిన నాకుఁగాక హర్షమెవరికో ౧౦౫

గీ॥ నిత్యయౌవనసంపద న్వితుఁడవగుచు
మధుకరం బట్లువరుససమ్మద మొసంగఁ
బూవుఁబోఁడుల నెందఱఁబొందితేనిఁ
జింతయేటికి నినుఁజూచుసిరియచాలు ౧౦౬

కం॥ ముదుసలి నైనను నీదగు
వదనాబ్జముఁ జూడఁగల్గు భాగ్యమొదవెనే
నదియేపదివేలనుకొని
ముదమందెదనిక్క మిద్ది సువ్మాటికిసన్ ॥ ౧౦౭

కం॥ తినగుట్టుఁ దెలిసి గడుసుం
దనమున నిటులాడవొంగతనము బయలుగా
మనమునఁ గలఁగెడుచోగుని
యనువున నత్తులసిదాసుఁడనియెఁదరుసకిన్ ॥ ౧౦౮

కం॥ చను నేనీకిటులాడఁగ
మనోహారినినున్ ద్యజించిమతియొక్కతె నున్నై
కొనసేర్తునె కనిసైతునె
తనుశోభ యొకింతనీకుఁ దఱఁగిననైనన్ ॥ ౧౦౯

గీ॥ ఎద్ది ప్రియమగు మనుజున కెపుడు దాని
సర్వవిధములఁ జెడకుండఁ జక్కఁ దిద్ది
రక్షసేయుట యొప్పుగా రాజవదన!
కలదె నీకన్నఁ బ్రియమైన దిల నొకండు॥ ౧౧౦

కం॥ ఓయమృతాంశునిభానన
నాయావన భాగ్యమునకు నష్టముగల దే
నీయధరామృత పానం
బీయదె త్రిదశత్వసిద్ధి నెప్పుడి నాకున్॥

శా॥ నీలావణ్యపయోధిలో సతత మోనీరేజపత్త్రాక్షి! కే
ళీలోలుండను గాఁగ శీర్షమగు నే లేఁ బ్రాయమింతైన నెం
దేలావణ్యసుసంగతిం జెడవుగా దే వస్తువుల్ ధాత్రిలో;
నేలా సంశయ మింక హారమిది నీ వేకొమ్ము ప్రాణేశ్వరీ! ౧౧౨

కం॥ ఏమఱకుండ నిరంతర
మీ మణిహారము ధరింపు మీనాక్షీ!
క్షేమంబయ్యెడు నీకే
రామామణి నాటియుంగరసలో నెన్నన్॥ ౧౧౩

మ॥ ఘనసర్వస్వముఁ దారవోసి యటు భృత్యప్రాయుఁడై కొల్చినన్
వనజాతేక్షణ వానికన్నుమఱఁగి విశ్వాసంబు లే కొక్కఁడుం
డెనకానిన్ వరియించి గూఢగతిఁ గ్రీడించున్ గటా! దానినే
మననాభోగిసపోక తిన్న సగు లెండైనం గనన్ వచ్చునే॥ ౧౧౪

గీ॥ అబ్జబాంధవు సాహచర్యంబు నెఱపి
మహిఁ బతివ్రతలకు నుపమానమైన
ఛాయయే నాథుఁ గనుఁ బ్రామి సంజవడిన
క్షుద్రదీపంబులను దగఁ లోఁగను నయ్యారె! ౧౧౫

గీ॥ అంతనొకనాఁటి మధ్యాహ్నమందుఁ దులసి
తనగృహంబునకేగి భోజనము సేసి
శరజవంబునఁ బ్రగమ్మర సానిఁ గూడ
నరిగిపడుకటియింటిలో నడుగు వెట్ట॥ ౧౧౬

కం॥ అడుగుల యలుకుడు విని తుం
డుడుకొప్పఁగ నెవఁడో పెరటిత్రోవంజనఁజో
రుఁడొయను శంక నతని వెం
బడించి పట్టుకొనెఁదులసి బంటుతనమునన్॥ ౧౧౭

చం॥ ఎదితనతాతకూర్మి మెయి నిచ్చెనుదంఢ్రికి మేలుఁగోరి; యె
య్యదితనకిచ్చెఁదండ్రియు;ననర్ఘముదివ్యమటంచెంచెఱింగిఁయె
య్యదిపయికొన్న మోహవశుడైనగ రాజకుమారికిచ్చెతాఁ
బ్రదశపదంబునందిన గతిన్ గడునుబ్బునొయట్టిహారమున్॥

గీ॥ వానిమెడలోనఁజూచి సంభ్రమముఁబొంది
యక్కటక్కట యీదుష్టుఁడాహరించె
నంచుఁగింకను ముష్టిప్రహారమిచ్చి
తనదుహారంబుఁ గైకొనఁగినుకవాఁడు॥ ౧౧౯

కం॥ హాసీపోసీవి పుల
తో నేలయఁటంచు నేనుదొలఁగి చనంగాఁ
బైనెత్తివత్తు వీఁకనే
పూనిన నాయెదుట నిలువఁబోలునెనీకున్॥ ౧౨౦

ఆ॥ నన్నుఁగొట్టనేల నాకంఠమున వ్రేలు
సరముఁగొనఁగనేల చలముఁబూని
దొంగిలింపలేదు తొంగలింపఁగఁగూర్మి
హారమిచ్చెరాజయాచితముగ॥ ౧౨౧

ఉ॥ అనవిని కిన్కమై కనులనగ్నికణంబులొల్కఁ బల్కు దాసుఁడా
మనుజునిఁజూచి యోతులువ! మాయలుసాగవు చౌర్య విద్యలన్
ఘనుఁడవఁటంచుఁ దెల్పుటకుఁగా సభసేసిరె హారసిద్ధియే
మనుజవిభుండు నీకుబహుమానముగానిడెఁబళ్యతోహరా!॥

గీ॥ అనిన వెడనవ్వునవ్వుచు నతఁడుపల్కు
చౌర్యకౌశల్యమును జూట సభయొనర్ప
రవనిపతి యొవ్వఁడును నాకుహారమీఁడు
వెఱ్ఱిబావఁడ! నిజముఁజెప్పెదను వినుము ॥ ౧౨౩

చం॥ ఎవతెనురాజు రాజనుచు నెప్పుడుముద్దుగఁబిల్చుచుండు వే
యువతికి బానిసీనియటు లోర్పునసేవలు సేయుచుండు వే
ప్రవిమలపూర్ణచంద్రముఖి రాజయి దాస్యమునకు నిచ్చెవా
స్తవముగ నాదురాణియయి దాసియు నైభజయించునాత్మ లోన్॥ ౧౨౪

కం॥ అనగ రాజకుమారి య
నూనంబగు ప్రీతి నానమున్నతిమదిలో
నూనుచు నీహారంబున్
దానై నామెడను వైచె దాపనిఁ కేలా ॥ ౧౨౫

కం॥ నలనలఁ గ్రాగెడు సీసము
బలిమిని చెవులందుఁ బోయువైఖరినపుడా
పలుకులుచుర చురఁగాల్పఁగఁ
దులసీదాసుండు క్రోధఘూర్ణమానుండై ॥ ౧౨౬

ఆ॥ వాతవాఁతఁబెట్టి పండ్లూడఁబెఱికించి
చీలికలుగఁ నాల్కఁజీల్తునోరి!

పట్టువడియుఁ గాళ్లపైఁబడకేరిఁ
బ్రల్లదంబులాడి త్రుళ్లిపడెదె ॥ ౧౨౭

క॥ అనితన పాదుకతోనా
తనిశిరమునమూఁతిమీఁద దవుడలపైనం
దినయెల్లనెలవులను మో
దెను రోసము నీసుమదినిఁ దెక తెకలాడన్ ॥ ౧౨౮

గీ॥ దాసుఁడిట్టులు తినుఁగొట్టవాసిఁజెడక
యాతఁడిట్లను నీగర్వమడఁచివైతు
నేనుదొంగనొదారనొ యానీరజాక్షి
నడిగినం దెల్లమాఁగాదెయనుచు నంతి ॥ ౧౨౯

గీ॥ తులసిదాసుని చెయివట్టి బలిమినీడ్చి
సాక్ష్యమిప్పింతురమ్మని సాగినపుడుఁ
బొంచియవ్వారికలహంబుఁగాంచుచున్న
లంజెఁగాంచిరివారొక కుంజమందు ॥ ౧౩౦

గీ॥ వారిఁజూచినయంత నవ్వార కాంత
పారిపోవంగ గమకించి,దారిఁగనక
యుఱిఁదగుల్కొని వెఱఁగొందు హరిణిపగిది
దీనయైయంతలోనన ధీరయగుచు ॥ ౧౩౧

గీ॥ రానిచిఱునవ్వు పెదవుపైఁగానుపించి
తులసి కేలునుదన కేల మెలఁచియెత్తి
యాసతలమున నిడుకొని హంసగమన
యల్లనల్లన నడుగిడుచనియె నిల్లు ॥ ౧౩౨

క॥ భరియింపరానివిరహా
జ్వర తాపము నపనయింపఁజాలునొకొ మనో

హాం! సోదరిండ్ల విహారం
బరయగదగదీరునొక్కొ యాజ్యము బ్రావన్ ॥ ౧౩౩

మ॥ కినుకన్ దర్పకుఁడేయుసాయకమదా గ్నేయాస్త్రమైకాల్పనీ
ప్రణయాపాంగమువారుణాస్త్రముగతిన్ బైఁబర్వఁ సవ్వేళఁజ
ల్లనిదై బాణమెసూనమైమదికి నాహ్లాదంబుసధించువిన్
గనకేనొక్కక్షణంబునిల్వఁగలనా! కందర్పదర్పాపహా ॥

గీ॥ తులసినీగతివంచించు వెలవెలందిఁ
గినిసికుంటెనకాఁడిట్టులనియెనంతఁ
గపటవిహారవసంగంబుఁగట్టిపెట్టు
మింతయునమతినే భరియింపఁజాల ॥ ౧౩౪

కం॥ మానసహంసలు రసపుత్తులు
మానసహంసలయ్యు మునలు మానునృపులకున్
మానినుల నజరులిడ నవ
మానమె నేసానిదానిమంత్రికి నీయన్ ॥ ౧౩౫

గీ॥ అనుచున్నాళ్లు నీనేస్త మతసితోడ
సైచినానిగాని నన్నుఁదస్కరునిఁజేసి
తిట్టికొట్టుచు నెల్లనుదెలి తెలిసి
నీవుపేక్షింపసైరింప నేర్తునెట్లు ॥ ౧౩౬

గీ॥ అనుచుఁదనగుట్టు బట్టబయలుఁగ జేయు
వానివారింపఁబోయి యవ్వారికాంత
యొడలుగంపింప నాలుక ముడుతపడఁగఁ
బలుకనేరకయున్నంతఁ దులసియనియె ॥ ౧౩౭

గీ॥ ఏలమాటాడవే చెలి! యేలభయము?
యెవ్వఁడీ ప్రల్లదుఁడు వీనినెట్లుసైతు

నిక్కమెఱిఁగింపు మనఁగ నానీచుఁడంత
నట్టహాసంబు సేయుచు నిట్టులనియె ॥ ౧౩౯

ఉ॥ ఈతఁడెవండొ మున్నపుడు నేఁ గన లేదని చెప్పుచుందొ? దు
ర్నీతినిహీనమీతఁడు హరించెనటంచని చెప్పుచుందువో?
చేఁతలచేతఁ బల్కులను జిత్తమునం బరదైవతంబవీ
వే తులసీ! యటంచు భజియింతును నేనని చెప్పుచుందువో॥

ఉ॥ కొంకునుజంకులే కిటులు కుంటెనకాఁడు వచింప వానికే
యంకిలిసెప్ప లేక నమితాననయై చలితాఖిలాంగయై
పంకిలచిత్తయై తులసి వంచన సేయఁగ సంక నెవ్విధిన్
బొంకఁగ వచ్చునంచుఁ దలపోయుచునుండఁగ సాని వైఖరిన్॥

గీ॥ చూచి వాస్తవమెఱిఁగి సంక్షుభితుఁడగుచుఁ
జలము మైపట్టి యపుడె యాకులటఁ జంప
నెంచి యాలోనె నిర్విణ్ణహృదయుఁడగుచు
తులసి మరుమాటఁ బలుకక తొలఁగి చనియె ॥ ౧౪౨

కం॥ అంభోజాక్షా! మమతా
హంభావ స్తంభసంభవాద్భుతరూపా!
శంభుసురేశవినుత! దు
గ్ధాంభోనిధిశయన! దానవాంతక! నృహరీ ॥ ౧౪౩

మా॥ తిరుమల వరశైలాధీశ! యో శ్రీనివాసా
హరిహర గురురూపా! ఆగమోక్త ప్రతాపా!
సురుచిరమణిభూషా! స్తుత్యమత్స్యాది వేషా!
పరమపదవిఖ్యాతా! భక్తిమార్గప్రదాతా!

గద్యము.

ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలిఙ్గ మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా
చార్య శ్రీ నాగభూషణ గురువర్య కృపాకటాక్షలబ్ధ
సారస్వతోపాసనాసాదిత సరస కవితావిలాస
శ్రీనివాస కవికృత తులసీదాస చరిత్రం
బను మహా ప్రబంధంబునందు
చతుర్థాశ్వాసము
ఓమితి శివమ్.

శ్రీ

శ్రీ తులసీదాస చరిత్రము

పంచమాశ్వాసము

వత్సాంకితవక్షా!
గోవర్ధనధారి! శౌరి! గోపరిపాలా!
కైవల్యదాననిపుణా!
రావణదనుజేంద్రకంధరప్రఘనచణా!

ఆ॥ వారకాంత చేత వంచితుండై యిట్టు
లింటి కేగ నోడి యెచట నేని
తిరిగి తిరిగి ముందు తెరువు గనలేక
కలఁతఁ జెంది తులసి యలఁతఁ జెందె ॥ ౨

క॥ పెడచెవిఁ బెట్టితి గురువుల
ను సువ్రుల నిల్లాలి యెడఁద నొగిలించితి నీ
చెడిపనులోనె పడితిన్
జెడితిని నేనెంత నాఁట! చింతింపంగన్ ॥ ౩

గీ॥ నన్నె దైవమ్ముగా మది నమ్ముకొనిన
ముద్దరాలిని నిరసించి బుద్ధిమాలి

నన్ను (గన్గప్పి కపటవిన్యాసమునను
నీచరతిఁ దేలు దుశ్శీల నిక్కమంటి ॥ ౪

కం॥ ఏ మొగముతోడ నకటా!
ప్రేమార్ద్రగనగుచు మమత వీక్షింతును ని
ద్దేమని పలుకుదు నా మెకు
నేమెయి నిష్కృతి నొనర్తు నీయఘమునకున్ ॥ ౫

గీ॥ గణిక గాదది బంగారుకణిక గాని
సానిగాఁదది చమువులసానిగాని
యనుచు స్తుతియించువాఁడ నేజనని కెట్లు
చెప్పుకొందును నాతప్పు నొప్పుకొందు ॥ ౬

సీ॥ నామూలమునఁగదా నన్నుఁగన్నతండ్రి దా
భిక్షాశియై కాశి వెతలఁగుడుచు
నామూలమునఁగదా నారీలలామంబు
మమత జీవితమండె మమతఁబాయు
నామూలమునఁగదా నామాత తనభ్రాంత
మోముఁజూడఁగను మోమోటపడును
నామూలమునఁగదా నాసాటి భూసురుల్
దలలెత్తి నృపునొద్ద మెలఁగకుండు

గీ॥ రెందుమనియెద నెవ్వరినేమనియెద
సిగ్గుపోనాడి మదిఁగలచింతయెల్ల
నున్నదున్నట్లు చెప్పుకొనొప్పుకొన్నఁ
దప్పుక్షమియింపఁగల మహోదారుఁడేడి ॥ ౭

కం॥ క్షమియింపుమనుచు నే దీ
నముగా నొడ వేడనేల? నయము మెప్పంగా

క్షమియింపుము రమియింపుము
మమతా! నీవాఁడనన్న మానినివినదే॥ ౮

ఉ॥ చెంతకుఁజేరినంతటనె చీదరఁ జీత్కృతులంబొనర్చి ని
శ్రాంతియొనర్చుచుందుఁ దనుఁగాంచిన నామదినొచ్చు
నోయటం
చెంతయునుల్కి నాయెదుట నింతి కనంబడమానె నిప్పుడే
కాంతము రమ్మటంచునెటు కాంతను బిల్తును సిగ్గుమాలు
చున్ ॥ ౯

కం॥ నలుగురిలో కులఁగొడుతఁజేఁ
గలికిని రమ్మంచుఁబిలువఁగా ధృతినాకుం
గలుగదు నిద్దురతఁజేఁజని
మెలమెల్లను దెలిపి పలుక మేలగునెన్నన్ ॥ ౧౦

కం॥ అనినిశ్చయించి యొకరే
యిని నింటికిఁబోయి పంకజేక్షణ శాంతిన్
గనుమూసి యుండుతఁజేఁగని
వినయమునంజేరి ప్రీతి భీతియుఁ బెనఁగన్ ॥ ౧౧

కం॥ మునుచేసిన యపరాధం
బునకిదె నిష్కృతియటన్న పోడిమినంతన్
దనహస్తపద్మముల న
వ్వనితామణి పాదపల్లవంబులఁ బట్టెన్ ॥ ౧౨

గీ॥ వట్టివేళ్లకుమించి యావట్రివేళ్ల
సోఁకుడతివకు చల్లనై సుఖమొసంగి
తాపంబు నార్చి యుబ్బరముఁగూర్చి
తలుపంగఁ గనువిచ్చి మేలుతెలిసి॥ ౧౩

కం॥ సంబరము సంభ్రమంబు మ
నంబును గలఁగంగఁజేయ నాథుని శ్రీపా
దాంబురుహాయుగ్మమును నయ
నంబులఁ దానద్దుకొనుచు నయమునఁ బలుకున్ ॥ ౧౪

గీ॥ పెద్దకాలంబునకు గనుపించితనుచు
సంతసింతునో శోక కార్శ్యంబునొంది
తేజమేదిన నీమోమునోజఁ జూచి
దుఃఖమొందుదునో నాథ! తోఁపదయ్యె ॥ ౧౫

కం॥ ఎంతైనగాననీదగు
డెందంబానందమందు దేవగలుగునం
చుందలఁచి మదిని నీయా
నందమె నాదనుచు నిన్నినాళ్లు శమింతున్ ॥ ౧౬

గీ॥ నీరసంబైన సరసులో సారసంబు
పగిది వైవర్ణ్యమునుబొంది వాడువారె
నామనోనాథ! నీమోమిదేమి యకట!
చకితమయ్యెను నామదివికలమయ్యె ॥ ౧౭

ఆ॥ పూర్వవృత్తమెంచి పురుషులదూషించి
కనులనీరునించి కంటగించి
యూసువెంచి తన్నునీసడింపక యిట్లు
జాలిఁదలఁచు బేలఁ జాలవలచి॥ ౧౮

కం॥ అమలంబు స్వార్థహీనం
బమాయిక మనూయలేనిదై యెప్పుడు ప్రే
మము భూమానందప్రద
ము మోక్షదము నగును బుణ్యపురుషులకనుచున్ ॥ ౧౯

క్షమియింపుము రమియింపుము
మమతా! నీవాఁడనన్న మానినివినదే॥ ౮

ఉ॥ చెంతకుఁజేరినంతటనె చీదరఁ జీత్కృతులంబొనర్చి ని
ష్క్రాంతియొనర్చుచుందుఁ దనుఁగాంచిన నామదినొచ్చు
నోయటం
చెంతయునుల్కి నాయెదుట నింతి కనంబడమానె నిప్పుడే
కాంతము రమ్మటంచునెటు కాంతను బిల్తును సిగ్గుమాలు
చున్ ॥ ౯

కం॥ నలుగురిలో మెలఁగెడుతఱిఁ
గలికిని రమ్మంచుఁబిలువఁగా ధృతినాకుం
గలుగదు నిద్దురతఱిఁజని
మెలమెల్లను దెలిపి పలుక మేలగునెన్నన్ ॥ ౧౦

కం॥ అనినిశ్చయించి యొకరే
యిని నింటికిఁబోయి పంకజేక్షణ శ్రాంతిన్
గనుమూసి యుండుతఱిఁగని
వినయమునంజేరి ప్రీతి భీతియుఁ బెనఁగన్ ॥ ౧౧

కం॥ మునుచేసిన యపరాధం
బునకిదె నిష్కృతియటన్న పోడిమినంతన్
దనహస్తపద్మముల న
వ్వనితామణి పాదపల్లవంబులఁ బట్టెన్ ॥ ౧౨

గీ॥ వట్టివేళ్లకుమించి యావట్ట్రివేళ్ల
సోఁకుడతివకు చల్లనై సుఖమొసంగి
విరహతాపంబు నార్చి యుబ్బురముఁగూర్చి
మేలుకొలుపంగఁ గనువిచ్చి మేలుతెలిసి ॥ ౧౩

కం॥ సంబరము సంభ్రమంబు మ
నంబును గలఁగంగఁజేయ నాథుని శ్రీపా
దాంబురుహాయుగ్మమును నయ
నంబులఁ దానద్దుకొనుచునయమునఁ బలుకున్ ॥ ౧౪

గీ॥ పెద్దకాలంబునకుఁ గనుపించితనుచు
సంతసింతునో శోక కార్శ్యంబునొంది
తేజమేదిన నీమోమునోజఁ జూచి
దుఃఖమొందుదునో నాథ! తోఁపదయ్యె ॥ ౧౫

కం॥ ఎంతైనగానసీదగు
డెందంబానందమందు తేవగలుగునం
చుందలఁచి మదిని నీయా
నందమె నాదనుచు నిన్నినాళ్లు శమింతున్ ॥ ౧౬

గీ॥ నీరసంబైన సరసులో సారసంబు
పగిది వైవర్ణ్యమునుబొంది వాడువారె
నామనోనాథ! నీమోమిదేమి యకట!
చకితమయ్యెను నామదివికలమయ్యె ॥ ౧౭

ఆ॥ పూర్వవృత్తమెంచి పురుషులదూషించి
కనులనీరునించి కంటగించి
యూసువెంచి తన్నునీసడింపక యిట్లు
జాలిఁదలఁచు బేలఁ జాలవలచి॥ ౧౮

కం॥ అమలంబు స్వార్థహీనం
బమాయిక మనూయలేనిదై యొప్పెడు ప్రే
మము భూమానందప్రద
ము మోక్షదము నగును బుణ్యపురుషులకనుచున్ ॥ ౧౯

గీ॥ పలుకులకుమించి యేమేమొ తలఁపుగములు
మొలకలెత్తఁగఁ దులసి వ్యాకులతఁజెంది
తలఁచి తలవంచి యెటొ మమతాయటంచు
సాధ్వియొడిలోన వ్రాలి విసంజ్ఞఁడయ్యె ॥ ౨౦

కం॥ ఇరువురు పరవశులగుచుం
బరిరంభ సుఖాబ్ధిఁ జాలపడిఁదోఁగుచుఁదా
రరయరు తూరుపుదెస న
య్యరవిందాప్తుండు తోఁచుటైన నయారే! ౨౧

గీ॥ విరహావహ్నిని నిన్నాళ్లు వేఁగివేఁగి
వేగుటెఱుఁగరు దంపతుల్ వివశులగుచు
ఒండొరులఁ గూర్చు సతియునాథుండుఁగలియు
జగముతోఁచునె కైవల్యమగునిజంబు ॥ ౨౨

గీ॥ తృషితుఁడగువాఁడు చలువపందిరిని తనివి
సనక కొసరుచు శీతలజలముఁ ద్రావు
చొప్పునం గాంత సౌందర్యసుధను గ్రోలి
యెట్టకేలకుఁ దులసి దానిట్టులనియె ॥ ౨౩

చం॥ కడచిన రాత్రి నేఁదొలుతఁగాంచినయప్పుడునీదుగాత్రమున్
వడలి కృశించియుండె దెలవారినపిమ్మటఁ జూడఁజూడ నే
పడరఁగ నీదు నంగకములన్నియు నూతనశోభఁదోఁచు నో
పడఁతిరో! యింతలోన నెటువచ్చెనె యీ సుషమాతి
రేకముల్ ॥ ౨౪

కం॥ అనితననాథుఁడన సి
గ్గును సంతోషంబు మదిని గూడి పెనంగన్

వినయమున మమహోపలికె వ
దనాబ్జమున లేనగవులు తాండవమాడన్ ॥ ౨౫

గీ॥ నిన్నరాతిరివఱకు నాయున్న తెఱఁగు
నేమడిగెదది నేటికినిట్లు లవకు
నీకృపావృష్టి పైనొక నెట్టుదీరి
నట్టులయ్యెను నీదృష్టికట్టులైతి ॥ ౨౬

చం॥ వెలవెలఁబోవు నీమొగము భీతిజనించినరీతిఁదోఁప సం
చలితములౌను జూడ్కు; లవశంబుగఁ దత్తరమందు జిత్త
మున్
గళవళమేల మద్ధృదయకైరవకైరవమిత్ర! దివ్యమం
గళమహనీయరూప! రసికప్రవరా! కవిరాజశేఖరా॥ ౨౭

గీ॥ భూతకాలంబు మదిఁ దలపోయఁ గాల
భుజగభూతంబయై చుట్టుముట్టుకొనును
ముందువెన్కల దలఁపఁ బొందుటొప్పు
వర్తమానంబుతో నైక్యవర్తనంబు ॥ ౨౮

కం॥ అని శ్రుతిహితమగు వితమున
తనుఁబల్కిన సతి యుదారతకు సంతోషం
బునుఁబొంది తులసిదాసుఁడు
వనజేక్షణకిట్లనియె బంధురఫణితిన్ ॥ ౨౯

ఉ॥ నీతలఁపాత్మలో దెలియనేరక యక్కట! యింతదాఁక నా
చేతము తల్లడిల్లెను గృశించి శరీరము వెల్లనయ్యె నో
నాతి! హరిద్రకాంతులను నవ్వెడు నీతనుశోభఁ గూడ నా
హా! తెలుపెలయింక జెలియా! యనురాగమె తోఁచునె
ల్లడన్ ॥ 30

కం॥ అల్లుఁడిటు సాని విడి, తన
యిల్లాలికిఁ గూర్చెనని ప్రహృష్టహృదయయై
మొల్లమగు గూర్మిని మమత
తల్లి సుతను జూడవచ్చి తగనిట్లనియెన్ ॥ ౩౧

గీ॥ కన్నతల్లిరో! నీవెఱుంగనివి లేవు
సతులధర్మంబులును సదాచారములును
ననుభవంబున నే గనినంతవట్టుఁ
దెలుపుదానను వినుమని పలికెనిటులు ॥ ౩౨

గీ॥ ఏకచారిణివై యున్న యిందువదన
పతియెనిజదైవతంబని మతిని దలఁచి
సత్యవర్తనమంది నిష్కపటభక్తి
గాఢవిస్రంభయై నాథుఁగొల్వవలయు ॥ ౩౩

గీ॥ సోదెఁజెప్పెడు ప్రశ్నికాదిసతులు
వేరువెల్లంకులిడు మూలకారికలును
క్షపణకాదులు భిక్షుకీశ్రమణగణము
చెలిమిసేయంగఁ దగరెప్డుకులసతులకు ॥ ౩౪

కం॥ పతికిం బథ్య మపథ్యము
హిత మహితము గుర్తెఱింగి యింపగునవి స
న్మతితోడ వంటకంబులఁ
దతిమించక చేయవలయుఁ దరుణీమణికిన్ ॥ ౩౫

గీ॥ ఇంటికేతెంచు పెన్మిటియెలుఁగుఁ దెలిసి
భవనమధ్యంబునకువచ్చి స్వాయపుగాను
పాదములుగడ్గి కింకరీభావమొప్పఁ
దరుణినిలువంగవలె సావధానయగుచు ॥ ౩౬

కం॥ పతికింగూరుచు బంధు
ప్రతతిని మిత్రాళి నుచితవైఖరి నెపుడు
న్నతిసేసి ప్రీతిఁ గొల్వుము
పతివశ్యుండగుటకిదె యుపాయముతల్లీ ॥ ౩౭

గీ॥ ఎంతకల్గియున్నఁగాంతున కెఱిగింప
కీయరాదుదాన మేరికైన
భోగ్యవస్తుచయము పూర్ణమైయుండనీ
భోగలౌల్యబుద్ధి వోలదెపుడు ॥ ౩౮

గీ॥ తల్లియీరీతిఁదనకు హితంబుఁదెలుప
భక్తిగ్రహియించి యాసాధ్విపతిని గొల్చి
మోదమునఁ గూడెనల పోకభోదెనెనసి
యల్లుకొనియెడు నానాగవల్లివోలె ॥ ౩౯

కం॥ ఇరువురు విద్యావంతులు
నిరువురు సౌందర్యఖనులు నిరువురురసికులుల్
ఇరిగాఁగిళ్లన్ జగమే
మరు టరుదేమరుని కేళి మఱగుటయరుదే ॥ ౪౦

సీ॥ రాగవిస్ఫూర్తిమై రాజీవదళనేత్ర
వీణవాయించుచో వీనులొగ్గు
భావగర్భితభంగిఁ బైదలిపాండగఁ
దతవాద్యనైపుణిఁ దానునెఱపు
తన్మయత్వంబునందన్వి నృత్యముసేయ
ననురూపమౌగీతమును నయించు
నృత్యగానక్లాంతినింతి సోలఁగఁగూర్మి
విరిపాన్పుపైఁజేర్చి విరతిఁగూర్చు

గీ॥ పాడిపాడించి యాడించి యాడియాడి
తోడునీడగఁ దన్వితో డ్తోడ మెలఁగి
నిర్భరానందవార్ధి మునింగి తేలి
విశ్వమెల్లనుదులసీ దా విస్మరించు ॥ ౪౧

కం॥ చతురంగమాడు సతితో
చతురవచోరచనలీల సరసములాడున్
మతిఁదలఁప కాగ తానా
గతముల విహరించు సుదతికౌఁగిలి నెపుడున్ ॥ ౪౨

గీ॥ అంతనొకనాఁడు చదరంగమాడు తఱిని
రెండొరులగెల్చు వ్రానికినుత్సహించి
మొత్తుకెదు రెత్తులెత్తుచు నింతిమిన్న
నర్మగర్భంబుగాఁ బల్కెనాథుఁజూచి ॥ ౪౩

గీ॥ ఇంకఁదా వేఁడి నీకునా యేటుఁగిదిగొ
నడచెఁగట్టెను నీయాటనాథ! యనఁగఁ
గట్టెనెన్నఁడో నీగజగమనమునను
గల్కి! నాయాటలనినగెఁ దులసియంతఁ ౪౪

గీ॥ మాధవసమాగంబును మదినిఁగోరి
తఱినిరీక్షించు వనలక్ష్మి సరణిసీయ
నుగ్రహంబునకై వేచినోచుటాకఁడె
మరులుకొనఁజేయు నేర్పు లమరు నెనాకు॥ ౪౫

గీ॥ కవివతంసమ! నీనుడికార మెల్ల
నీయమాయికురాలిపై నేలచూవ

నాశుకవనంబుపై నాకనాసమెందు
పల్కు మే దైనఁ బద్యరూపమునననిన॥ ౪౬

గీ॥ కలికిఁగన్గొని యిట్లనుఁదులసి యపుడు
తీసిపోదు వెనాకు నిందీవరాక్షి
మదనసంప్రీతికై ప్రతిమాలలీలఁ
బద్యరత్నంబులనుగూర్చు వారమనుచు ॥ ౪౭

గీ॥ పద్యమొక్కఁడుదాఁ బల్కపడఁతిదాని
యంతిమంబగు నక్కరమాదిగాగ
మారుపద్యంబుఁ జెప్పఁగ్రమ్మఱఁదులసియు
నందుకొనెనిట్లు క్రీడించి రాలుమగలు ॥ ౪౮

తులసి:—

కం॥ శుకవితతిపల్కు నటు లా
శుకవిత్వంబెన్న భావశూన్యంబగునా
శుకవిదళితఫలమధురము
సుకవిత్వంబధరమట్లు సుధయెయొనంగున్ ॥ ౪౯

మమత:—

కం॥ గానముఁగవితయుఁ గలిగినఁ
గానమే నాకమా జగాన నికెదియుం
గానముగా నలినాక్షునిఁ
గాన, మునీంద్రులకు సులభగతి యగునవియే ॥ ౫౦

తులసి:—

కం॥ ఎన్నమనోహారిణియగు
నన్నులమిన్న దన వెంట నమరినఁగాదే

వన్నెయొసంగును గవితకుఁ
దిన్ననిసంగీతమునకుఁ దెన్నుఘటించున్ ॥ ౫౧

మమత:—

కం॥ చానలుకోనలు తేనెలు
సూనాస్త్రునిలీలలన్ని శుభములెవనిచే
మానుంగల్గును వాని ర
మానాథుంజిక్కఁ బట్టుమార్గమువరమా ॥ ౫౨

తులసి:—

కం॥ పోఁగాక జగమిదెల్లను
భోగీంద్రశయానుఁడనెడు బుద్ధినిలిచినన్
బాగోగులెన్న నేటికి
యోగముభోగంబునరయ నొక్కఁడెయగుఁగా ॥ ౫౩

మమత:—

కం॥ కాకేమివిశ్వమెల్లర
మాకాంతుఁడయన్నమాట మదినినిజముగా
మేకొన్న హాలహాలముం
గైకొనవలె నమృతమట్లుగా సమబుద్ధిన్ ॥ ౫౪

తులసి:—

కం॥ ధీరతఁబ్రకటింపఁగ వా
క్చారులు వేదాంత తత్త్వగోష్ఠులలో సం
సారమసారంబని మమ
కారము విడువంగ లేరుగా యెప్పట్లన్ ॥ ౫౫

మమత:—

కం॥ టక్కరి టంకులమాటలు
లెక్కకుఁగొననేల భువినిలేరాసన్నుత్రై
దిక్కాలంబుల నెన్నక
దృక్కైశేషించినిల్చు ధీరవతంసుల్॥ ౫౬

తులసి:—

కం॥ సోలుచునీ కౌఁగిటిలో
గాలముదిక్కులును నాత్మఁగానను నాకిం
కేలా? యోగము యాగం
బేలా? స్వర్లోకభోగమేలా? బేలా॥ ౫౭

గీ॥ అంగజుని నిట్లుతనియింప నంగవించి
యతనిజనకుని తులసిదాసతిఁదలఁపఁడు
తండ్రికొడుకుల సమముగాఁ దనియఁజేసి
యతిశయించెదరే యుపరతులోకృతులు॥ ౫౮

కం లలనాలోలుండగుచున్
తులసీదాసుండు మెలఁగు తోయముధరణీ
తలనాథుఁడెఱిఁగి తోల్తటి
చెలిమినినవ్వానిఁ దెలుపఁజింతించి తగన్॥ ౫౯

కం॥ తనుఁజూడ రమ్మటంచును
జననాథుండెన్నొమార్లు చనవునఁబిలిపిం
చిన వాఁడు సరకుసేయక
మునుపటివైఖరినెయంతిపురిలోనున్నన్॥ ౬౦

కం॥ విస్మయముఁజెంది మనమున
విస్మయమొకయింత లేక పృధ్వీపతి దా

సస్మితుఁడౌచున్ వెస సత
తస్మరలీలావిలోలు దర్శింపంగన్॥ ౬౧

గీ॥ తులసిదాసునిఋంటి కయ్యాలఘుచరితుఁ
డెలమి నేతెంచి తనరాక యెఱుఁగఁజేసె
వ్యాజమెఱుఁగని స్నేహసంబంధమున్న
స్వామి సేవక భేదమెంచంగఁబడునె॥ ౬౨

కం॥ నరపతి దనకై తనమం
దిరమున కేవచ్చెనంచుఁ దెలిసియునంతః
పురివెడలి రాఁడు దాము
మ్మరముగ మోహాంధమగ్నమానసుఁడగుటన్॥ ౬౩

చం॥ అరమరలేని కూర్మి మనుజాధిపుఁడేతనుఁజూడవచ్చినన్
విరసముఁదోఁపగాసుతుఁడు వెంగలిమై యెదురేగఁడయ్యె;నా
నరపతి కోపగించునొ మనంబున నేగతిశిక్ష సేయునో
హరహర! యేమిచేయుదునటంచునుదాసునితల్లిపొక్కుచున్॥

కం॥ శయనాగారములోనికి
రయమునఁజొరఁబాఱియేర! ప్రాజ్ఞత తెఱఁగే
ప్రియమున రాజే నీకై
దయసేయఁగ దోషిభంగి దాఁగదవకటా! ౬౪

గీ॥ రాజనెఱుఁగవా? యెఱుఁగవా రాజసభల?
రాజమర్యాదలెఱుఁగవేరా? జడుండ
నిన్నుఁదనయంతవానిఁగ నెన్నుకొన్న
యధిపుమైత్రికి విశ్వాసమైనవలదె॥ ౬౫

కం॥ మితిలేదే? తతిలేదే?
మతిలేదే? యిది గృహస్థమార్గంబే? భూ

పతి పడిగాపైయున్నన్
సతికౌఁగిలివిడిచి రావసంగతశీలా॥ ౬౭

గీ॥ తల్లి యీరీతిఁదనకు హితంబుదెలుప
సరకుసేయక తులసి కసరుకొనంగ
నాథునవివేకమునఁగడునాధిఁజెంది
యతనిబోధింపసెంచి మమతయునంత॥ ౬౮

కం॥ తలపంకింపులచేఁ జూ
పులయదలింపులను సతియుఁబొమ్మని తెలుపన్
వెలవెలఁబోవుచు శాపము
బలిమిని నిల కవతరించు వాసవువరుసన్॥ ౬౯

గీ॥ మేడదిగివచ్చి మెలమెల్లమేదినీశుఁ
జేరబోవఁగ నతఁడు సుస్మేరవదన
కమలుఁడై వానిసెదఁగ్రుచ్చికౌఁగిలించి
మఱచిపోయితిగాఁబోలు మమ్ము సఖుఁడ॥ ౭౦

గీ॥ సర్వమతములసారంబుసంగ్రహించి
నూత్నమతమును నెలకొల్పుయత్నమునను
సకలసకలాళిఁబిలిపించి సభయొనర్తు
సరభసంబుననిన్ను నాసభకుఁబిల్వ॥ ౭౧

గీ॥ అరుగుఁదెంచితి నీవులేనట్టిసభలు
శోభగాంచునె? యెందరేసూరులున్నఁ
జుక్కలెన్నేని నభమునఁ బిక్కటిలినఁ
బండువెన్నెలతేవి సౌభాగ్యమున్నె॥ ౭౨

కం॥ ఈ సాయంకాలము మొద
లా సభపదునేనుదినములయ్యెడు వినుమీ

భూసుర! యిప్పటినుండియు
నాసరసవసింపవలె ననారతమీవున్॥ ౭౩

గీ॥ అనుచుఁ బియమొప్ప నీరీతిమనుజవిభుఁడు
పలికి చేయూతయొసఁగి యంబారిలోని
కతని నెక్కించుకొని చనె నతిరయమునఁ
బలుకఁడయ్యెను దులసిద్రుగ్భ్రమముఁజెంది॥ ౭౪

కం॥ జనవిభునితోడ నిట్టులు
తనతనయుఁడు రాజసభకుఁ దరలిన మనమం
దున సంతసించి, కోడలిఁ
గనుఁగొని రత్నాంబపల్కెఁగాఁదొడఁగెనిటుల్॥ ౭౫

కం॥ వారాంగనవిడిచి సదా
చారుండయినాఁడటంచు సంతోషింపన్
వారకమారవశుండై
నీరమణుఁడు బేలయయ్యె నీవెఱుఁగవటే॥ ౭౬

కం॥ యుక్తమయుక్తంబనకా
సక్తిన్ నిను విడువవిభుఁడశక్తుండైనన్
రక్తిచెడకుండ నాతని
యుక్తిన్ బోధింపకుంట యోగ్యత తెఱఁగే॥ ౭౭

కం॥ వెంగలియగుచో నాథుం
డంగనయే హితముఁదెలుపనగు వినయమునన్
అంగీకరించినాఁడని
కొంగునముడివైచుకొంటె కోడలమగనిన్॥ ౭౮

గీ॥ సిగ్గుపెంపునసొంపుగా జేవురించు
వదనవనజంబు నించుక వంచి మమత

యత్తకిట్లనె నయము వినయముఁదోఁప
విభుని చిత్తంబుచొప్పునఁ బ్రీతిగూర్తు ౭౯

కం॥ సూచనగానపుడప్పుడు
తోఁచిన చందమున విభునితోఁబల్కిన నె
ట్లోచాతుర్యంబునఁదాఁ
ద్రోఁచున్ నామాటనర్మధోరణి నగుచున్॥ ౮౦

గీ॥ ఆయనకు నెట్లొయట్ల విధేయురాల
నత్త! నీకును; బలుమాటలాడ నేల?
పతికి హితమెద్దియో నీవుపనిచినట్లు
చేయుదానను నీమదిచింతవలదు॥ ౮౧

గీ॥ అనిన రత్నాంబయిట్లను నకట! నాకు
మచ్చరంబొకొ మీవయి మగఁడు నీవుఁ
గూడియాడుచు సుఖయింపఁజూడ లేనె
య్యైనఁ గొన్నాళ్లు పుట్టింటికరుగుమీవు॥ ౮౨

గీ॥ దప్పిలేనట్టి పానంబు ధవళనయన!
యాఁకలియెలేని భోజనంబరసిచూడ
విరహమెఱుఁగని భోగంబు వెక్కసమగు
విరహమేసుమ్మ ప్రణయాభివృద్ధికరము॥ ౮౩

కం॥ అనపాయినివై విభునిం
బెనఁగియు జగదంబ దాను విశ్వంబగుచున్
గనరాని విభునికై కను
ఘనవిరహముఁదిరిగి పడయఁగైవల్యంబున్॥ ౮౪

గీ॥ ఇట్లు కోడలినొప్పించి హితము నెంచి
యంపినాపెను పుట్టింటికతిరయమునఁ
బుత్రుఁడెప్పుడు వచ్చునోపాలఁతినరుగ
వలదనునోయంచు రత్నసంభ్రమముఁజెంది॥ ౮౫

కం॥ అట రాజసభను దాసుఁడు
కటకటఁబడి రాజుపైనఁ గనలుచు నకటా!
యటమటముఁజేసె మమతా
కటాక్షములు లేకఁ బ్రతుకఁగలనాయనుచున్॥ ౮౬

కం॥ మమతందలపోయును గా
ని మతవిషయములను మదినినిల్పఁడుదాస
ర్వమతగురువులుండిన భూ
రమణునిసభలో నదెట్టి రాగంబొకదా॥ ౮౭

సీ॥ యోగశాస్త్రప్రశ్న లుర్వీశుఁడడుగ స్త్రీ
సంయోగసౌఖ్యంబు స్మరణసేయు
నక్షిపూరుషు నెంచు ననుఫ్రఁదెల్పుమటన్న
కాంతాకటాక్షంబు జ్ఞప్తిఁదెచ్చుఁ
గుంభకాభ్యాసంబు గుఱినిదెల్పుమటన్నఁ
దలపోయుఁ గుచకుంభముల బెడంగుఁ
బ్రణవమాహాత్మ్యంబుఁ బ్రశ్నసేయఁగఁదాను
బ్రణయమహిమ మెంచు భావమందుఁ

గీ॥ దెల్పు పురుషార్థముల నుపాదేయమనిన
నుడిగి పురుషాయితక్రీడకొప్పటనును
బ్రహ్మసూత్రార్థమడుగ విభ్రాంతుఁడగుచు
నాతికటిసూత్రఘంటికానాద మెంచు॥ ౮౮

కం॥ పరునకువిష్ణుపదంబే
శరీరమని బుధులువల్క సరసముగఁబొరిం
బొరివిష్ణుపదవలగ్నా
పరిరంభమె కృత్యమనును బ్రహ్మముసెఱుఁగన్॥ ౮౯

కం॥ కామోత్కంఠతమునమునఁ
గామేశ్వరునిల్పి కొలువఁగాఁజాలక యా
భూమిసురుఁడార్తుఁడగుచున్
భూమీశునిఁగన్ను మొఱఁగిపోయెరయమునన్॥ ౯౦

గీ॥ వేటకానికి మిగులంగ వెఱచిపఱచు
లేడిచందముఁదోపనవ్వాఁడు గృహము
దెసకుఁబర తెంచె సంభ్రమంబెసఁగ మదిని
విరహతాపంబు కరముదుర్భరముగాఁగ॥ ౯౧

కం॥ ఆ లింగని, యంతటివాఁ
డాలిం, గనకుండ లేక యరమొయినిడె ని
ల్లాలిం గని, యాలింగన
లీలం, గనకింకనుండ లేనని యతఁడున్॥ ౯౨

కం॥ ఇల్లంత వెదకిచూచియు
నిల్లాలింగనక ధైర్యహీనుండగుచున్
మెల్లనడగ్గుత్తికతో
తల్లీ! నీకోడ లేడ? దాపక చెపుమా!॥ ౯౩

గీ॥ అనినరత్నాంబయిట్లనుఁ దనయుఁజూచి
రెండుదినములలోనె యీపంశితసభ
ముగిసెనెట్టులు చెపుమ యీముచ్చటలను
బ్రమద మొసంగంగఁ గోడలువచ్చుదనుక॥ ౯౪

గీ॥ పాదుషావారు నిష్పక్షపాతబుద్ధిఁ
జర్చజరుగంగనిచ్చిరే సర్వమతము
లందు నెయ్యదియుత్తమంబనిరివారు
నిన్నుసభలోని బుధులుమన్నించినారె ॥ ౯౫

గీ॥ అనినవినిపించుకొనక యామనసిజార్తుఁ
డంబకునుమారు వల్కకయుచటువాసి
పరిజనంబులనడుగ నొక్కరిత తెలిపెఁ
బుట్టినింటికిఁ మమతదాఁబోయెననుచు ॥ ౯౬

గీ॥ అప్రియంబైనయవ్వార్త యతనికపుడు
పిడుగువడినట్లుగాఁ గనిర్విణ్ణుఁడగుచుఁ
గూలఁబడిపోయి స్తబ్ధుఁడై కొంతవడికి
నల్లనల్లనదెలివొంది యార్తుఁడగుచుఁ
బొలఁతిస్మరియించుకొని తలపోసెనిట్లు ॥ ౯౭

కం॥ నీయెడఁజేసిన దోసము
పాయఁగఁబాయకయె నీదుబాహాందువులం
దే యడఁగియెపుడునీకు వి
ధేయుఁడనౌనన్నునిట్లు తెగడందగునే ॥ ౯౮

కం॥ ఆమతచర్చలు మతకరి
జామియలాగొడవలేల పోనిమ్మనుచున్
నామమతయె నాకభిమత
మేమన్నను పరియెయంచు నేనరుదేరన్ ॥ ౯౯

ఆ॥ మొదటితప్పునెంచి మదిలోనశంకించి
కూర్మికోలఁదిఁ జూడఁగోరినావె

త్రికరణముల నిన్ను దేవతగా నెంచి
కొలుచువానికూర్మిఁ గొలువనేల ॥ ౧౦౦

కం॥ నినువిడిచి యొక్కక్షణమై
ననుమనఁగను వశమెనాకు నళినదళాక్షీ
ననుమమతవిడిచి పోయినఁ
బని లేదిఁక నేనె లేన భావమెఱఁగమున్ ॥ ౧౦౧

గీ॥ పరువులెత్తుచుఁ దడఁబడి పడుచు లేచి
నురుగులురలంగ వాహినీతరుణి విభుని
నంబునిధిఁజేరితన్మయత్వంబునొందుఁ
దిరిగిచూచునెపుట్టింటి తెరువునేని ॥ ౧౦౨

ఉ॥ ఏమనువాఁడనిన్ సరసిజేక్షణ? నిన్ గనకుండనెవ్విధి
న్నేమనువాఁడనీవెఱుఁగవే? తలిదండ్రులఁజూడ వేడితే
నేమనివీడినన్నిచట నేగితి నాకెఱిఁగింపకొంటిమై
నేమనిపిల్పు లేకయివుడేఁ జనుదెంతును మామయింటికిన్ ॥

కం॥ మామను లోకువయైనన్
మా, మా, యని యాజ్ఞ పెట్టి మానముఁదీయున్
మామను లాఘవపఱపం
గా మమతయెనంగుమదినిఁగాంతామణిపై ॥ ౧౦౪

కం॥ దక్షుఁడనంచని మును పా
దక్షుఁడుగనుగాన కతులదర్పము వెంచెన్
ద్ర్యక్షుని యవమతియే యువ
లక్షణమగుశ్వశురవసతిలాలసులకిలన్ ॥ ౧౦౫

కం॥ అత్తింటియల్లుఁడగు నే
నత్తమిలుం బరువుమరువునధికారంబున్

మొత్తవడియరయకొప్పినఁ
బెత్తనమింక సాఁగనీదు పెండ్లామయినన్॥ ౧౦౬

క౦॥ సతిఁగూడఁబోవు సీతా
పతికడ్డుగనిలిచినట్టివారిథివరుసన్
మతిమాలిమామయేయిల
సతీపతులనడుమఁబారుపు సంకల్పించున్॥ ౧౦౭

ఉ॥ కీరము లేమెఱుంగుఁగలికీ! యనువాదమె కాక నేఁడు నా
కీరములోననుండి హృదయేశ్వర! రమ్మనుస్వాగతోక్తులం
గూరిమినీవెయన్నటులు కొంకకపల్కెను దొంటిరీతి నా
కీ రవళించుచిల్కలివియేలనె? బేలనె? వ్యాసమానినే?

చం॥ పికములు రామచిల్కలరవిందమరందమిళిందయోగముల్
వికచలతాంతసంతతులు వెన్నెలలున్ నినుఁనీదుకూటముల్
సకియరో! మాటిమాటికిని జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచుశంబరారిసా
యకములనై నగాయములనక్కట! రేఁపుచుహింససేసెడిన్॥

గీ॥ చెలియ! నీచనుదోయిపసిండికొండ
నెత్తములపైన విహరించునెఱియలవడు
సమయమందు వినీతుఁడై చలువఁగూర్చు
చందమామయె వెచ్చనిచందమొః దొ॥ ౧౧౦

క౦॥ శిరమున జహ్నునితనయయు
శరీరమునహైమవతియు సతతముఁగొలువన్
భరియించెహరుఁడునిన్నెటూ
తరమా! హరిణాంక! యొరులుదరిఁజేర్పంగన్॥ ౧౧౧

గీ॥ సుదతి? నీమోముచందురుఁజూచుతమిని
సరకుసేయనుదన్నంచుఁజంగరుండు

వేఁచుఁదఱి వేచి, పగదీర్ప వేడి వేఁడి
కిరణముల నిప్పుకణములనురలఁ జేసి॥ ౧౧౨

గీ॥ నీ ప్రతాపంబుఁ గాల్పనే నీరజారి!
వెన్నకన్నను మెత్తనౌ వెలఁదిమనము
నించుకేనియు నటఁ గరగించ లేవు
ఱాఁప గరగింతునంచని త్రుళ్ళెదేల॥ ౧౧౩

కం॥ మిణుకుమినుక్కని మింటం
గునుకుచుని న్నెప్డుఁ జుట్టుకొనునింతటి చ
క్కనిచుక్కలను గని మురిసి
కొని మిడిసెదు మమత కాలిగోటికవెనయే॥ ౧౧౪

కం॥ నీకింత గర్వమే దో
షాకర! నాకాంత యాననాబ్జమొకింతే
పైకెత్తిచూచెనేనియుఁ
బోకుందు వెయుగారుఁ బేరుఁబోడిమి లేకే॥ ౧౧౫

కం॥ ఓ కాంత నన్ను నీవిటు
లేకాకినిఁ జేసిపాసి యేగిన నకటా!
రేకెత్తి మరుని సేనలు
మూకలుగా నెత్తివచ్చి ముసరిమసఁగెడున్॥ ౧౧౬

కం॥ నాయపరాధము సైపవ
ప్రేయసి! నాయెడఁదఁ జీల్చి వీక్షింపుమటన్
ధ్యేయమగు రూపుఁ దాలిచి
యేయువతి వసించి నన్ను నేలునొ యెపుడున్॥ ౧౧౭

కం॥ ఏమియొనర్పఁగ నేర్తును
భామిని! నీ మోముకంటబడకుండిన యే

నీమహిమెల్లను శూన్యం
బై మున్గినయట్టులు తోఁచు నంభోనిధిలోన్ ॥ ౧౧౮

ఆ॥ కావ్యపఠనమందుఁ గాలంబు గడపంగఁ
దివిరి గ్రంథములను దెఱచిచూడఁ
గనులఁగట్టినట్లు కాంత! నీమూర్తియే
తోఁచునక్షరంబు తోఁపదొకఁడు॥ ౧౧౯

క॥ అనియిటులార్తిని దనకాం
తను దలఁచుచుఁ దద్వియోగతప్తుండై యా
ఘనుఁ డర్ధరాత్ర మగుటం
గని, దిగ్గన నిల్లువిడిచి కనుకనియెసఁగన్ ॥ ౧౨౦

సీ॥ బేలలీలను గుఱ్ఱాలసాలఁజొచ్చి
జీనిఁబూన్పక యొక్క తేజీకి నరిగి
వెంటఁదరి మెడురిపుసైన్యభీతిఁ బాఱు
పాఱుఁబోతట్టులతఁ డత్తవారియూరి
దారిఁబడి వాయువేగాన స్వారిసేసె ॥ ౧౨౧

క॥ అలదమయంతీవిరహా
నలతప్తుండైన నలుఁడునాఁడును నేఁడీ
తులసియె యశ్వహృదయమును
దెలిసిన నెఱరౌతు లీపృథివిలో నెన్నన్ ॥ ౧౨౨

క॥ హరిదశ్వుని యశ్వంబుల
హరివాహము నవఘళించి హర్యుత్తమ మా
విరహానలతప్తునిఁ గని
కరముమదిని గనికరించు కరణిం బర్వెన్ ॥ ౧౨౩

క॥ కంచెలమంచెల యడ్డము
లెంచక లంఘించి వాగు లేరులు గుట్టల్
మించుచుఁదులసీదాసు వ
హించితురంగమము యమున నేడ్తెఱఁజేరెన్ ॥ ౧౨౪

ఉ॥ ఆయమునాతరంగిణి భయావహమై పెదనల్ల ద్రాచురూ
పై యెదుటంగనంబడగ నశ్వమువిభ్రమమంది హేషలన్
జేయుచు నెంతగాఁ జబుకు నేసియదల్చినఁగాళ్ళఁ గ్రుమ్మినన్
వేయడుగుముందు నొక్కడుగు వేయివిధంబులబుజ్జగించినన్ ॥

క॥ ముంగాళ్ళఁ బైకి నెత్తిత
రంగిణిఁజేరఁబార జంకి త్రూన్పడి పిదపం
జెంగుచు వెనకడుగిడెడుతు
రంగముఁగని తులసిదాసు త్రస్తాత్ముండై ॥ ౧౨౬

క॥ అయయో! యెట్లుతరింతును
హాయమిది వెనుదీయు, బోయఁ డైమరుఁడేచున్
ప్రియురాలిఁ జేరనీయ క
దయమైయము చెలియలిచట దానరికట్టెన్ ॥ ౧౨౭

క॥ అత్తవిధింపఁగఁదానో
రత్తఁగభయమంది పుట్టినింటికి నెటులో
యుత్తలపాటునఁ జనెఁగా
కత్తిఋనవన్ను విడుచునింతినిముసమేన్ ॥ ౧౨౮

క॥ విరిశరముల బారికి నా
పురుషత్వమెవమ్ముగాగముగ్ధ యెటోర్చున్
కరుణించివిడువు మీ మ
ద్విరహాంబునఁగుందు సతి నధీరసుమారా ॥ ౧౨౯

గీ॥ మమతనీదికి దండెత్తుమరుఁడు నిజము
యమునయరికట్టఁగలదె తద్గమనమకట
మారు తేజీకి త్రొక్కు లమరినఁ దన
నడ్డమాకయు లేక మిన్నంటి యెగయు ॥ ౧౩౦

గీ॥ పొంగిపోయెదు విభుఁ జేరనంగవించి
'ఆత్మవత్సర్వభూతాని' యనుటవినవె
యాలుమగలకు నడుమనీలీలనిలువ
యమున! నీవంటి యిల్లాండ్రకగునె నీతి ॥ ౧౩౧

ఆ॥ సవతులేని సవతిసహవాస సౌజన్య
గరిమఁగాక నీకుఁగలదె యమున
స్వామిఁబొందునట్టి స్వాతంత్ర్యమింతకే
యింతపొంగిపోవనేల చెపుమ ॥ ౧౩౨

గీ॥ వల్లవాంగన లలనాఁడు వాసుదేవ
విరహమునఁగుంద నవ్వారిఁగరుణఁజూచి
కాంతుఁగూరిచి పున్నెంబుగట్టుకొంటి
వనుటద్వాపర విషయంబెయమున తలఁప ౧౩౩

గీ॥ యమునచేఁగల్గునంత రాయమున నిటులు
తులసిదాసుఁడు మదననిస్తులశితాంబ
కములసంవిద్ధగాత్రుఁడై కమలికుమిలి
బెట్టిదంబగు సాహసముట్టిపడఁగ
నిట్లుతర్కించిమది నిశ్చయించెఁదుదకు ॥ ౧౩౪

కం॥ విరహాబ్ధియు యమునయుదు
స్తరములతలపోయనైన ధైర్యమునయమా

వరజ౯ సరియింపఁగనే
దొరకొన దొరకొనును విఃహాతోయధి దాటన్ ॥ ౧౩౫

కం॥ మారుఁడుతిలపోయ మహా
మారియెయవ్వానిచేత మ్రందుటకన్నన్
ధీరతనీదుచు సవ్వాలి
తీరముఁజేరుటయొయ్యందె తీరుటా మేలా ॥ ౧౩౬

ఉత్సాహ:—
దేహమెప్పుడైన విడకతీరునొక్కొ యింకసం
దేహమేలయనుచుఁ దులసిధీరభావుఁడగుచును
త్సాహమోహసాహసాతి శయములావహిల్లఁగా
గేహినిన్స్మరించు కొనుచుఁగీడుమేల్దలంపకే ॥ ౧౩౭

కం॥ వాహమును విడిచిరయమున
వాహినిఁజొరఁ బాఱిగంధవాహరయమునన్
బాహాబలమునఁ గినుకఁబ్ర
వాహముఁజీల్చినటులీదఁ బ్రారంభించెన్ ॥ ౧౩౮

ఆ॥ ఏది, యేది, యేదియిల్లాలి పైఁకూర్మి
నీద, నీద, నీద, నేదెబలము
ఈదవడకి వడకియేది దిక్కటంచుఁ
బేదవడిమది విలపించుతఱిని ॥ ౧౩౯

సీ॥ తెప్పచందముదోపంగఁ దేలియెదియొ
వడిగఁగొట్టుకపోవంగఁ నొడిసిపట్టి
దానియాధారమున నెట్లొదాటి తులసి
దానుఁడవ్వలిదరిఁజేరి తత్తరమున ॥ ౧౪౦

గీ॥ అనతిదూరంబుగానున్న యత్తవారి
నిలయమున కేగి యేరికిఁ దెలికుండ
లోపలికి నేగి ప్రియురాలి లేపి యామె
నపుడె యింటికిఁ గొంపోదు నంచు నెంచి ॥ ౧౪౧

ఉ॥ సోరణగండ్లమార్గమునఁ జోరుని లీలను దూరె నింటిలో
మారశిలీముఖవ్యథితమానసుఁడై పెరవారు చూచినన్
గౌరవహాని యంచనక కామనిషాదుని బారికోడుచున్
బారుమృగమ్ము లే తెరవుఁ బట్టఁగ నైనను సంశయించునే॥

గీ॥ క్రాంతమార్గాననిటు లర్ధరాత్రమందుఁ
దులసి కడుకష్టమున నెట్లొ దూరి దూకి
కాంత వెదకుచుఁ జేరి తా నంతిపురిని
నింతులను గాంచె నిద్దర నేకశయ్య ॥ ౧౪౩

గీ॥ చూచినంతనె నిదురించు సుదతులందు
నొక్కరితె యత్తయనియు వేఱొకతె మమత
యగుట దెలిసెనుగాని మార్గ్మగముగాఁగఁ
బండుకొనియుంట నేర్పరుపంగ లేక ॥ ౧౪౪

కం॥ పరికించి చూచి దాసుం
డరుంధతియటు లతి సూక్ష్మమాదీపమునన్
దరుణిన్ గుఱుతించితినని
దరిఁ జేరఁగఁ బోవునట్టి తఱుణమునందున్ ॥ ౧౪౫

గీ॥ దైవవశమున నొకగాలి తాకువలన
వీగు దివ్వియతోడ వివేకమాఱఁ
దడవులాడుచుఁ దమి మమతయని తలఁచి
యత్తచెయి పట్టితిగిచెఁ గామాంధుఁడతఁడు॥ ౧౪౬

గీ॥ ఉలికిపాటున మేల్కాంచి కలికియొకతెఁ
జోరులను భ్రాంతి నార్వంగసుతయు లేచి
బొబ్బవెట్టంగఁ దులసి సమ్మూర్ఛచిత్తఁ
డగుచుమంచము క్రిందికిఁ దిగెనుబిదప॥ ౧౪౮

ఉ॥ దొంగలుదొంగలంచుసుదతుల్ భయవిహ్వలచిత్తలౌచునా
ర్వంగ, గృహంబులోనిమగవారునుమేల్కొనియీటెఁగత్తిడా
లుంగయిఁబూనిపెన్దివియలుంబవలట్లు వెలుంగొనర్పఁగా
జెంగునవచ్చిమ్రుచ్చులనుజీల్చుఁడుకొట్టుఁడుకట్టుఁడంచునున్॥

కం॥ కోలాహలంబుతోనా
భీలంబుగ బొబ్బలిడుచు వెదకియిటునటుల్
మూలనుమోకాళ్ళఁదలన్
వ్రాలిచిమంచంబుక్రిందవడకెడు నొకనిన్ ॥ ౧౪౯

ఆ॥ బల్మి వెలికీడ్చి బంధింపగాఁబోయి
మోముఁజూచి యొకరిమోమునొకరు
చూచుకొంచుమానినీచిత్తచోరుండు
గానిదొంగగాము వానివిడిచి ॥ ౧౫౦

గీ॥ మమతదేసఁజూచి యంతనామనుజులెల్ల
నర్మగర్భంగాఁ జిరునవ్వునవ్వి
యమ్మ! యీదొంగఁబట్ట మాకలవిగాదు
మెటులుశిక్షింతో నీవదియేలమాకు॥ ౧౫౧

గీ॥ అనుచు వచ్చినవారెల్ల నరిగిరంత
నల్లునవివేకమునకెంతో యాత్మవగచి
పెదవిగదలింపవాయోడి వెడలెనాత్మ
జాత జామాతఁదావీడిమాతయంత॥ ౧౫౨

కం॥ శాంతునితోఁడను దా నే
కాంతముగానుంటఁ దెలిసి కాంత జుగుప్సా
క్రాంతాత్మయగుచు నాథుని
చెంతకుఁబోనోడి బాష్పసిక్తాననయై॥ ౧౫౩

ఉ॥ కూరిమి పేరిమిన్ సతులఁగోరుగృహస్థులు లేరె? యెల్లరీ
తీరుననాత్మగౌరవము, ధీరత, బీరువడంగ నాలికై
చోరునిలీలనింటఁజొరఁజూతురె? యయ్యొయయొయంతఁ
బోక యై
వ్వారిటులత్తఁబట్టి తలవంపులపాలయి బేలలై రిలన్॥ ౧౫౪

కం॥ ఓరిమి యెఱుఁగక నీవీ
తీరున వర్తింతువకట తీఱనితమిఁదా
నారయక నీదుతల్లియె
నేరము నాపైన మోపి నిందించుఁగదా!॥ ౧౫౫

కం॥ విశ్వము మఱచి సతి నెనయ
విశ్వేశ్వరుఁడైన జగము వేక్షింపదు ప్రా
ణేశ్వర! మనుజులమగుటకుఁ
బశ్వాదులమించఁగల్గు ప్రతిభ వలవదే॥ ౧౫౬

గీ॥ చక్రవర్తుల నెయ్యంబు సరకుఁగొనక
బుధజనంబులమన్ననల్ బుగ్గిఁగలిపి
యిటకువచ్చితి వవమతి నెన్నవకట!
యాఁడుదానను నే నిఁకేమాడుదాన॥ ౧౫౭

కం॥ అని పెనిమిటియనమతిఁగని
మనమునఁగడుఁజింతఁజెంది మానినిపలుకన్

వినిపించుకొనక దాసుఁడు
పినన వ్యోక యింతతోఁప వెలఁదికిటులనున్॥ ౧౪౮

గీ॥ చక్రవర్తులకుచ! నీవుసరసనున్నఁ
జక్రవర్తులఁదలపోయ సరసమగునె
రాజబింబాస్య! నాకు నీప్రాపుగలుగ
రాజమర్యాదలకునేల ప్రాకులాడ॥ ౧౪౯

గీ॥ పిల్పులేక నిన్ను వెన్నంటియిచ్చటి
కరుగుదెంచుటద్దె యవమతియని
యితరులెరుగకుండనింటిలోపలఁజొచ్చి
దొంగనైతి నీకు గొంగనైతి॥ ౧౫౦

గీ॥ నిన్నుగుఱితింపనేరక నీదుతల్లి
చేయిఁబట్టినతప్పదిచీకటిదియె
కాని చీకటితప్పదికాదునమ్ము
మేటికీచింత యొకపౌరపాటుపనికి॥ ౧౫౧

ఉ॥ నిక్కముఁదెల్పువాఁడ నళినీదళలోచన నాకు నీవయిన్
మక్కువయెంతమిక్కుటమొ మామమొదల్గాని యెల్లవారున
నిక్కరణింబరాభవము నెంతగఁజేసినఁజింత లేదు ని
న్నక్కునఁజేర్చి కూర్చి యధరామృతపానముసేయఁగల్గినన్॥

ఆ॥ ఎవ్వరేమియన్న నింటాతఁడేపట్టి
కత్తికొక్క కండగానఱికిన
నెరవకభిసరించుఁ బ్రియుఁగూడఁబరకీయ
వలపుతోఁపనీను పరిభవంబు॥ ౧౫౩

కం॥ పరిభవమెంతైన భవ
త్పరిరంభానందపారవశ్యంబునఁ దా

విరియున్ విరిఁబోఁడి! యిఁకన్
విరిశరములకాఁగ లేను వినతియొనర్తున్॥ ౧౬౪

కం॥ అని యార్తుండై యాలిం
గనమున పతిబల్మిఁ జేర్పఁగాఁ దివురంగాఁ
బెనిమిటి కామాంధతకున్
మనమునఁ గడు వెగటుఁ జెంది మానిని పలుకున్॥ ౧౬౫

ఆ॥ కాకిచేతనాకుఁ గబురంపినట్లైన
వచ్చిపడనె నీదుపాదయుగళి
నీదుసొమ్ము కాదె యీ దేహమయ్యయో
తనదిగానఁగ దొంగతనమదేల॥ ౧౬౬

ఆ॥ మానహానిభయము మానినమానెఁగా
కకట! ప్రాణహానికైన వెఱవ
వలదె యిట్టివేళఁ బ్రాణేశ్వరా! యేల
యనుమనీదు సాహసమునొనర్ప॥ ౧౬౭

కం॥ మనుటకుఁ దినఁగావలయున్
మనఁదగునే తినుటకొఱకె మన్నాథ యిఁకే
మనఁదగునిప్పిరో! మనదగు
జననమునకుఁ గృత్యమెల్ల స్మరకేళికయో॥ ౧౬౮

ఆ॥ పరహితంబుపొంటెఁ బహువులుకసవైన
మెసవివసుధలోన విసువకెపుడుఁ
కాడిపంటఁగూర్చువానికి సాటియే
మనము చూడు నీవె మనమునందు॥ ౧౬౯

ఆ॥ కన్నుముక్కుతీరుఁగాంచి మోహించెదు
వయసుతిరమె, తిరమె, ప్రాణములును

ముందుగడియ కేమి ముంచుక వచ్చునో
తెలియవశమె యింత తెలియవలదొ॥ ౧౭౦

చం॥ పునుఁగుజవాదిఁజందనముఁ బూసిరహీన్ విరిపాన్పుపైననే
తనువునుఁజేర్చి పేర్చుమమతన్ బరిరంభము సేయుచుండ్రవో దా
నినెతుదికట్టిమోసికొని నిర్దయులై చితిఁజేర్చి యక్కటా
గనగనమందునిప్పులనుగాల్చరె! కాయము హేయమేకదా॥

ఆ॥ ఎద్దిగలుగ దేహమింపారునెయ్యది
పాసిపోవనపుడెపాసిపోవు
నెద్ది దిరమొ యెదియతీంద్రియమోదాని
తత్త్వమరయుకడఁ కతగదెనాథ॥ ౧౭౨

గీ॥ అనుచుబోధించు నిజపత్నినపహసించి
పలుకు వెడనవ్వుదోఁపఁగఁదులసియంతఁ
బ్రణయకలహంబు సతులకుఁబాడిగాని
వెఱ్ఱివేదాంతమేలనే ప్రియునిచెంత॥ ౧౭౩

కం॥ తరుణులు స్తనజఘనములన్
గురుత్వమువహించుటొప్పగునుగానియిటుల్
వరునకుఁగురువరు తెఱఁగునఁ
బరతత్త్వముబోధసేఁత భావ్యమె చెలియా॥ ౧౭౪

కం॥ వినసొంపౌ మృదుభాషలుఁ
గనసొంపౌ మధురమూర్తికౌఁగిలికనువౌ
నునుమేనుఁ గమ్మవాతెర
వనజాననకన్న భోగ్యవస్తువుగలదే॥ ౧౭౫

గీ॥ సరసశృంగారరస సుధాసరసిఁదేల్చి
భేదభావన హరియించి విశ్వమెల్ల

మఱవఁ జేయుచు వెతలెల్ల మాపనోపు
తరుణి లేకున్న నరునకీశ్వరుఁడు గలఁడె॥ ౧౭౬

గీ॥ పటముఁగ పటంబుఁ బోద్రోఁపి బంధురమగు
బాహుబంధంబునను సర్వబంధముక్తి
ననదృశంబగు లీలమై పొసఁగఁజేయు
తరుణి లేకున్న నరునకీశ్వరుఁడు గలఁడె ॥ ౧౭౭

గీ॥ ఆరురుక్షుండుదిగఁ జారక్రమమున
నున్నతంబగు స్థానంబునొందు పొంపెఁ
గాలి బందంబుగా నోపుఁగాంత యరయఁ
దరుణి లేకున్న నరునకీశ్వరుఁడు గలఁడె ॥ ౧౭౮

గీ॥ పాలలీలను జిత్తంబు భవమహాగ్ని
నుడుకఁగైవల్యనవనీత మొందభువిని
ఆడుది యొతోడువా స్తవమరసి చూడఁ
దరుణి లేకున్న నరునకీశ్వరుఁడు గలఁడె ॥ ౧౭౯

గీ॥ మిథునమునఁగాక సాధ్యమే మీననయన
దృశ్యవిలయము సేసి నిర్వృతినిఁ జెంద
రెండు చేతులు గలియక యుండెనేని
గలుగునే చెలియ! లయసుఖంబు భువిని ॥ ౧౮౦

గీ॥ ప్రణయమహిమము నిట్టు లుపన్యసించు
ప్రియునిగన్గొని వల్కు వివేకధుర్య
యజ్ఞులకు బోధ సేయంగనగును గాని
తెలిసి పెడదారిఁ బోయినఁ దెలుపనశమె ॥ ౧౮౧

కం॥ మనుజుఁడు గృహియై యిల్లా
లినననసియుండియును దేహాళీదీపవిధిన్ ॥

గనవలె నిహావరముల రెం
టినిసమఁడగుచును నొకుమ్మడిన్ నిగ్రముఁ జై॥ ౧౫౨

మ॥ అనఘా! యెంతటి దాననిన్ దెలుప స్థూలారుంధతీన్యాయమై
వనితా చందనమాల్యలేశములు సంభావింప భావ్యంబగున్
ఘనమై నిర్భయమై యఖండమయి నిష్కామంబునై శాంతమై
చనునా బ్రహ్మసుఖానుభూతి మనుజుల్ సాధించు యత్నం
బునన్॥ ౧౫౩

కం॥ స్తంభమున భక్తుఁగావఁగ
సంభవమును జెందెననుట సత్యమె మృషయో
యంభోజాక్షుఁడు మమతా
హంభావ స్తంభమందున గపడు నెపుడున్॥ ౧౫౪

కం॥ చెకుముకి రాతనుగల్గు శి
ఖికణముల వెలుఁగు తిరంబె కృషియునతఁడా
చెకుముకి సాయమునను దీ
పిక వెలిగించిసుఖియించు వీతతముఁడై॥ ౧౫౫

గీ॥ ఆశురుత్తుంవకరయు నీవన్నయట్లు
కాలిబందంబెయగు నుపకారినిజము
బందమిడుకొని క్రిందనే ప్రాకులాడ
నడుగుసాగునె పడఁడె యూజకుఁడు చెడఁడె॥ ౧౫౬

గీ॥ తోడుబెట్టినమాత్రాన దుగ్ధమందు
వెన్నబడయంగవచ్చునె యెన్నఁడైన
నిశ్చలంబుగ క్షీరంబు నిలుపవలయు
నాథ! యటుపైని గురుమథనంబువలయు॥ ౧౫౭

క౦॥ క్షేమమహీధరవాస! యా
క్షేమజగన్నాథ! సర్వ క్షేమీ! భవసం
శోషణ! నిఖిలవిశేష్య వి
శేషణపదలక్ష్య భూత! శేషాహిశయా! ౧౮౨

మా॥ భవకలుషవిదారీ! భక్తదుఃఖౌఘహారీ!
కవివినుతవిలాసా! కామినీహృద్వికాసా!
భువనభరణదక్షా! భూసురామ్నాయపక్షా!
శ్రవణమననసాధ్యా! సద్గురుస్వామిబోధ్యా! ౧౮౩

గద్యము.

ఇది శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలిఙ్గ మహా విద్యాపీఠ స్థాపనా
చార్య శ్రీ నాగభూషణ గురువర్య కృపాకటాక్షలబ్ధ
సారస్వతోపాసనాసాదిత సరస కవితావిలాస
శ్రీనివాస కవికృత తులసీదాస చరిత్రం
బను మహా ప్రబంధంబునందు
పంచమాశ్వాసము
ఓమితి శివమ్.

తప్పొప్పుల పట్టిక.

పుట	పద్యము	పాదము	తప్పు	ఒప్పు
23	75	2	మేలాక్రాలించి	మేలాక్రాంచి
24	79	3	బలతేజ	బలదీప్తి
24	84	2	మేలాక్రాలించి	మేలాక్రాంచి
25	88	1	అనుమానింపకుమయ్య	అనుమానింపకుమయ్యో
28	100	4	తోఁప్ర	తోఁప
30	111	2	క్రాంద్రుఁడగుచు	క్రాంతుఁడగుచు
30	111	3	సచివరుఁడు	సచివవరుఁడు
32	120	4	జేసిగ్రమ్మర	గ్రమ్మరఁజేసి
46	61	2	కండ్లు	కనుల్
62	11	2	సీవ	సేవ
71	63	1	భిక్షకు	భిక్షుకు
80	105	1	అల్లయాభి	అల్లయాభి
87	7	3	నరునమ్మక	నరుఁడునమ్మక
88	13	1	సోకహామపజాలు	సోహామనజాలు
91	33	1	మృగతుష్ణ	మృగతృష్ణ
106	120	1	విపుల	విప్రుల
113	5	2	ప్రేమార్థిx	ప్రేమార్థిని
115	16	1	ఎంతైనగాస	ఎంతైనగాని

శ్రీ తిరుమల శ్రీనివాస త్రిలింగ మహావిద్యాపీఠము,
విద్యాశాఖ.

కవితిలక గ్రంథమాల

3/71 లాయిడ్సు రోడ్డు, కెథీడ్రల్ పోస్టు, మద్రాసు.

బ్రాంచి— బెజవాడ.

శ్రీమతి, కవితిలక, కవితా విశారద, విద్వాన్.
కంచనపల్లి కనకమ్మగారు రచించిన వి

పద్యగ్రంథములు

1 శ్రీ జీవయాత్ర—
ఇది వేదాంత ప్రతిపాదకమగు పద్యకావ్యము రు 2—8—0

2 హంసవిజయము—
ఇది మనోహరమగు వేదాంతనాటకము. రు 1—8—0

3 అమృతసారము— (పద్యకావ్యము)
శ్రవణపేయమగు తత్త్వబోధ మిందుగలదు. రు 1—0—0

4 ఆనందసారము—
తత్త్వశాస్త్రము-పద్యకావ్యము రు 1—4—0

5 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము—
ఇయ్యది మహాకవి కాళిదాసుని సంస్కృత
నాటకమునకు మనోహరమగు నాంధ్రానువాదము రు 1—0—0

6 శ్రీమద్రామాయణ కథాసంగ్రహము—
వాల్మీకీయ బాలకాండయుణమున కాంధ్రకంద
పద్యములు రు 0—4—0

వచనగ్రంథములు

1 రాధ —

ఇదియొక సాంఘికనవల. ఉన్నతపాఠశాలలలోఁ
పాఠ్యగ్రంథముగ నుపయోగపడుచున్నది. రు 0—15—0

2 గౌతమబుద్ధ చరిత్రము—

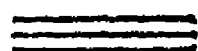
ఇది బౌద్ధమత ప్రవక్తయగు బుద్ధదేవుని చరిత్రము
బాలికలకు, బాలకులకు బఠించుటకు యోగ్యము రు 0—10—0

అచ్చులోనున్నవి

1 బోధకథాసుధ—(వచనము) చిన్నకథలు

2 స్తోమాలియ— పద్యకుసుమముల సముదాయము

శ్రీమతి కనకాంబగారి వచన గ్రంథములుగాని పద్యగ్రంథములు గాని దాదాపన్నియును మద్రాసు యూనివర్సిటీ, యం. ఏ. బి. ఏ. ఇంటర్మీడియేట్ విద్వాన్ పరీక్షలకును, మరియు యస్. యస్. ఎల్. సి. టి. యస్. ఎల్. సి. పరీక్షలకును, పాఠ్యగ్రంథములుగ నిర్ణయింపబడు చున్నవి.

వైద్యరాజ డాక్టర్ దంటు సుబ్బావధాని కవి కృతములు.

1 ఆంధ్ర భామినీవిలాసము—

ప్రాస్తావికము. జగన్నాథ పండితరాయప్రణీత
సంస్కృతశ్లోకములకు సొగసైన యాంధ్రాను
వాదము. మద్రాసు యూనివర్సిటీ, బి.ఏ., పరీక్షకు
పాఠ్యగ్రంథముగ నిర్ణయింపబడినది. రు 1—0—0

2 పొగడపూలు—

భక్తిభావభరితములును, ప్రస్తావోచితములునగు,
పద్యకుసుమముల కూర్పు [అచ్చులోనున్నది]

